

Tellen in de Ivoren Toren

Strijd over meting van universitaire
onderzoeksprestaties.

Tellen in de Ivoren Toren

Strijd over meting van
universitaire onderzoeksprestaties.

Evelien Haagsma

Erasmus Universiteit Rotterdam

student nummer 295098

Masterscriptie Sociologie, Vrije Master

Begeleider: Prof. Dr. Ruut Veenhoven

Woord vooraf.

Ter afsluiting van mijn studie Sociologie aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam heb ik de scriptie geschreven die nu voor u ligt. Het schrijven van deze scriptie is voor mij een leerzaam proces geweest. Een goede afsluiting van een erg interessante en leerzame studie.

Als eerstejaars student ben ik 2006 gevraagd om student-assistent te worden bij Prof. Dr. Ruut Veenhoven. Ik voelde mij toch wel zeer vereerd dat juist ik hiervoor werd gevraagd en heb deze kans dan ook met beide handen gegrepen. In de daarop volgende jaren heb ik samen met Prof. Dr. Ruut Veenhoven de meting van de universitaire onderzoeksprestaties verzorgd die inmiddels vrij bekend zijn binnen de faculteit der sociale wetenschappen. In deze jaren heb ik niet alleen de gegevens in hoeven te voeren, maar werd ik ook betrokken bij het analyseren van de gegevens en het schrijven van artikelen over de door ons gehanteerde methode. Iets waar ik zeer veel van heb geleerd. Ik wil dan ook van de kans gebruik maken om in het voorwoord van mijn scriptie, Prof. Dr. Ruut Veenhoven te bedanken voor deze leerzame jaren. Ik ben u heel dankbaar dat u mij deze kans heeft gegeven en heb ontzettend veel geleerd in de afgelopen jaren als uw student-assistent.

Daarnaast wil ik ook nog een aantal mensen uit mijn privéomgeving bedanken voor de nodige steun. Allereerst mijn ouders: mijn moeder, Irma van der Heijdt, die mij altijd door dik en dun steunt en met een half woord al begrijpt wat ik bedoel. Mijn vader, Jan Haagsma, waar ik tijdens mijn studie heel veel aan heb kunnen vragen en die mij constant alles uit heeft proberen te leggen. Zonder jou had ik statistiek nooit begrepen, bedankt! Mijn vriend Mark van Kranenburg, aan jou heb ik de meeste steun gehad en eigenlijk heb jij het ook het meest te verduren gehad als ik tot diep in de nacht achter mijn laptop zat te werken, als ik een slecht humeur had omdat het niet werd zoals ik het wou. Toch heb je mij de hele tijd gesteund en daar ben ik je ontzettend dankbaar voor! En tot slot de allerbelangrijkste, "little B", bedankt voor alles kleintje!

Inhoudsopgave.

1. Inleiding.	6
2. Rationalisering in de wetenschap.	8
2.1 Aspecten van rationalisering.	8
2.2 Prestatiemetingen.	9
2.3 Onbedoelde gevolgen van prestatie­meting door publicatietelling.	14
3. Metingen van universitaire onderzoeksprestaties	16
3.1 Problemen bij het meten van onderzoeksprestaties	16
3.1.1 <i>Wat moet worden geteld? Mogelijke indicatoren.</i>	16
3.1.2 <i>Welke bronnen zijn daarvoor beschikbaar?</i>	18
3.1.3 <i>Het probleem van weging.</i>	19
3.1.4 <i>Hoe moeten tellingen gebruikt worden?</i>	20
3.2 Verwevenheid met conflicterende belangen.	21
4. Strijd over meetmethoden.	23
4.1 Strijd binnen de wetenschap in het algemeen.	23
4.1.1 <i>Visies op de functie van wetenschap.</i>	23
4.1.2 <i>Arena's.</i>	25
4.1.3 <i>Stakeholders.</i>	31
4.2 Strijd binnen de Sociologie in het bijzonder.	36
4.2.1 <i>Visies op de functie van het vak.</i>	36
4.2.2 <i>Arena's.</i>	41
4.2.3 <i>Stakeholders.</i>	44
4.3 De risico's van prestatie­metingen	46
5. Een nieuwe meetmethode	49
5.1 Methode Veenhoven	49
5.2 Indicatoren	50
5.2.1 <i>Productiviteit</i>	50
5.2.2 <i>Wetenschappelijke Impact</i>	50
5.2.3 <i>Maatschappelijke Impact</i>	50
5.2.4 <i>Berekening outputindex</i>	51

5.2.5 <i>Output naar input</i>	52
5.3 Techniek: Programma Registratie OnderzoeksPrestaties (PROP)	52
5.3.1 <i>Registratie</i>	52
5.3.2 <i>Presentatie</i>	54
6. Toepassingen van deze nieuwe meetmethode	59
6.1 Op de afdelingen Sociologie aan Nederlandse Universiteiten	59
6.1.1 <i>Resultaten</i>	59
6.1.2 <i>Receptie</i>	61
6.2 Op de disciplines Sociologie en Psychologie in Nederland	63
6.3 Binnen FSW-EUR	65
6.3.1 <i>Resultaten</i>	65
6.3.2 <i>Receptie</i>	66
6.3.3 <i>Redenen voor discontinuering van brede telling</i>	67
7. Discussie: nut van meting onderzoeksprestaties	70
7.1 Nut van meting onderzoeksprestaties als zodanig	70
7.2 Nut brede meting volgens methode Veenhoven	71
7.3 Registratie met PROP	72
8. Conclusie	75
9. Samenvatting	78
10. Literatuurlijst.	82
11. Bijlagen.	88
12. Digitale Bijlage	100

1. Inleiding.

Wie de laatste jaren het onderzoeksbeleid binnen de Nederlandse universiteiten heeft gevolgd, stuit al snel op ingrijpende veranderingen. Al geruime tijd bestaan er discussies over hoe universitair onderzoek bekostigd dient te worden. "Dynamisering", "valorisatie" en "prestatiebekostiging" zijn termen die vaak worden gebruikt in de discussies over de wijze waarop publieke middelen voor onderzoek aan de Nederlandse universiteiten ter beschikking worden (of zouden moeten worden) gesteld (Jongbloed, Salerno, Huisman en Vossensteyn, 2005). Deze discussie heeft geleid tot een toenemende mate van rationalisering binnen de academische wereld. Dit betekent dat de inkomsten in steeds grotere mate gekoppeld wordt aan de prestaties. Deze rationaliseringstrend binnen de wetenschappelijke wereld heeft geleid tot diverse veranderingen, waaronder het meer systematisch meten van onderzoeksprestaties. Dat ging niet zonder slag of stoot en over dit onderwerp is nog steeds strijd gaande.

In deze scriptie staat die strijd over prestatiemetingen centraal. De strijd richt zich o.a. op de inhoud van de prestatiemetingen. Er kunnen verschillende prestaties gemeten worden, in deze scriptie hanteer ik de volgende definities:

- *Productie*: het aantal wetenschappelijk publicaties, het product.
- *Impact*: Outcome/effect van het product. In deze scriptie maak ik dan weer onderscheid tussen:
 - *Wetenschappelijke impact*: bijvoorbeeld het aantal wetenschappelijke citaties
 - *Maatschappelijke impact*: bijvoorbeeld het aantal vermeldingen in kranten en overheid
- *Output*: productie + impact
- Prestatie Output per eenheid, bijvoorbeeld per FTE of 10.000 euro.

Er is echter ook strijd over het gebruik van de metingen, maar ook wordt het nut van het bestaan van deze metingen in twijfel getrokken. Heeft de invoering van prestatiemetingen wel een positieve invloed op de wetenschap? Zijn de prestaties daadwerkelijk beter? En in welk opzicht, kwantiteit of kwaliteit?

In hoofdstuk 2 zal ik uitgebreider ingaan op de rationaliseringstrend binnen het hogere onderwijs en in het bijzonder op de prestatiemetingen. Hierna zal ik in hoofdstuk 3 diverse aspecten van het meten van universitaire onderzoeksprestaties belichten. In hoofdstuk 4 zal ik vervolgens een beeld schetsen van de opvattingen over de meetmethoden, zowel in het algemeen als binnen de sociologie in het bijzonder. Daarna laat ik u kennismaken met een nieuwe meetmethode die is ontwikkeld aan de FSW EUR en waar ik zelf als student-assistent bij betrokken ben. In hoofdstuk 6 bespreek ik vervolgens drie toepassingen van deze nieuwe methode, 1) een toepassing op afdelingen Sociologie aan Nederlandse universiteiten, 2) een toepassing op afdelingen Psychologie aan Nederlandse universiteiten en 3) een toepassing binnen de FSW EUR. Ik schets de rol van die nieuwe methode in de lopende strijd en geef een beeld van de receptie van deze vernieuwing. In hoofdstuk 7 vindt u vervolgens een discussie en in hoofdstuk 8 een conclusie. Ik sluit af in hoofdstuk 9 met een korte samenvatting.

2. Rationalisering in de wetenschap.

Het proces van rationalisering is ver door gedrongen in onze hele maatschappij. Wat houdt deze rationalisering precies in en wat betekent het voor onze maatschappij en de wetenschap in het bijzonder?

2.1 Aspecten van rationalisering.

In de loop der tijd heeft onze maatschappij de nodige veranderingen doorgemaakt. Waar gedurende lange tijd vooral religie en traditie bepaalden hoe de maatschappij vorm werd gegeven, kwam daar ten tijde van de verlichting verandering in. Mensen handelden niet langer vanuit traditie of geloof, maar gingen nadenken over hun handelingen. Ideaaltypen als "waarderationeel", "affectief" en "traditioneel" werden vervangen door "doelrationeel". Bij dit doelrationele denken werd een bewuste afweging gemaakt tussen het doel en de middelen. Op welke wijze kan het doel zo effectief mogelijk behaald worden, dus met het gebruik van zo min mogelijk middelen.

Het doelrationele handelen zorgde ervoor dat de gehele samenleving berekenbaar en voorspelbaar werd. Efficiëntie werd een doel op zich, waarbij niet-menselijke technologie in de vorm van computers en machines een steeds grotere rol kregen. Het toenemende gebruik van niet menselijke technologie speelde een grote rol bij wat Weber (2000) wel noemt "de onttovering van de wereld". Onzekerheden werden gecontroleerd, alles werd doordacht en alles moest begrepen worden, de "magie" verdween samen met de onvoorspelbaarheid. De rationalisering werd ook niet enkel als positief gezien, het had de nodige onbedoelde gevolgen voor de betrokkenen, het zorgde namelijk voor de afname van de individuele vrijheid doordat techniek en kennis een zodanig belangrijke rol kregen in onze samenleving (De Jong, 1999).

Diverse aspecten van de maatschappij veranderden door steeds verder toenemende rationalisering, met als gevolg dat de gehele samenleving veranderde. Religie en traditie maakten plaats voor technologie en berekeningen op basis van kennis. Met name religie verloor zijn belangrijke positie binnen de huidige, rationele maatschappij.

In de economie zien we de opkomst van, wat Collins (1990) noemt, instrumentele rationaliteit. Economische handelingen worden gestuurd door het economische nut. Religie en traditie, evenals morele overwegingen spelen niet of nauwelijks meer een rol.

In de politiek zien we de bureaucratie steeds meer terrein winnen. Er is sprake van een grote mate van standaardisatie, hierdoor worden zaken voorspelbaar en regelmatig. In het ideaaltype van bureaucratie bestaan er vaststaande regels welke voor een ieder gelden. Deze regels worden uitgevoerd door een getraind ambtenarenapparaat in een hiërarchische ordening. Hierdoor ontstaat er een efficiënte en eerlijke manier van bestuur, zonder aanzien des persoons.

Het doelrationele denken van beleidmakers en ondernemers wordt dan ook wel genoemd als een van de voornaamste oorzaken van de rationalisering, zo ook binnen de academische wereld (Scott en Davis, 2007). Vanuit de overheid kwam de wens dat de productiviteit van de universiteiten omhoog moest. Naast het doelrationele denken van de bestuurders, zorgde ook de concurrentie vanuit zowel het buitenland als vanuit diverse commerciële onderzoeksinstellingen ervoor dat de universiteiten hun positie waar moesten maken. Als de buitenlandse universiteiten of commerciële instellingen meer produceren voor minder geld, waarom dan nog belastinggeld blijven steken in de onderzoeksafdelingen van universiteiten? Vanuit een rationele gedachte zou het dan effectiever zijn om te investeren in die universiteiten of instellingen die het meeste produceren. De middelen worden niet langer verdeeld op basis van historische factoren, maar op basis van de daadwerkelijke prestaties. De rationalisering zorgde dus voor flinke veranderingen binnen de wetenschappelijke wereld, met de opkomst van prestatiemetingen. Dit roept echter wel de vraag op welke prestaties gemeten moeten worden en hoe deze prestaties gemeten worden.

2.2 Prestatiemetingen.

Omdat subsidies nu uitgekeerd worden op basis van prestaties, is het noodzakelijk dat er een duidelijk beeld komt van de prestaties van universiteiten. Om hieraan te voldoen zijn diverse prestatiemetingen ingevoerd. "Onder prestatiemeting wordt verstaan het proces van verzamelen, consolideren, verwerken en distribueren van prestatie-informatie"(Pen, 2009, pp 3). Prestatiemetingen worden vooral gebruikt als basis voor de allocatie van onderzoeksmiddelen, een ander doel was het verhogen van de productiviteit van de universiteiten.

Binnen de academische wereld kunnen we een tweedeling maken tussen onderwijsprestaties en onderzoeksprestaties. Er zijn diverse indicatoren die worden gebruikt om zowel de onderwijsprestaties als de onderzoeksprestaties aan te geven. In tabel 1 ziet u de belangrijkste indicatoren voor beide prestaties.

Tabel 1: Indicatoren onderwijs- en onderzoeksprestaties.

Onderwijsprestaties	Onderzoeksprestaties
Instroom van eerstejaars voltijd studenten	Verworven onderzoeksmiddelen
Norm Bindend Studie-advies (BSA)	Wetenschappelijke producten
Collegegeld en extra studiekosten	Wetenschappelijk gebruik
Contacturen en groepsgrootte	Maatschappelijke impact
Studentenoordelen	Reputatie onder vakgenoten
Expertoordelen	Expert oordelen

Onderwijsprestaties

Bij de beoordeling van het onderwijs vormt de hoger onderwijsgids van Elsevier een belangrijke indicator. In deze gids worden jaarlijks de diverse universiteiten en opleidingen in ons land met elkaar vergeleken. De ranglijst wordt samengesteld op basis van de in tabel 1 genoemde onderwijsprestaties.

Het aantal eerstejaars voltijd studenten, het aantal studenten met een BSA, het aantal contacturen, de hoogte van het collegegeld en de grootte van de groepen waarin college wordt gegeven spreken voor zich. De oordelen van de studenten komen voort uit de nationale studentenenquête (NSE). Uit deze enquête is een aantal vragen geselecteerd en verdeeld in vijf hoofdthema's waarop de uiteindelijke beoordeling wordt gebaseerd. Deze thema's zijn:

- Inhoud: niveau van de stof, samenhang, keuzemogelijkheden, maar ook de kwaliteit van de toetsing
- Docenten en Lessen: o.a. kwaliteit en beschikbaarheid van docenten.
- Voorbereiding beroep: voorbereiding op de latere loopbaan van studenten, bijvoorbeeld training in methoden en technieken van onderzoek.
- Organisatie: informatievoorziening, roosters, contact met studenten, studielast van de opleiding.
- Faciliteiten: kwaliteit en beschikbaarheid van bijvoorbeeld lesruimtes en ICT-voorzieningen.

Studenten geven in de enquête aan hoe zij hun universiteit beoordelen op deze verschillende aspecten.

Dan hebben we nog de expertoordelen, deze gegevens worden gehaald uit de VBI-rapporten die worden opgesteld door de Nederlands-Vlaams accreditatieorganisatie (NVAO)¹. Hierbij staat VBI voor "visiterende en beoordelende instantie". In de VBI-rapporten wordt de kwaliteit van verschillende opleidingen beoordeeld op basis van een twintigtal facetten. De Hoger Onderwijs Gids maakt gebruik van 5 van deze facetten die voornamelijk te maken hebben met het niveau van een opleiding, namelijk:

- Niveaus bachelor.
- Programma voldoet aan eisen hbo/wo.
- Personeel voldoet aan eisen hbo/wo.
- Kwaliteit van het personeel.
- Gerealiseerd niveau afgestudeerden

De VBI-rapportage bepaald uiteindelijk of de kwaliteit van een opleiding goed genoeg is om geaccrediteerd te worden. Deze accreditatie is noodzakelijk om bekostigd te worden door de overheid. Accreditatie door de NVAO kan dus gezien worden als een minimum kwaliteitsstandaard.

Alle bronnen worden vervolgens samengevoegd en resulteren dan in zogenaamde prestige ratings die jaarlijks in de Elsevier Hoger Onderwijs Gids terug te vinden zijn. Deze Elsevier enquête geeft een beeld van de kwaliteit van het onderwijs boven het minimum van het NVAO. Daarnaast wordt de uitkomst van deze enquête ook bekeken door toekomstige studenten. Het is voor universiteiten dan ook van belang om goed te scoren op deze lijst. Een hoge score zorgt immers voor een grote toestroom van nieuwe studenten, wat vervolgens weer meer geld oplevert. Uiteindelijk is dat nog steeds waar het om gaat: betere prestaties zijn nodig om hogere beloningen te krijgen.

Onderzoeksprestaties

Ook de onderzoeksprestaties worden gemeten. Naast kwantitatieve indicatoren voor de meting van onderzoeksprestaties, kunnen er ook kwalitatieve indicatoren gehanteerd worden. Peer judgement en expertoordelen zeggen iets over de kwaliteit van het onderzoek binnen een universiteit, faculteit of afdeling. Zo zijn er bijvoorbeeld hoogleraren die in de Elsevier Enquête hun mening geven over de kwaliteit van het onderzoek in afdelingen binnen hun vakgebied. Ook tijdens visitaties ziet men vaak een commissie van experts die het onderzoek

¹ www.nvao.nl

van afdelingen in een bepaalde discipline onderzoeken en daarbij naast de kwantitatieve indicatoren, ook kwalitatieve oordelen hanteren.

Waar de hoeveelheid verworven onderzoeksmiddelen, het aantal wetenschappelijke producten en het gebruik van deze wetenschappelijke producten evenals de maatschappelijke impact van het werk, niet per definitie iets hoeven te zeggen over de kwaliteit van het onderzoek. Dit zijn vaak puur kwantitatieve indicatoren. Vaak blijkt echter wel dat de onderzoekers die kwalitatief goed werk afleveren, vaak sneller gepubliceerd en geciteerd worden. Massey (2007) pleit er dan ook voor dat onderzoekers door middel van peer-to-peer judgement eerst zorgen voor een goede kwaliteit van hun werk. Dit zorgt dan automatisch voor een hogere score op de kwantitatieve indicatoren.

Kort weergegeven kan de meting van onderzoeksprestaties kan zich richten op:

- *Verworven onderzoeksmiddelen*: hoeveelheid binnengehaalde subsidie
- *Wetenschappelijke producten*: aantal wetenschappelijke publicaties
- *Wetenschappelijk gebruik*: aantal wetenschappelijke citaties
- *Maatschappelijke impact*: bijvoorbeeld aantal vermeldingen in kranten en overheidspublicaties
- *Reputatie onder vakgenoten*: zogenaamde peer judgement: hoe beoordelen anderen wetenschappers het onderzoek?
- *Expertoordelen*: oordeel van externe organisaties gericht op de kwaliteit van onderzoek.

In enkele gevallen is de uitkomst van de prestatiemetingen vrijblijvend, deze dienen dan enkel ter informatie voor bijvoorbeeld het hoofd van een afdeling. De uitkomsten kunnen echter ook gebruikt worden voor strategisch beleid en de allocatie van middelen. Dit laatste is wat er steeds meer gaande is door de rationalisering van het onderzoeksbeleid: de prestaties worden gebruikt om de verdeling van de middelen op te baseren (Pen, 2009). Aan de hand van deze metingen wordt getracht een duidelijk beeld te krijgen van wat universiteiten produceren. De universiteiten die het beste produceren krijgen van de overheid de hoogste beloning in de vorm van subsidies. Wanneer een universiteit onder de maat blijkt te scoren, loopt deze het gevaar geen subsidie te krijgen. Zeker wanneer er sprake is van bezuinigingen is dit risico aanzienlijk. Als er relatief goed gescoord wordt, is er kans op extra geld uit onderzoekpotten, bijvoorbeeld via het NWO.

Echter ook op een lager niveau spelen de prestatiemetingen een grote rol. Niet enkel tussen universiteiten (zowel nationaal als internationaal) is er strijd, ook tussen de verschillende faculteiten, vakgroepen en zelfs tussen individuele onderzoekers is de strijd in volle gang. Ook hier speelt het risico opgeheven, dan wel ontslagen te worden, wanneer de prestaties onder de maat blijken te zijn. De universiteiten streven er logischerwijs naar om de hoogste prestaties tegen zo min mogelijk kosten te behalen. Gevolg is dat zij de prestaties van hun wetenschappelijke personeel ook onder de loep nemen. Binnen de universiteiten worden de onderzoekers die het beste presteren ook beloond, bijvoorbeeld met een vaste aanstelling of een bevordering. De prestatiemetingen worden dus ook gebruikt als middel voor de allocatie van interne middelen.

Duidelijk moge zijn dat de prestaties van zowel individuele onderzoekers, afdelingen binnen universiteiten als van universiteiten als geheel erg belangrijk zijn geworden. Dit roept echter wel de vraag op welke prestaties er nu gemeten worden. De wijze waarop men meet kan de uitkomst van de metingen beïnvloeden, waardoor een vertekend beeld kan ontstaan.

We zien dat een gangbare methode om de prestaties te meten, zich enkel richt op telling van de wetenschappelijke publicaties en eventueel wetenschappelijke citaties. Het gaat hier dus enkel om wetenschappelijke output. Hierbij wordt niet iedere publicatie even zwaar geteld. Publicaties in veel geciteerde tijdschriften krijgen meer punten en publicaties in tijdschriften die buiten de discipline vallen worden vaak niet meegeteld. Binnen de Sociologie worden vooral artikelen geteld in ISI tijdschriften. Men krijgt dan punten wanneer het werk gepubliceerd wordt in een tijdschrift met een hoge "impact score", ook al wordt de publicatie uiteindelijk niet vaak geciteerd. Deze methode is handig voor bureaucraten, want dan weten zij meteen wat een publicatie waard is. De vraag is echter of dit ook goed is voor de wetenschap?

In deze scriptie staat het meten van de onderzoeksprestaties centraal. Deze prestaties worden, zoals hierboven uiteengezet, veelal gedefinieerd in het aantal wetenschappelijke publicaties, er zijn echter nog tal van andere prestaties welke de effectiviteit van het wetenschappelijke onderzoek binnen universiteiten kunnen weerspiegelen. Hoe zit het bijvoorbeeld met de maatschappelijke rol van de wetenschap?

2.3 Onbedoelde gevolgen van prestatie­meting door publicatietelling.

Het interveniëren van de overheid brengt vaak ongewenste en onbedoelde effecten teweeg, zo ook bij het onderzoeksbeleid.

De op productie georiënteerde prestatie­metingen worden gebruikt voor de allocatie van de (onderzoeks)middelen. Er wordt echter al snel voorbij gegaan aan de nodige nadelen die kleven aan het meten van prestaties. De Bruin (2006) spreekt o.a. over de perverse effecten van prestatie­metingen in zijn boek "Prestatie­meting in de publieke sector". Hij noemt de volgende nadelen van prestatie­meting:

- Prestatie­meting is een stimulans voor strategisch gedrag
- Prestatie­meting blokkeert innovaties
- Prestatie­meting blokkeert ambities
- Prestatie­meting verhult de daadwerkelijke prestaties
- Prestatie­meting verdrijft de professionele habitus: geen kwaliteit, geen bestel­verantwoordelijkheid, meer bureaucratie
- Prestatie­meting leidt tot kopiëren, niet tot leren
- Prestatie­meting leidt tot een straf op prestaties

Wat we vooral zien is dat de focus komt te liggen op de kwantiteit in plaats van op de kwaliteit. Dit zorgt er o.a. voor dat onderzoekers over gaan tot "het dupliceren van onderzoeksoutput, het vermijden van risicovol onderzoek dat niet direct tot publicaties leidt of het uitsmeren van onderzoeksresultaten over meerdere publicaties" (Pen, 2009).

Daarnaast zien we een opkomst van quick and dirty onderzoek, dit alles om maar zoveel mogelijk publicaties te behalen. Onderzoekers gaan ook strategisch publiceren. Dit betekent dat zij minder boeken zullen schrijven of in boeken zullen publiceren. In plaats hiervan zullen zij hun bevindingen in zoveel mogelijk artikelen met ons delen, gaan zij dubbel publiceren en ontstaat er een vorm van citatiehandel. Een ander nadelig gevolg is dat het onderwijs wordt verwaarloosd, wanneer de onderzoekstaken niet worden meegenomen in de prestatie­metingen. De overvloed aan publicaties die ontstaan om zo hoog mogelijk te scoren, zorgen ook voor een onoverzichtelijk geheel. Hierdoor gaan onderzoeken verloren, doordat ze onvindbaar worden.

Het afrekenen op de wetenschappelijke publicaties leidt ook tot minder aandacht voor de maatschappelijke rol die wetenschap kan spelen. Dat is niet alleen onwenselijk op zichzelf, maar ondergraaft op termijn ook de positie van de wetenschap en die van de sociale wetenschappen in het bijzonder. Zoals Veenhoven en Haagsma (2009, pp 3) stellen: "We

worden uit publieke middelen betaald en moeten de publieke vraag naar kennis dus goed bedienen, Als we onderzoekers alleen blijven afrekenen op wetenschappelijke publicaties graven we op termijn ons eigen graf".

Dat inzicht begint nu wel te dagen en komt onder meer tot uiting in een recent KNAW advies (Commissie Blockmans, KNAW, 2005), waarin geadviseerd wordt om bij onderzoeksactiviteiten zorgvuldig gebruik te maken van prestatie-indicatoren en hier een gefundeerde keuze in te maken. Ook blijkt dit uit een advies van de Raad voor gezondheidsonderzoek over "onderzoek dat ertoe doet" (RGO, 2007) en in de aanzwellende discussie over "valorisatie" van wetenschappelijke kennis (Veenhoven en Haagsma, 2009).

De opmars van de balanced scorecard, ook in sectoren buiten de wetenschap, toont aan dat het probleem van prestatiemetingen en de inrichting van deze metingen ook buiten de wetenschap speelt. Met de balanced scorecard wordt een poging gedaan om met vele indicatoren een gebalanceerd oordeel over prestaties te geven. Op deze manier worden de bizarre effecten van het sturen op een beperkt aantal indicatoren ondervangen. Het is niet onwaarschijnlijk dat deze inzichten ook in de wetenschap zullen doorbreken en dat er dus andere indicatoren, zoals maatschappelijk effect, maar ook onderwijsprestaties op termijn zullen worden toegevoegd aan de prestatiemeting (Jansen, 2005).

3. Metingen van universitaire onderzoeksprestaties

Nu de prestaties van universiteiten van belang zijn geworden voor de beloning die zij krijgen en de ranking die zij behalen, in andere woorden nu met name de beleidsmakers geïnteresseerd zijn in het meten van de prestaties van wetenschap, is het van belang dat deze prestaties in beeld worden gebracht.

Er bestaat een wetenschappelijke tak die zich specifiek bezighoudt met het meten van de wetenschappelijke prestaties, namelijk de Scientometrie. Scientometrie is een discipline die met behulp van verschillende statistische technieken de structuur en kwaliteit van de wetenschap in kaart probeert te brengen. Aan de hand van deze gegevens kunnen dan weer verdere analyses verricht worden en conclusies getrokken worden over de kwaliteit van de wetenschap. Echter wat moet er nu precies gemeten worden, en hoe? Welke indicatoren worden gehanteerd en welke weging krijgen deze?

3.1 Problemen bij het meten van onderzoeksprestaties

Het tellen van onderzoeksprestaties brengt de nodige problemen met zich mee. Zo moet er gekeken worden wat er geteld wordt, welke indicatoren worden opgenomen in de prestatiemeting. Dat brengt ons vervolgens tot de vraag *hoe* dit vervolgens gemeten gaat worden, welke bronnen zijn beschikbaar en geschikt? Daarnaast moet er ook nog beargumenteerd worden waarom voor deze indicatoren en manier van meten is gekozen. Kunnen indicatoren gecombineerd worden en zo ja, hoe? En hoe moet de telling vervolgens gebruikt worden?

3.1.1 Wat moet worden geteld? Mogelijke indicatoren.

"Prestatiemeting in universiteiten kan zich richten op het meten van verworven onderzoeksmiddelen (bijvoorbeeld extern onderzoeksgeld), geproduceerde wetenschappelijke output (bijvoorbeeld wetenschappelijke publicaties, monografieën, vakpublicaties, proefschriften, ontwerpen of octrooien) en effecten van onderzoek (bijvoorbeeld citaties of maatschappelijke toepassingen). Prestatiemeting kan zich ook richten op het meten van de organisatie- en proceskenmerken die onderzoeksprestaties beïnvloeden (bijvoorbeeld aantal, postdoc-plaatsen, aandeel projectfinancieringen)" (Pen, 2009, pp ix).

Van oorsprong richten de prestatieingen zich voornamelijk op de wetenschappelijke productie en in mindere mate op de wetenschappelijke impact van deze productie. Dit riep echter de nodige weerstand op. Zo bestaan er verschillende visies op wat belangrijk is voor het beoordelen van wetenschappelijke prestaties. Daarnaast is het ook nog zo dat de soorten (wetenschappelijke) prestaties wisselen per wetenschappelijke discipline. Het is onmogelijk om verschillende wetenschappelijke disciplines met elkaar te vergelijken op basis van slechts enkele indicatoren. Dit riep dan ook de nodige weerstand op. Bij het meten van de wetenschappelijke activiteit van de wetenschappers, maar ook de maatschappelijke verspreiding van deze kennis zijn er meerdere aspecten van belang.

Het interactieve karakter van de wetenschap is iets wat niet over het hoofd gezien moet worden. We moeten ook kijken naar netwerken die ontstaan door de wetenschappelijke activiteit, denk hierbij bijvoorbeeld aan co-auteurschappen. Volgens Zitt & Bassecouard (2008), is het namelijk zo dat gegevens als co-auteurschap, citaties en hyperlinks de circulatie van informatie en kennis weergeven. Hoe meer verspreid deze kennis is, hoe beter. Tevens zou het aantal keren dat een publicatie geciteerd wordt, iets zeggen over de kwaliteit (Wouter, 2010).

Een totaalbeeld van de onderzoeksprestaties krijg je door aan de publicaties en het wetenschappelijke netwerk ook nog de externe bronnen toe te voegen. Denk hierbij aan externe geldbronnen om het onderzoek voort te zetten, zoals octrooien. Hier zou gesuggereerd worden dat kwalitatief goed of vernieuwend onderzoek eerder in aanmerking komt voor het verkrijgen van externe (geld)bronnen. Anderzijds kunnen vernieuwingen ook nadelig zijn, wanneer de markt voor dat vernieuwende onderzoek nog niet groot is. Dit zou dan minder scoren bij de prestatieingen wat de voortzetting van het wetenschappelijke onderzoek weer in gevaar kan brengen.

Kortom, het tellen van prestaties in de vorm van publicaties en citaties is de eerste stap om wetenschappelijke activiteit in beeld te brengen, echter om een totaal plaatje te krijgen van de wetenschappelijke productiviteit zijn er nog andere zaken die een belangrijke rol spelen. (Zitt en Bassecouard, 2008).

Ideale combinatie

De ideale meting van onderzoeksprestaties zou volgens Zitt & Bassecouard (2008) bestaan uit drie aspecten van kennisontwikkeling en kennisverspreiding, namelijk:

- De meting van de output
- De meting van de zichtbaarheid
- Partnerschapindicatoren.

Bij de meting van de *output* moet gedacht worden aan indicatoren als het aantal publicaties, maar ook aan de concentratie van de activiteit en de mate van specialisatie. Als een onderzoeker zich bezighoudt met slechts één specifiek onderwerp, dan levert dit wellicht minder output op in de vorm van aantallen publicaties. Echter het winnen van een prijs, binnen halen van onderzoeksgeld of het aanvragen van een octrooi zijn ook aspecten die meegeteld moeten worden bij het beoordelen van onderzoeksprestaties.

Bij de output gaat het vaak om de kwantiteit, de hoeveelheid, maar ook de kwaliteit van het werk moet in acht genomen worden.

De *zichtbaarheid* kan gemeten worden door middel van citaties. Indicatoren voor de zichtbaarheid zijn wederom het aantal en het marktaandeel, maar ook de maatschappelijke impact van het werk. Bij de impact van het werk moet gedacht worden aan o.a. het aantal vermeldingen in de media (kranten, nieuws) en bijvoorbeeld vermeldingen in overheidspublicaties.

Bij indicatoren van *partnerschap* moet gedacht worden aan het aantal coauteurschappen, maar bijvoorbeeld ook aan verwijzingen in artikelen. Dit geeft aan dat er samen wordt gewerkt met andere wetenschappers, of in ieder geval dat men op de hoogte is van elkaars werk. Dit suggereert een netwerkvorm, een partnerschap en zou als indicator voor de kwaliteit van wetenschap gezien kunnen worden (Zitt & Bassecouard, 2008).

3.1.2 Welke bronnen zijn daarvoor beschikbaar?

Publicaties en hun impact kunnen op diverse wijze opgezocht worden. Men kan bijvoorbeeld zoeken op onderwerp, inhoud of auteur. De wijze waarop gezocht wordt kan verschil uitmaken voor de resultaten. Ook zoeken in verschillende databanken kan grote verschillen opleveren. Zo blijkt dat er flinke verschillen kunnen zitten in het aantal citaties als men zoekt in Google Scholar (met het handige zoekprogramma "Publish or Perish") en vervolgens in Web of Science (databank van artikelen in ISI erkende tijdschriften) (Prins, 2009). In Google Scholar vindt men alle wetenschappelijke publicaties en citaties, waaronder ook boeken en

grijze rapporten. In Web of Science staan enkel artikelen die in ISI erkende tijdschriften gepubliceerd zijn. Over het algemeen kan gesteld worden dat gevestigde onderzoekers beter af zijn in Web of Science, nieuwe onderzoekers komen beter tot hun recht in Google Scholar. Gevestigde onderzoekers komen op basis van hun reputatie namelijk eerder in ISI tijdschriften, terwijl nieuwe onderzoekers andere manieren moeten vinden om hun werk te publiceren en reputatie op te bouwen.

3.1.3 *Het probleem van weging.*

Vervolgens is het bij de meeste metingen zo dat diverse indicatoren samengenomen worden om vervolgens tot één output of impactcijfer te komen. Kunnen/moeten deze indicatoren wel gecombineerd worden in een totaal score? En zo ja, hoe?

Het roept de vraag op wat nu het belangrijkste is? Aan welke indicatoren van onderzoeksprestaties wordt het meeste gewicht toegekend? Telt men enkel de kwantiteit, of heeft men ook oog voor de kwaliteit van het werk? Iets wat veel wordt gezegd is dat kwalitatief hoogwaardige publicaties vaker geciteerd worden dan publicaties van mindere kwaliteit en daardoor automatisch tot een hogere score zal leiden. Hierbij zou men zeggen dat een publicatie van hogere kwaliteit, gepubliceerd wordt in een A-tijdschrift en zodoende ook meer citaties krijgt (Massey, 2007). Uit onderzoek van Oswald (2007) blijkt echter dat de minst geciteerde artikelen in B-tijdschriften uiteindelijk meer citaties opleveren dan de minst geciteerde artikelen uit A-tijdschriften.

Nog een probleem is de onvergelykbaarheid van disciplines: verschillende wetenschapsgebieden zijn soms erg moeilijk met elkaar te vergelijken. De verschillende normen en waarden binnen wetenschapsgebieden maken het vaak zelfs onwenselijk om deze verschillende gebieden langs dezelfde prestatie maatlat te leggen. Prestaties van natuurkundigen zijn vrij goed af te lezen uit het aantal van hun publicaties in gerenommeerde tijdschriften en vooral uit het aantal citaten dat die artikelen hebben opgeleverd in de publicaties van collega's. Bij de beoordeling van de exacte vakken gaat het ongeveer toe als bij hardlopen of verspringen: chronometer en meetlat zijn voldoende. In de sociale wetenschappen is dat al veel moeilijker. Daar bieden vechtsport of schoonspringen een betere vergelijking: een jury van kenners bepaalt het puntental op grond van criteria die ze nog niet aan leken kunnen uitleggen. In sommige geesteswetenschappen, en ook in de kunsten, gaat het meer toe als bij een missverkiezing. De jury komt tot een oordeel volgens een combinatie van maatstaven, maar het is niet goed mogelijk die helemaal te verwoorden en het ene onderdeel (wipneusje, kersenmond) af te wegen tegen het andere (pretoogjes, krullenkop). En

erger nog, de toeschouwers en de kijkers thuis zijn ervan overtuigd dat zij elk voor zich het beste weten wie mooi is en wie lelijk. Dat wetenschapsmensen achteraf moeten worden beoordeeld op hun publicaties, daarover is iedereen het eens, ook in de mensenwetenschap. Maar hoe moeten die publicaties gewogen worden?" (De Swaan, 2005).

Tot slot is het ook opvallend dat eigenlijk alle prestatieingen slechts een deel van de totale output omvatten. Het is onmogelijk om de grote variëteit aan output in één enkele meting te omvatten. Probleem is dus dat er altijd een eenzijdig beeld ontstaat, er zijn altijd universiteiten, onderzoekers of zelfs hele wetenschapsgebieden die benadeeld worden in de prestatieingen, zeker nu de uitkomsten direct worden vertaald in onderzoeksbudgetten. Dit probleem speelt niet enkel in de wetenschappen, binnen andere sectoren heeft het geleid tot de invoering van de balanced scorecard. In de balanced scorecard wordt een uitgebreide set aan indicatoren gebruikt, om zo tot een gebalanceerd oordeel te komen.

3.1.4 Hoe moeten tellingen gebruikt worden?

De uitkomsten van prestatieingen kunnen vrijblijvend zijn, maar ook de basis vormen voor strategisch beleid en de allocatie van middelen. Nu de door de rationalisering gestuurde outputgeoriënteerde prestatiefinanciering steeds verder doordringt in het universitaire onderzoeksbeleid, zoeken de bestuurders en onderzoeksmangers steeds vaker naar mogelijkheden om het geld bij de best presterende groepen te krijgen (allocatiedoel) of prestatieprikkels te geven (prestatiedoel). Onderzoekers zelf echter hechten over het algemeen meer belang aan onderzoekskwaliteit. In de wetenschappelijke traditie bepalen peers (vakcollega's) of onderzoek van voldoende kwaliteit is. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij het toekennen van onderzoekssubsidies, het plaatsen van artikelen in wetenschappelijke tijdschriften, prijzen, benoemingen en erkenningen (Pen, 2009).

Wouters (2010) benoemt dit spanningsveld tussen de "kille" citatie-indicatoren en een ongrijpbaar begrip als "kwaliteit". De focus op aantallen en niet op kwaliteit is ook iets wat Pen (2009) benoemt in zijn proefschrift over prestatieing van wetenschappelijk onderzoek. "Wetenschappelijke onderzoekers oordelen kritisch over bestuurlijke bravoure om geld te verdelen naar ratio van kwantitatieve maatstaven. Vaak wordt gewaarschuwd dat het principe publish or perish en de nadruk op "het getal" kan leiden tot perverse effecten, zoals een afname van creativiteit en salami-style-publishing (onderzoekresultaten uitsmeren over een groter aantal publicaties). Er is veel meer waardering voor peer-to-peer-judgment. Ook wordt ervoor gepleit onderzoekers meer vertrouwen te geven en minder nadruk te leggen op een controle- en verantwoordingscultuur" (Pen, 2009, pp. 5). Er blijkt dus heel wat weerstand te

zijn op de wijze waarop geteld wordt, sterker nog dat prestaties überhaupt geteld worden. Deze weerstand hangt ook samen met de wijze waarop de uitkomsten van de prestatiemetingen gebruikt worden.

Iedere prestatiemeting wordt opgebouwd uit diverse (kwantitatieve en/of kwalitatieve) indicatoren. Dit betekent dus ook dat de uitkomsten van prestatiemetingen onderling kunnen verschillen. Wanneer de hoogte van de subsidies verdeeld worden op basis van uitkomsten van prestatiemetingen, is het wel belangrijk te weten wat er gemeten wordt en wat de verschillen zijn wanneer er andere prestatie-indicatoren aan de prestatiemetingen worden toegevoegd, worden verwijderd of de weging van de indicatoren anders is. Wanneer een universiteit zorgt voor een eigen prestatiemeting waarbij zij enkel die indicatoren opnemen waarvan zij weten dat zij er goed op scoren, kunnen zij een beeld vervormen. Dit is iets waar rekening mee gehouden moet worden. Tevens is het de vraag wat de overheid nu uiteindelijk wil: willen zij een nadruk op de kwantiteit, of op de kwaliteit? Kijken zij puur rationeel naar de scores, of is er ook ruimte voor kanttekeningen? Houden zij rekening met het verschil in grote van de universiteiten onderling? Wordt er gekeken naar de wijze waarop een universiteit bezig is met de toekomst? Of worden de uitkomsten van de prestatiemetingen klakkeloos overgenomen?

3.2 Verwevenheid met conflicterende belangen.

De wijze waarop prestatiemetingen plaats vinden wordt niet slechts gebaseerd op neutrale technische keuzes. Er zijn verschillende belangen gemoeid met de wijze waarop prestaties worden gemeten. Er bestaan verschillende opvattingen over welke indicatoren nu belangrijk zijn. Welke indicatoren zeggen wat over de prestaties, gaat het enkel om kwantiteit of ook om kwaliteit? Daarnaast is het zo dat verschillende wetenschapsgebieden erg van elkaar kunnen verschillen wat betreft de soorten prestaties. Als de verdeling van de middelen wordt gebaseerd op de uitkomsten van een prestatiemeting, dan zal er strijd ontstaan over de wijze waarop er gemeten wordt, over welke indicatoren er opgenomen worden. Deze strijd zorgt dus ook voor een ogenschijnlijk technische discussie over de beste meting. Daar het daadwerkelijk gaat om de te hanteren indicatoren die de score en dus de verdeling van de middelen bepalen, zal het praktisch onmogelijk zijn om een consensus te bereiken over de wijze waarop er gemeten wordt.

Deze onverenigbare belangen zorgen voor meer gedifferentieerde metingen, maar tot op heden is er geen consensus bereikt en acht ik de kans dat dit ooit gaat gebeuren ook erg klein. Er zijn teveel visies, teveel belanghebbers bij de wijze waarop er gemeten wordt.

Daarnaast is er ook nog een aanzienlijke groep onderzoekers die überhaupt niet gediend zijn van kwantitatieve prestatiemetingen en tegen iedere telmethode zijn. Zij vinden dat de prestatiemeting zorgen voor een focus op aantallen en niet meer op de kwaliteit van wetenschap. De invoering van prestatiemetingen hebben volgens hen gezocht voor een daling in de kwaliteit van de wetenschap in het algemeen. Wetenschappers behoren zich te richten op het doen van kwalitatief goed onderzoek, niet op hoe zij zoveel mogelijk publicaties op hun naam krijgen. De vraag is echter of dit hun werkelijke en enige belang is. De onderzoekers zeggen dat ze voor kwaliteit gaan, de vraag is of dit de werkelijke reden van hun oppositie is. Ieder systeem kent immers verliezers, die dan logischerwijs tegen het systeem zijn. Een ander punt is dat prestatietelling een aanslag vormt op de professionele autonomie en hierdoor ook verzet oproept.

4. Strijd over meetmethoden.

De invoering van prestatie metingen heeft de nodige stof doen opwaaien binnen de wetenschappelijke wereld. Niet alle wetenschappers hebben dezelfde visie op de functie van wetenschap. Doordat deze visies verschillen, zijn er ook verschillende opvattingen over wat nu belangrijke indicatoren zijn om de wetenschap te beoordelen. Er zullen verschillende opvattingen ontstaan over de juiste inrichting van de prestatie metingen. Deze verschillende visies zorgen voor een onderlinge strijd, niet enkel tussen individuele wetenschappers die strijden voor bijvoorbeeld extra geld voor hun onderzoek, of een vaste aanstelling, maar ook tussen universiteiten onderling op nationaal en internationaal niveau en tussen verschillende onderzoeksafdelingen. In dit hoofdstuk zullen de verschillende visies op de wetenschap besproken worden, waarna de verschillende arena's van strijd uiteengezet worden en de stakeholders benoemd worden. Dit doe ik eerst voor de wetenschap in het algemeen en daarna voor de sociologie in het bijzonder.

4.1 Strijd binnen de wetenschap in het algemeen.

Binnen de wetenschap bestaan er verschillende visies op de rol van de wetenschap en hoe men deze het beste kan vervullen. Doordat de visies op de functie van de wetenschap verschillen, zien we onderlinge verschillende opvattingen ontstaan over de inrichting van prestatie metingen. Er ontstaat strijd over welke indicatoren opgenomen moeten worden en hoe deze vervolgens gewogen en gemeten worden. Verschillende wetenschapsgebieden, universiteiten, faculteiten en onderzoekers gaan de strijd aan om een voor hen zo gunstig mogelijke prestatie meting ingevoerd te krijgen. Een prestatie meting waarbij die prestatie worden geteld waarop zij hoog scoren en die aansluiten bij hun visie op de wetenschap.

4.1.1 Visies op de functie van wetenschap.

Binnen de wetenschap bestaan er diverse opvattingen over wat nu de rol is die de wetenschap zou moeten vervullen. Zijn wetenschappers er enkel om kennis te produceren, waarbij men vooral produceert voor andere wetenschappers? Is wetenschap er om onderzoek te doen voor beleidsmakers? Of heeft de wetenschap ook een andere maatschappelijke rol te vervullen? De verschillende visies op de functies van wetenschap zorgen ook voor verschillende opvattingen over welke prestaties nu belangrijk zijn en welke prestaties er gemeten dienen te worden.

Vier opvattingen

Burawoy heeft een onderscheid gemaakt tussen vier verschillen visies op wetenschap:

Tabel 2: Burawoy's Division of Sociological Labor.

	Academic Audience	Extra-Academic Audience
Instrumental Knowledge	<i>Professional</i>	<i>Policy</i>
Reflexive Knowledge	<i>Critical</i>	<i>Public</i>

Bron: Burawoy, 2007a, pp 34.

Hoewel dit schema is gemaakt om de verschillende visies op de Sociologie te ordenen is het ook heel goed te gebruiken om de wetenschap in het algemeen te ordenen. Er zijn twee vragen die centraal hebben gestaan bij het creëren van dit schema:

- Knowledge for whom?
- Knowledge for what?

Allereerst vraagt hij zich af voor wie het onderzoek van belang is. Is dit enkel voor een wetenschappelijk publiek (academic audience)? Of voor een breder publiek, een publiek wat zich ook buiten de wetenschappelijke wereld bevindt? In dit laatste geval spreekt Burawoy over een Extra-Academic Audience.

Vervolgens komt dan de tweede vraag: Waarvoor dient de kennis? Hierbij maakt hij onderscheidt tussen instrumentele en reflexieve kennis. Instrumentele kennis wordt door Burawoy gezien als het oplossen van een wetenschappelijke puzzel binnen een bepaald theoretisch paradigma. Reflexieve kennis stelt echter de gangbare wetenschappelijke paradigma's en beleidstheorieën ter discussie (Engbersen, 2009).

Bij de vakspecialistische wetenschap (professional) gaat het dus om het produceren van kennis voor een wetenschappelijk publiek. Zij produceren kennis voor andere wetenschappers. De kritische wetenschapper stelt het werk van collega wetenschappers ter discussie. Vervolgens krijgen we de beleidswetenschappers die wetenschappelijke antwoorden trachten te geven op vragen van de beleidsmakers, of onderzoek doen wat mogelijk interessant is voor beleidsmakers. De vierde groep die Burawoy onderscheidt zijn de publieke wetenschappers. De publieke wetenschappers produceren voor de maatschappij, zij spelen in op publieke debatten en trachten kennis te produceren voor de maatschappij als geheel. Het uitgangspunt van Burawoy is overigens dat wetenschappers meerdere rollen kunnen hebben. Zo kan een beleidswetenschapper tegelijkertijd ook een publieke wetenschapper zijn. De vier genoemde typen zijn ideaaltypen en kunnen elkaar dus

overlappen. Sterker nog ze kunnen niet bestaan zonder elkaar. Een publiek socioloog is ook een vaksocioloog. Zoals Massey (2007) aangeeft worden goede professionals sneller en vaker gepubliceerd, ze worden sneller uitgenodigd op congressen en krijgen op deze manier ook buiten vakgenoten een grote bekendheid, ze krijgen publieke bekendheid. Echter een goede professional is afhankelijk van peer-to-peer judgement van kritische collega-wetenschappers (critical), om zijn onderzoek naar een dusdanig niveau te tillen dat het meer bekendheid krijgt dan een "gewoon" onderzoek. Hierdoor wordt het onderzoek interessant voor de beleidmakers (policy) en komt het ook bij een niet-wetenschappelijk publiek (public).

Consequenties voor meting van prestaties

Afhankelijk van zijn visie op de wetenschap, zal de wetenschapper strijden voor een bepaalde inrichting van de prestatiemeting. Logischerwijs zal de vakwetenschapper (de professional) vinden dat vooral de wetenschappelijke publicaties, eventueel in combinatie met wetenschappelijke citaties de voornaamste indicatoren moeten vormen voor het meten van prestaties. De kritische wetenschapper zal zich hier grotendeels in kunnen vinden, daar zij de wetenschap ook geen maatschappelijke rol toedelen. De publieke wetenschapper en de beleidswetenschapper zullen dit anders zien. Zij zien wel degelijk een maatschappelijke rol weggelegd voor de wetenschap, waarbij de beleidsmedewerker het gebruik van zijn/haar onderzoek in beleidsstukken en overheidspublicaties als belangrijke bron van prestatiemeting zal zien. De publieke wetenschapper zal weerklank in de maatschappij willen zien als een indicator voor zijn prestaties, bijvoorbeeld de vermeldingen in kranten en overige media. Hier moet echter ook weer opgemerkt worden dat er wel eerst een wetenschappelijk onderzoek en een wetenschappelijke publicatie moet zijn, om genoemd te worden in een beleidsstuk en maatschappelijke bekendheid te genereren. In dit geval zal de wetenschapper toch in eerste instantie ook een vakwetenschapper moeten zijn.

4.1.2 Arena's.

Wat is er nu belangrijk in de wetenschap? Welke functies van de wetenschap moeten nu centraal staan, in andere woorden: als prestaties geteld gaan worden, wat moet er dan geteld worden? Er bestaat niet een eenduidig antwoord op deze vragen, de antwoorden lopen nogal uiteen, afhankelijk van de visie die wordt aangehangen. Er ontstaat de nodige strijd over de functie van wetenschap, wat is belangrijk en wat niet?

Om de arena's op het gebied van de wetenschap in beeld te brengen, volg ik een vergelijkbare benadering als Van Hoof (1987) waarbij de arbeidsmarkt gezien wordt als een arena. Van Hoof ziet in navolging van Martin en Fryer de arbeidsmarkt als een arena "...waarin bepaalde individuele en/of collectieve actoren hun eigen doelstellingen proberen te bereiken door middel van beïnvloeding van elkaars gedrag..." (Van Hoof, 1987, pp 177). Op hoofdlijnen zijn er dan twee arena's te onderscheiden:

1. De arena waarin gestreden wordt om de studenten.

In deze arena gaat het om het aantrekken van studenten voor de universiteit. En daarmee om de middelen die ter beschikking gesteld worden voor onderwijs aan deze studenten. Hierbij draait het dus primair om reputatie. Een goede reputatie verwerven door onder andere de onderwijsprestaties, de arbeidsmarktvooruitzichten na afronding van de studie, de organisatie van het onderwijs en de voorzieningen voor zowel onderwijs als voor de studenten.

2. De arena waarin gestreden wordt om onderzoeksgelden.

In deze arena gaat het om het verwerven van gelden voor de onderzoeksactiviteiten. Bij het systeem van prestatiemeting, waarbij de prestaties bepalend zijn voor de verdeling van deze gelden, loopt de beïnvloeding van de verdeling dus langs de lijn van de prestatiemeting: welke prestaties moeten worden gemeten en op welke wijze.

Deze arena's staan niet los van elkaar. Goede prestaties op onderzoeksgebied dragen uiteraard bij aan de reputatie, terwijl het aantrekken van veel studenten de mogelijkheid geeft tot het aantrekken van betere hoogleraren en meer mogelijkheden biedt voor onderzoek als deel van het onderwijs. Daarnaast trekt een universiteit met een goede reputatie ook goede studenten uit het buitenland aan, welke weer een aanvulling kunnen zijn voor het onderzoeksgedeelte.

Daar het in deze scriptie gaat om de strijd om de prestatiemetingen welke een centrale rol spelen bij de strijd om de onderzoeksgelden, ga ik hierna verder in op de arena waar de prestatiemeting primair een rol speelt: de arena waarin gestreden wordt om de onderzoeksgelden. Deze arena valt weer op te delen in kleinere "sub-arena's", welke ik hierna één voor één zal behandelen vanuit de genoemde definitie van Van Hoof (1987). Wat is het doel en welke middelen worden er binnen de sub-arena gebruikt om dit doel te bereiken?

Strijd tussen de verschillende wetenschapsgebieden.

Binnen verschillende wetenschapsgebieden bestaan verschillende visies op de wetenschap. Dit in combinatie met de onvergelykbaarheid van verschillende disciplines, maakt dat de wetenschapsgebieden strijden om een voor hen zo gunstig mogelijke inrichting van de prestatieingen. Als verschillende wetenschapsgebieden dus met elkaar vergeleken worden, is het wel van belang dat dit op een juiste manier gebeurt. Zoals Wouters (2010) stelt: appels met appels vergelijken.

Doordat de verdeling van de middelen wordt gebaseerd op de uitkomsten van de prestatieingen, zullen verschillende wetenschapsgebieden strijden voor een voor hen zo gunstig mogelijke invulling van deze meting. Dit kunnen zij doen aan de hand van PR en Communicatie. Zij moeten bekendheid geven aan wat zij doen, zij moeten laten weten hoe belangrijk hun wetenschapsgebied is voor de wetenschap zelf, maar ook voor de overheid en maatschappelijke instanties. Daarnaast kunnen ze gebruik maken van relatienetwerken: ons kent ons. Hebben zij vriendjes in de politiek welke overtuigd zijn van de belangrijkheid van het betreffende wetenschapsgebied en dit ook uit willen dragen. Daarnaast kunnen de wetenschapsgebieden nog samenwerken om hun doel: een voor hen zo gunstig mogelijke configuratie van de prestatieingen, te bereiken. Zij vormen als het ware een coalitie. De exacte wetenschappen (wiskunde, natuurkunde, scheikunde etc.) hebben baat bij een soortgelijke configuratie, zoals de verschillende wetenschapsgebieden die onder de noemer sociale wetenschappen vallen, dit onderling ook weer hebben. Door samen een front te vormen, bundelen ze hun krachten om zo hun doel te bereiken.

Internationale strijd om "University Rankings".

Ook internationaal zien wij een strijd om een hoge notering op de University Rankings. Op deze lijsten is zichtbaar welke universiteiten wereldwijd het beste scoren op diverse aspecten. Er zijn verschillende instanties die deze rankings verzorgen, zij hanteren dan ook bijna allemaal andere indicatoren of kennen verschillende gewichten toe aan de indicatoren.

In Nederland hebben wij de "Leiden Ranking", verzorgd door het CWTS² (Centrum voor Wetenschaps- en Technologie Studies), deze ranking is volledig gebaseerd op bibliometrische indicatoren. Dit kan echter ook anders. Zo gebruikt de ranking van de Times Higher Education³ (THE), bijvoorbeeld ook reputatie indicatoren. Zo zijn er nog vele andere

² www.cwts.nl

³ www.timeshighereducation.co.uk

university rankings te noemen die elk op een andere manier tellen. Elke ranking geeft dus slechts een deel van de prestaties weer, waardoor er een vertekend beeld kan ontstaan. Dit vormt een bron van strijd.

Ook hebben universiteiten waar Engels de moedertaal is, een voordeel bij de acceptatie van hun publicaties. De wetenschappelijke wereld hanteert tot op heden toch voornamelijk de Engelse taal als voertaal. Dit kan nadelig uitvallen voor universiteiten waar deze taal niet de moedertaal is. Vaak worden aan internationale publicaties hogere punten toegekend dan aan nationale publicaties. Een ander punt van kritiek zijn de drempelwaarden die gehanteerd worden bij diverse rankings en de grootte van de universiteiten. Als er enkel naar de aantallen wordt gekeken en niet naar de omvang van de universiteiten, dan hebben kleine universiteiten altijd een nadeel ten opzichte van de grote universiteiten met meer personeel en vaak dus automatisch meer publicaties en impact. Dit terwijl de kleinere universiteiten in verhouding een veel hogere output kunnen hebben.

De strijd gaat hem dus met name om de positie op de University Rankings, maar ook om de configuratie van de rankings. Universiteiten kunnen individueel de strijd aan gaan, maar ook als land de krachten bundelen. Het gaat uiteindelijk om de internationale wetenschappelijke concurrentiepositie van het land als geheel. Voor een individuele universiteit is het natuurlijk extra mooi wanneer zij op eigen kracht goed scoren op de ranking, ze kunnen echter ook met andere universiteiten in hun land samenwerking en onderlinge afspraken maken over de verdeling van de buitenlandse topstudenten en extra onderzoeksmiddelen die binnenkomen als gevolg van een hoge notering op de internationale rankings. Tevens kunnen zij voor hen ongunstige tekortkomingen van de rankings aan de kaak stellen, bijvoorbeeld op congressen, maar ook in de media. Wanneer dit genoeg gebeurt, is de kans groot dat de ranking onder de loep wordt genomen en eventueel zelfs aan wordt gepast.

Strijd tussen Nederlandse universiteiten.

Tussen de Nederlandse universiteiten onderling is er ook sprake van strijd. Zij moeten goed scoren op de prestatieingen, om zoveel mogelijk onderzoeksmiddelen te bemachtigen. Zowel vanuit de overheid, als vanuit externe onderzoekpotten. Zij hebben er dus baat bij dat ze goede wetenschappers hebben aangesloten bij hun universiteit, zodat zij goed scoren. Buiten het aantrekken van veel producerend personeel, helpt het ook dat zij genoeg bekendheid krijgen in de media. Wanneer een universiteit genoeg (positief) in the picture

staat, bijvoorbeeld door een interessant onderzoek, dan zullen zij meer aandacht krijgen vanuit instellingen buiten de overheid die geld uit willen geven aan onderzoeksprojecten.

Strijd tussen faculteiten binnen universiteiten.

Universiteiten zijn opgedeeld in verschillende faculteiten. Binnen deze faculteiten bestaan vaak bepaalde opvattingen over de rol van wetenschap en wat er nu belangrijk is voor het voortbestaan van de wetenschap, denk hierbij weer aan de vierdeling van Burawoy (2007a) (tabel 2). Binnen deze faculteiten is te zien dat sommige wetenschappen zich eigenlijk niet lenen voor bijvoorbeeld beleidsdoeleinden. Een exacte wetenschap als Wiskunde heeft een hele andere functie dan een sociale wetenschap als Sociologie. Dit zorgt er ook voor dat de opvattingen over wat belangrijk is verschillen. Wetenschappen die nauwelijks maatschappelijke impact kunnen behalen met hun onderzoeksprestaties zullen dit ook niet zien als belangrijke indicator voor onderzoeksprestaties. Dit terwijl wetenschappen die juist nauw verbonden zijn met de maatschappij en wel veel maatschappelijke impact kunnen behalen, dit heel anders kunnen zien (hoewel dit zeker niet altijd het geval is).

Het beleid van de universiteiten waar binnen deze faculteiten horen is ook deels bepalend voor de houding binnen de faculteiten. Een maatschappij gerichte universiteit zal haar medewerkers wel motiveren om ook te zorgen voor maatschappelijke prestaties. Terwijl een universiteit die meer gericht is op vakspecialistische wetenschap, het maatschappelijke belang niet snel zal erkennen.

Gelijksoortige faculteiten van verschillende universiteiten zouden kunnen kiezen voor een samenwerkingsverband, om te strijden voor een voor hen zo gunstig mogelijke configuratie van de onderzoeksprestaties. Echter zijn deze faculteiten onderling ook weer concurrenten, dus dit zal niet snel gebeuren. Een middel wat faculteiten sneller zullen gebruiken om hun doel: een zo goed mogelijke score op de prestatiemeting, te bereiken is het aanstellen van veel producerende wetenschappers. Bij veel faculteiten is het een klein groepje wetenschappers wat zorgt voor een groot deel van de output van de faculteit als geheel. Wanneer faculteiten deze veel producerende wetenschappers weg weten te kapen bij elkaar, verhogen zij hun eigen output, terwijl ze tegelijkertijd de output van hun concurrent zien dalen. Tevens kunnen zij via de media aandacht vragen voor in hun ogen onjuiste (wegen van) indicatoren binnen de prestatiemetingen.

Strijd tussen en binnen wetenschappelijke afdelingen.

Faculteiten zijn opgedeeld in verschillende wetenschappelijke afdelingen, voorheen vakgroepen genoemd. Zo bestaat een gemiddelde faculteit voor Sociale Wetenschappen o.a. uit Sociologie, Psychologie en Bestuurskunde. Dit zijn afzonderlijke afdelingen binnen één faculteit. Tussen en binnen deze afdelingen is er ook sprake van strijd. Deze strijd gaat meestal over de verschillende visies op de wetenschap, wat weer bepalend is voor de opvattingen over welke (weging van) indicatoren nu de juiste is bij de prestatieingen. Net als in de overige sub-arena's binnen de arena waarin gestreden wordt om onderzoeksgelden, is de score op de prestatieingen ook in dit geval belangrijk voor het voortbestaan van een afdeling en het behouden van een aanstelling als onderzoeker binnen een afdeling. We zien dat er tussen deze afdelingen strijd is om de toedeling van de onderzoeksmiddelen en bij bezuinigingen kan het voortbestaan van een afdeling zelfs in gevaar komen. De afdelingen zullen dus baat hebben bij een prestatieingen die vooral die prestaties meet waarop deze afdeling goed scoort. Het is niet zo dat dit bij alle afdelingen van een zelfde wetenschap gelijk is. Dit zullen wij verderop in deze scriptie zien wanneer ik verschillende afdelingen Sociologie en Psychologie met elkaar gaan vergelijken.

Ook binnen de verschillende afdelingen is er strijd, wanneer er bezuinigingen dreigen, moeten wetenschappers strijden om hun aanstelling. Ook de individuele wetenschappers hebben dus baat bij een voor hen zo gunstig mogelijke configuratie van de prestatieingen. Om hun doel te bereiken (hoge score op de prestatieingen, om het voortbestaan van de afdeling en het behouden van de onderzoeksaanstelling veilig te stellen), kunnen verschillende middelen ingezet worden. Allereerst kan er weer gebruik gemaakt worden van PR en communicatie. Wanneer een afdeling veel bekendheid krijgt en veel goede studenten trekt, zal de onderzoekstak van deze afdeling ook niet snel opgeheven worden. Studenten vormen immers de toekomst en moeten wel de kans krijgen om ook deel te kunnen nemen aan wetenschappelijke onderzoekstrajecten. Tevens is het voor een individuele onderzoeker ook goed om veel in de media te komen, dit versterkt zijn positie binnen de afdeling en geeft hem meer zekerheid op continuering van zijn/haar aanstelling. Een ander middel voor de afdeling is net als bij de faculteiten als geheel, het aantrekken van veel producerend personeel. Zo scoren zij beter op de prestatieingen, waardoor zij een groter deel van het onderzoeksbudget van de faculteit op kunnen eisen. Individuele onderzoekers kunnen zich focussen op het produceren van de output die het zwaarst telt in de prestatieingen, zo worden zij onmisbaar voor de afdeling.

Strijd tegen prestatie metingen.

Hierboven heb ik laten zien dat er op verschillende niveaus strijd is over het gebruik en de inrichting van prestatie metingen. Er is echter ook nog een groep wetenschappers die strijden voor een algehele afschaffing van de prestatie metingen. De prestatie metingen doen volgens deze wetenschappers afbreuk aan de kwaliteit van de wetenschap en brengt hun intellectuele vrijheid in gevaar. Doordat er nu beoordeling plaatsvindt op basis van prestaties, is er weinig oog meer voor de kwaliteit van het werk. Het gaat enkel nog om kwantiteit, terwijl kwaliteit steeds verder naar de achtergrond schuift en wellicht in de toekomst helemaal niet meer opgenomen zal worden in de prestatie metingen. Kwaliteit is immers een heel breed, subjectief en vaak onmeetbaar begrip.

Door aan te tonen dat de kwaliteit van de wetenschap niet verbeterd door de invoering van de prestatie metingen, probeert deze groep wetenschappers de overheid in te laten zien dat beloning op basis van prestaties in de wetenschap wellicht toch niet zo'n goed idee is. Zij zoeken media-aandacht, vormen coalities met elkaar en eventueel buitenlandse collega's en schrijven stukken in vakbladen waarin zij het nut van prestatie metingen aan de kaak stellen.

4.1.3 Stakeholders.

De strijd om de prestatie metingen ontstaat niet voor niets. Binnen de wetenschap zijn er diverse partijen te noemen die belang hebben bij de wijze waarop onderzoeksprestaties gemeten worden. In onderstaande tabel 3 wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste stakeholders.

Tabel 3: Stakeholders.

<u>Partijen</u>	<u>Belangen</u>	<u>Dwangmiddelen</u>
Overheid	<ul style="list-style-type: none">• Spin-off naar bedrijfsleven.• Ondersteuning eigen beleid.• Creëren en behouden van hoogwaardige werkgelegenheid.• Lage kosten.• Internationaal aanzien.	<ul style="list-style-type: none">• Beleid.• Wet- en regelgeving.• Subsidies.
Wetenschap	<ul style="list-style-type: none">• Voortbestaan universiteit, faculteit, afdeling.• Hoogte subsidie/inkomsten.• Aanzien.• Inrichting/kwaliteit wetenschap.	<ul style="list-style-type: none">• Intern beleid.• Manipulatie prestatie metingen.• Boycotten prestatie metingen.• Alternatieve prestatie metingen.

	<ul style="list-style-type: none"> • Instroom studenten. 	
Maatschappij	<ul style="list-style-type: none"> • Verspreiding/ontwikkeling kennis. • Aanvulling/uitbreiding arbeidsmarkt. • Economie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Belastingen. • Stemgedrag. • Media. • Protest.
Studenten	<ul style="list-style-type: none"> • Goed onderwijs. • Goede voorzieningen. • Op peil houden wetenschappelijke literatuur. • Reputatie opleiding. 	<ul style="list-style-type: none"> • Keuze universiteit. • Studentenbonden.

Overheid

Binnen de overheid zijn het de beleidsmakers die hebben gezorgd voor een verandering in het onderzoeksbeleid. Het onderzoeksbeleid is dusdanig aangepast dat de verdeling van de middelen gekoppeld is aan de hoogte van de prestaties. Het onderzoeksbeleid is daarmee gerationaliseerd. De invoering van de prestatiemetingen is daarmee een ondersteuning van hun eigen beleid, het is een gemakkelijke manier om de prestaties van universiteiten in kaart te brengen. Tevens is het voor de overheid van belang om een goed te scoren op de University Rankings. Hoe beter de score op deze rankings, hoe beter de internationale concurrentiepositie. Wanneer een land goed scoort, zou dat wat zeggen over het niveau van de wetenschap binnen dat land. Een goede score op deze rankings trekt internationale bedrijven aan die zich graag vestigen in landen die open staan voor innovatie, in landen waar de wetenschap op een goed niveau is. Deze bedrijven zorgen weer voor een groei van de arbeidsmarkt en de economie. Tevens zorgen dit soort bedrijven ervoor dat de hoogopgeleide mensen in Nederland blijven. Zij kunnen een uitdagende baan vinden in Nederland, waardoor zij niet genoodzaakt zijn hiervoor naar het buitenland te trekken.

Hoe krijgt de overheid het nu voor elkaar dat er goed gescoord wordt op deze internationale rankings? Allereerst kunnen zij aan de hand van beleidsveranderingen de wetenschap in het betreffende land dwingen om die output te produceren die telt op bij de University Rankings. In Nederland zien wij dus dat deze focus momenteel ligt op het aantal wetenschappelijke publicaties. De overheid heeft immers het beleid dusdanig aangepast dat er prestatiemetingen worden gehouden waarin vooral de wetenschappelijke publicaties belangrijk zijn.

Een ander beïnvloedingsmiddel in handen van de overheid is de wet- en regelgeving. Ze zouden bijvoorbeeld het recht op vrije nieuwsgaring af kunnen schaffen of met nieuwe wetten en regels onderzoekers verplicht kunnen stellen om een x-aantal wetenschappelijke publicaties per jaar te produceren. Tevens zouden zij in het onderwijsbeleid verplicht kunnen stellen dat alle studenten die af willen studeren minimaal één wetenschappelijke publicaties hebben geschreven en gepubliceerd onder begeleiding van een bij de universiteit werkzame wetenschapper. Een andere manier is nog aan de hand van subsidies universiteiten en wetenschappers motiveren om meer te produceren van de gewenste output.

Wetenschap

Binnen de wetenschap zijn het de universiteiten, faculteiten, afdelingen en individuele wetenschappers die belang hebben bij de prestatieingen. Het voortbestaan van de universiteit, faculteit of afdeling hangt af van de score op de prestatieingen, zeker in tijden van bezuinigingen. Voor de individuele wetenschappers bepaalt de hoogte van hun score of zij bijvoorbeeld een vaste aanstelling krijgen, promotie maken of kans maken op geld uit een extra onderzoekspot. Financieel gezien is het voor de universiteiten, faculteiten en afdelingen binnen de faculteiten ook belangrijk goed te scoren. Hoe beter de score, hoe hoger de subsidie. Dit is immers wat de rationalisering van de wetenschap tracht te bereiken: geld krijgen bij de best presterende universiteit. Waarbij het goed scoren op de prestatieingen, nationaal en internationaal weer kan zorgen voor meer aanzien, wat weer kan leiden tot een grotere toestroom van studenten (wat ook weer geld oplevert).

Binnen de wetenschap kan het interne beleid van universiteiten invloed hebben op de prestaties van hun medewerkers. Wanneer het beleid gericht is op het produceren van wetenschappelijke publicaties, zullen zij het momenteel goed doen op de prestatieingen. Wanneer het beleid echter meer gericht is op bijvoorbeeld onderwijs, kan dit voor problemen zorgen op de prestatieingen. Wat ook gebeurt, is dat prestatieingen gemanipuleerd worden. Artikelen worden in meerdere delen gepubliceerd, wat voor een groter aantal wetenschappelijke publicaties zorgt. Er worden medewerkers aangetrokken puur en alleen om het aantal wetenschappelijke publicaties omhoog te krijgen. Wat ook kan is het boycotten van prestatieingen. Er zijn wetenschappers die prestatieingen zien als afbreuk van hun intellectuele vrijheid en ook vinden dat het afbreuk doet aan de kwaliteit van wetenschap. Er wordt immers alleen naar aantallen gekeken, niet naar kwaliteit. Het probleem is echter dat het huidige beleid de inkomsten heeft gekoppeld aan de prestaties op de prestatieingen. Wanneer een universiteit dus besluit om de prestatieingen te boycotten, zullen zij wel

moeten zorgen dat ze genoeg geld binnenkrijgen uit externe onderzoekspotten en door de toestroom van studenten. Hiervoor zullen ze ook gebruik moeten maken van de media om aandacht te krijgen voor hun zaak. Wat ook nog kan is dat universiteiten hun eigen, alternatieve prestatiemeting in het leven roepen. Dit is wat de afdeling Sociologie van de Erasmus Universiteit heeft gedaan, wanneer zij Veenhoven vroegen een alternatieve telling te ontwikkelen. Aan de hand van deze tellingen kunnen zij dan namelijk laten zien op welke punten zij wel goed scoren en hoe anders het plaatje eruit komt te zien wanneer er geschoven wordt met de indicatoren en de weging van deze indicatoren.

Maatschappij

Ook de maatschappij heeft belang bij de opbouw van de prestatiemetingen en de prestaties van de Nederlandse wetenschap op deze metingen. Aangezien de wetenschappelijke publicaties en citaties nog steeds de grootste plek innemen binnen de prestatiemetingen, levert dit niet altijd direct wat op voor de maatschappij. De maatschappij heeft er dus belang bij dat de maatschappelijke impact ook een plek krijgt in de prestatiemetingen, waardoor de onderzoeksresultaten eerder gedeeld worden met de maatschappij. Zowel bedrijven als de overheid, maar deels ook de burgers kunnen baat hebben bij een bredere toegankelijkheid van de onderzoeksresultaten. Daar universiteiten, faculteiten, afdelingen en individuele wetenschappers door het gerationaliseerde beleid gedwongen worden goed te scoren op de prestatiemetingen, zou dit moeten zorgen voor een toename van de maatschappelijke verspreiding van wetenschappelijke kennis, wanneer maatschappelijke impact een van de indicatoren bij deze metingen wordt. Een ander belang dat de maatschappij heeft bij het goed scoren op prestatiemetingen, is de aantrekking van internationale bedrijven. Deze bedrijven vestigen zich graag in landen waar de kwaliteit van de wetenschap hoog is. Hoewel erg discutabel is of de kwaliteit van de wetenschap nu gemeten wordt met de prestatiemetingen, wordt hier door deze bedrijven wel op gelet. De vestiging van deze bedrijven in een land, zorgt voor meer banen op de arbeidsmarkt en kan de economie van een land verbeteren.

Hoe kan de maatschappij nu zorgen dat er goed gepresteerd wordt op de prestatiemetingen? En hoe kunnen zij zorgen dat er gekeken wordt naar die indicatoren waar de maatschappij belang bij heeft? Dit kan o.a. door te stemmen op die politieke partijen die beloven het beleid aan te passen wanneer zij aan de macht komen. De overheid bepaald immers het beleid en de burgers bepalen weer welke politieke partijen deze beslissingen gaan nemen. Tevens is het zo dat de wetenschap grotendeels betaald wordt door belastinggeld. Hoewel er geen directe invloed is vanuit de maatschappij op de verdeling van het

belastinggeld, kunnen zij hier wel aandacht voor vragen. Dit kan bijvoorbeeld door protesten en door aandacht van de media te vragen.

Studenten

Studenten hebben op verschillende manieren belang bij de prestatie metingen. Allereerst zien we dat, net als bij de wetenschappers, de opvattingen over wat belangrijk is voor de wetenschap, verschillen per student. Dit zorgt er dus ook voor dat zij voor een universiteit kiezen die goed scoort op die aspecten die volgens de student belangrijk zijn voor een goede (wetenschappelijke) opleiding. Wanneer er bij de prestatie metingen op andere indicatoren wordt gefocust, kan dit gevolgen hebben voor de hoogte van de score van de betreffende universiteit op andere indicatoren. Indicatoren die voor de student juist erg belangrijk kunnen zijn. Tevens kan de focus op de hoeveelheid wetenschappelijke publicaties en het weinig investeren in het onderwijs, leiden tot eenzijdig onderwijs. Iets wat dus afbreuk doet aan de kwaliteit van de wetenschappelijke opleidingen.

Daarnaast is het voor een student altijd positief om af te studeren aan een universiteit die hoog scoort. Tevens krijgen de universiteiten die hoog scoren op de prestatie metingen meer middelen, wat zal resulteren in een mooiere campus met betere voorzieningen. Ook is het voor een student van belang dat de wetenschap op peil blijft. Er moet voldoende literatuur beschikbaar zijn voor de studenten, er moet dus geproduceerd worden. Iets waar de druk van de prestatie metingen ook voor zorgt.

Echter, wanneer de focus komt te liggen op de hoeveelheid wetenschappelijke publicaties en citaties, zal dit leiden tot een afname van het aantal boeken. In paragraaf 2,3 hebben we immers al laten zien dat de focus op het aantal wetenschappelijke publicaties leidt tot o.a. het dupliceren van onderzoeksgegevens en "quick and dirty" onderzoek. Dit alles zorgt voor een afname van kwalitatief hoogwaardige wetenschappelijke literatuur, iets wat nadelig is voor studenten.

Universiteiten kunnen hun belangen behartigen door te kiezen voor een universiteit die het beste aansluit bij hetgeen zij belangrijk vinden. Tevens kunnen studentenbonden zorgen voor collectieve belangenbehartiging. De instroom van studenten is een grote bron van inkomsten voor de studenten. Universiteiten zijn er dus bij gebaat om te zorgen dat hun studenten tevreden zijn en dat nieuwe studenten kiezen voor hun universiteit. Studentenbonden behartigen de belangen van deze studenten, zij zullen onderhandelen met de universiteiten en in geval van nood kunnen zij protesten op touw zetten en media-aandacht zoeken.

4.2 Strijd binnen de Sociologie in het bijzonder.

Ook onder Sociologen bestaan er verschillende visies op de wetenschap, verschillende visies op de rol van de Sociologie. Deze verschillende opvattingen vormen weer een bron van strijd over welke prestaties gemeten moeten worden en op welke manier dit moet gebeuren. Net als bij de wetenschap in het algemeen, kunnen we ook binnen de Sociologie weer verschillende strijdarena's onderscheiden en zijn er weer diverse stakeholders te benoemen.

4.2.1 Visies op de functie van het vak.

In de vorige paragraaf is Burawoy's division of sociological labor (tabel 2) al besproken. Deze vier wetenschappelijke divisies zijn ook binnen de Sociologie door te voeren en leiden tot vier verschillende perspectieven op de functie van de Sociologie:

Tabel 4: Burawoy's functionele differentiatie binnen de Sociologie.

Professional: Research conducted within research programs that define assumptions, theories, concepts, questions, and puzzles.	Policy: Defense of sociological research, human subjects, funding, congressional briefings.
Critical: Critical debates of the discipline within and between research programs.	Public: Concern for the public image of sociology, presenting findings in an accessible manner, teaching basics of sociology, and writing textbooks.

Bron: Burawoy, 2007a, pp 36.

Hierbij stelt Burawoy wel dat alle vier de categorieën van elkaar afhankelijk zijn en elkaar nodig hebben. Hij pleit dan ook voor een wisselwerking tussen de vier soorten sociologiebeoefening, zonder elkaar kunnen zij niet bestaan. Hij wil een vorm van organische solidariteit binnen de Sociologie, door de professionalisering die gaande is binnen de Sociologie is hier nu geen sprake van. De focus ligt volgens hem veel te veel op de hoeveelheid publicaties en citaties, dit gaat ten koste van de maatschappelijke rol die wetenschap kan vervullen. Het gaat ten koste van de publieke Sociologie. De vaksocioloog (professional) zal immers geen heil zien in het maatschappelijk bekend maken van zijn/haar onderzoeksbevindingen. Dit terwijl dat iets is waar de publieke socioloog juist wel naar streeft.

Engbersen (2009) laat in zijn boek *Fatale Remedies* aan de hand van Boudon en Goldthorpe een zelfde soort arbeidsdeling binnen de Sociologie zien: "Binnen de Sociologie wordt de volgende arbeidsdeling onderscheiden, namelijk een "cognitieve Sociologie" die zich kenmerkt door fundamenteel verklarend onderzoek, een "kritische Sociologie" die maatschappelijke verhoudingen en dominante wetenschapsparadigma's ter discussie stelt, een beleidssociologie als "cameral sociology" die informatie aandraagt ten behoeve van het beleid en een "expressieve Sociologie" die in staat is om op een treffende wijze hedendaagse vraagstukken te duiden (Boudon, 2002; Goldthorpe, 2004). Deze laatste vorm van sociologiebeoefening wordt soms ook wel "publieke Sociologie" genoemd vanwege het vermogen van sommige Sociologen om een breder publiek te bereiken dan de eigen vakgenoten (Burawoy, 2005)".

Publieke Sociologie.

Het huidige onderzoeksbeleid waarbij de prestaties van de wetenschappers een belangrijke rol zijn gaan spelen, focust zich vooral op het professionele- of vakspecialistische aspect. De wetenschappelijke publicaties en citaties zijn de voornaamste indicatoren die worden gehanteerd in de prestatiemetingen. Ook binnen de Sociologie zien we dat de focus ligt op de vaksociologie, iets wat veelal ten koste gaat van de publieke sociologie.

De publieke Sociologische benadering is voornamelijk bekend geworden door Burawoy. Hij zette dit concept uiteen in 2004, toen hij president was van de American Sociological Association: "Sociology should speak beyond the university, engaging with social movements and deepening an understanding of the historical and social context in which they exist" (Burawoy, 2005).

De discussie over hoe Sociologie vormgegeven dient te worden, wordt echter al veel langer gevoerd. Zo zien we dat ook, in woorden van Mart-Jan de Jong (1999), een aantal 'grootmeesters van de Sociologie' zich al bezig hield met wat Sociologie zou moeten doen. Zo blijkt dat de technische rationaliteit van Weber veel aansluiting vindt bij, wat we nu scharen onder, de vaksociologie, terwijl Jürgen Habermas met zijn "Theorie des kommunikativen Handelns" waarbij hij oproept tot reflexieve kennis, tot kennis die tot stand komt door communicatie, meer aansluiting vindt bij wat wij nu noemen: publieke Sociologie.

Publieke Sociologie tracht Sociologisch onderzoek beschikbaar te maken voor een breder publiek. Een echte definitie van publieke Sociologie is echter nog niet gevormd. In de eerste editie van "the Journal of Public and Professional Sociology", vinden we in het artikel van Rinalducci (2008) een vrij open definitie van publieke Sociologie: "Those who

take sociology out of the classroom and laboratory to directly impact social change and decision making in the public sphere" (Public Sociology, 2006).

Door het invoeren van de prestatiemeting, waarbij vooral wordt gekeken naar de wetenschappelijke publicaties en citaties, worden sociologen niet gestimuleerd om invloed te hebben op de publieke sfeer. Ze worden juist gestimuleerd om de academische wereld te versterken, niet om zich druk te maken over een breder publiek. Door vooral te focussen op de wetenschappelijke publicaties en citaties, gaat men voorbij aan de maatschappelijke rol van onderzoek. O.a. Gans (2002) en Agger (2000) hebben al aangegeven dat deze ontwikkeling de nodige problemen met zich meebrengt en pleiten voor een opkomst van de publieke Sociologie. Iets wat Michael Burawoy de laatste jaren ook onder de aandacht tracht te brengen.

Onderzoekers moeten zich richten op een breder publiek, een niet-academisch publiek buiten de universiteiten. Want zoals Hays stelt: "If we aren't doing public sociology, we're just talking to each other. To claim to study society and to say that you needn't bother to make your work relevant or accessible to social members – well, that seems to me just plain insane." (Hays, 2007, pp. 84)

Het huidige onderzoeksbeleid stimuleert de publieke Sociologie niet. Waar publieke Sociologie probeert in contact te treden met publieken, "Public Sociology brings sociology into conversation with publics, understood as people who are themselves involved in conversation" (Burawoy, 2007a, pp 28), stuurt het huidige beleid aan op Sociologie als een puur academische wetenschap. Een wetenschap die enkel voor andere wetenschappers produceert. Goed sociologisch onderzoek vindt echter ook gehoor bij een publiek buiten de academische wereld. Als voorbeelden noemt Burawoy (2007a) het werk van DuBois (1903), Myrdal (1994), Riesman (1950) en Bellah (1985). Deze wetenschappelijke werken riepen ook buiten de academische wereld de nodige reacties op en werden binnen een breder publiek besproken. Iets wat ieder goed sociologisch onderzoek teweeg zou moeten brengen volgens Burawoy.

Ook in Nederland zet Veenhoven al een aantal jaren vraagtekens bij de huidige manier van het meten van prestaties. Hij stelt dat de huidige prestatiemetingen ertoe hebben geleid dat slechts een deel van de output wordt gemeten, er wordt bijna continu voorbij gegaan aan de maatschappelijke impact van wetenschappelijk onderzoek. Door het onderzoeksbeleid worden de onderzoekers namelijk niet gestimuleerd om hun onderzoeken aan de man te brengen, om hun bevindingen maatschappelijke bekendheid te geven: "Net als in de Sovjet economie leidt deze praktijk tot producten waarvoor geen afnemers zijn; in dit

geval geen onverkochte goederen in loods, maar ongelezen publicaties in bibliotheken. Dit impliceert onderbenutting van geïnvesteerde onderzoeksmiddelen, want wat hebben we nu aan kennis waarvan niemand kennis neemt" (Veenhoven en Haagsma, 2009, pp 3).

Al met al komt het er dus op neer dat de huidige stand van zaken binnen de Sociologie als wetenschap de nodige tekortkoming heeft. Er wordt nauwelijks geïnteracteed met "het publiek", iets wat voor een sociale wetenschap als de Sociologie toch wel zeer merkwaardig te noemen is. Diverse sociologen vinden dan ook dat hier verandering in moet komen. Er moet meer gefocust worden op het aan de man brengen van de onderzoeken, op het beschikbaar maken van de onderzoeksresultaten voor het publiek. Tevens moeten onderzoeken aantrekkelijk zijn voor een breed publiek. Volgens Burawoy moeten sociologen de discussie aangaan met concrete publieken om tot een consensus te komen en zo kennis te creëren. Dit zou betekenen dat het onderzoeksbeleid ruimte moet bieden voor maatschappelijke indicatoren. De prestaties moeten niet alleen gemeten worden aan de hand van de wetenschappelijke publicaties, er moeten ook maatschappelijke criteria worden opgenomen.

Vaksociologie.

Aanhangers van de publieke Sociologie hebben commentaar op het feit dat de vaksociologie tegenwoordig de meest prominente plaats inneemt in de Sociologie als wetenschap. Ook in Nederland is dit het geval. Deze ontwikkeling wordt ook gestimuleerd door het huidige onderzoeksbeleid, waarin onderzoekers worden beoordeeld op basis van hun wetenschappelijke prestaties. Hierbij is het aantal wetenschappelijke publicaties vaak de belangrijkste indicator. Dit is volgens de vaksociologen dan ook de belangrijkste taak van sociologen: het produceren van wetenschappelijke publicaties. Zij moeten publiceren voor andere sociologen, om zo het kennisniveau op peil te houden.

Waar de publieke sociologen echter nogal gemakkelijk aan voorbij gaan is dat wetenschappelijke kennis (in de vorm van wetenschappelijke publicaties) nodig is om te kunnen onderwijzen, om kennis beschikbaar te stellen. Zoals Kalleberg stelt: "If we did not have scientific knowledge at our disposal in the form of articles, chapters and books, there would be no knowledge to teach, disseminate, use as part of a knowledge base when working as an expert for users, and nothing to design and develop in institutional governance" (Kalleberg, 2005, pp 388).

Niet alleen publieke Sociologie, maar ook de kritische en beleidssociologie kunnen niet bestaan zonder de vaksociologie die zorgt voor de nodige wetenschappelijke kennis.

Sterker nog: een publiek Socioloog bestaat bij de gratie dat hij/zij een goede vaksocioloog is. Massey (2007) geeft aan dat om brede maatschappelijke bekendheid te krijgen, een socioloog eerst een goede vaksocioloog moet zijn. Wanneer een onderzoeker genoeg feedback heeft gekregen van collega-wetenschappers, kan deze zijn/haar werk naar een hoger niveau tillen. Het gevolg is hiervan dat zijn/haar onderzoek al bekend is onder vakgenoten en op deze manier al bediscussieerd is binnen het vakgebied. Op deze manier bouwt een wetenschapper een reputatie op, dit zorgt er over het algemeen voor dat het werk sneller gepubliceerd wordt in de vakbladen, besproken tijdens congressen en automatisch bekend wordt bij een breder (maatschappelijk) publiek.

Hoewel Burawoy ook niet ontkent dat de vaksociologie het hart vormt van de Sociologie als wetenschap, vind ik toch dat hij dit in zijn werk niet altijd even goed door laat schemeren. De vaksociologie vormt de spil voor de andere drie door Burawoy genoemde typen Sociologie.

Daarnaast wordt vaak over het hoofd gezien dat vaksociologen wel degelijk een rol spelen binnen publieke debatten: "We often overlook or are not aware of ways in which professional sociologists have effectively engaged the public. Indeed, the public discourse on issues such as persistent poverty, urban planning, and criminal justice has changed because of thought-provoking ideas from professional sociology" (Wilson, 2007, pp 117-118). Er wordt alleen te gemakkelijk gedacht dat het overbrengen van kennis naar een breed publiek ook altijd kan. Zo beschrijft Engbersen (2009) in zijn boek "Fatale Remedies" een vorm van (politieke) blindheid voor omstreden beleidskwesties. Hoe graag een onderzoeker ook wil dat zijn wetenschappelijke analyse beschikbaar is voor een breed publiek, dit publiek moet dan ook welwillend zijn. Als er sprake is van een blinde vlek, dan worden onderzoeksresultaten verdraaid of genegeerd waardoor de onderzoeker zijn of haar doel voorbij schiet. Juist omstreden politieke kwesties zijn interessant voor een breed publiek, maar of de conclusies van een wetenschappelijk onderzoek ook daadwerkelijk bij dit brede publiek terecht komen, ligt niet altijd in de handen van de onderzoeker. Daarbij is er dan ook nog het risico dat er slechts selectief gebruik wordt gemaakt van een studie waardoor het verkeerde beeld wordt geschetst.

Engbersen (2009) stelt dan ook in zijn boek dat "sociale wetenschappers niet verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor de manier waarop anderen van haar kennis gebruikmaken. Het is naïef om te veronderstellen dat sociale wetenschappers grote invloed kunnen uitoefenen op wat buitenuniversitaire actoren met hun kennis doen. Daarvoor ontbreekt het hen aan politieke en economische macht"(Engbersen, 2009, pp 226). Ook stelt

hij dat ondanks dat sociologen alert kunnen zijn op buitenuniversitaire krachten, zij zich er niet goed tegen kunnen wapenen. Dit probleem leidt vervolgens weer tot een volgend probleem. Doordat de uitkomsten van studies verdraaid kunnen worden, kan dit gevolgen hebben voor het onderzoeksobject. Engbersen (2009) noemt hier het voorbeeld van zijn eigen onderzoek naar illegale immigranten. Door het verdraaien van onderzoeksuitkomsten, of het interpreteren van slechts een deel van de uitkomsten kan er een totaal verkeerd beeld geschetst worden. Dit kan ernstige gevolgen hebben voor het onderzoeksobject. Het is dan ook maar de vraag of het naar buiten brengen van onderzoeksresultaten ook altijd goed is. Het beschikbaar stellen van deze resultaten voor een breed publiek kan dus ook negatieve gevolgen hebben. Dit in het achterhoofd houdende kan het ook weleens een hele bewuste keus zijn van onderzoekers om niet te investeren in het openbaar maken van hun onderzoeksresultaten.

Het blijkt dat de vaksociologie een belangrijke rol heeft, zonder de vaksociologie kunnen de andere vormen van Sociologie niet bestaan, zij putten uit de vaksociologie. Tevens blijkt, dat het beschikbaar stellen van onderzoeksresultaten voor een breed, ook niet-academisch publiek, de nodige risico's met zich mee brengt. Is het wel altijd verstandig om de uitkomsten van een studie onder de aandacht van een breed publiek te brengen? En is het überhaupt wel altijd mogelijk om een publiek te vinden voor de onderzoeksresultaten?

4.2.2 *Arena's.*

Binnen de Sociologie zijn er ook weer verschillende arena's van strijd te onderscheiden. Dit zijn in grote lijnen dezelfde arena's als bij de wetenschap in het algemeen:

1. De arena waarin gestreden wordt om de studenten.

In deze arena gaat het om het aantrekken van studenten voor de opleiding. En daarmee om de middelen die ter beschikking gesteld worden voor onderwijs aan deze studenten. Tevens vormen goede studenten de toekomst. Hierbij draait het dus primair om reputatie. Een goede reputatie verwerven door onder andere de onderwijsprestaties, de arbeidsmarktvooruitzichten na afronding van de studie, de organisatie van het onderwijs en de voorzieningen voor zowel onderwijs als voor de studenten.

2. De arena waarin gestreden wordt om onderzoeksgelden.

In deze arena gaat het om het verwerven van gelden voor de onderzoeksactiviteiten. Bij het systeem van prestatiemeting, waarbij de prestaties bepalend zijn voor de

verdeling van deze gelden, loopt de beïnvloeding van de verdeling dus langs de lijn van de prestatiemeting: welke prestaties moeten worden gemeten en op welke wijze.

Ook hier geldt wederom dat de arena's niet los staan van elkaar, ze vullen elkaar aan. De tweede arena wordt hierna verder besproken, aangezien ik in deze scriptie vooral geïnteresseerd ben in de gevolgen van de prestatiemeting. Dit doe ik aan de hand van de sub-arena's die hierna uiteengezet worden.

Strijd op internationaal niveau

Op internationaal niveau zien wij strijd op basis van de wetenschappelijke visie op de Sociologie. Deze visie bepaald wat er volgens de Sociologen als belangrijkste indicator opgenomen moet worden in de prestatiemetingen en wat juist niet. Vaksociologen zullen de gebruikelijke methode waarin het aantal wetenschappelijke publicaties de spil vormt, een prima methode vinden om prestaties in beeld te brengen. Publieke sociologen vinden echter dat er ook ruimte moet zijn voor indicatoren die de maatschappelijke verspreiding van hun onderzoek meten.

Net als bij de wetenschap in het algemeen is het voor Sociologie afdelingen belangrijk om goed te scoren op de internationale rankings. Hiermee bepalen zij hun inkomsten en de toestroom van (internationale) topstudenten. Hoe hoger de notering, hoe meer studenten en hoe meer inkomsten. Dit doel kunnen zij bereiken door die prestaties te stimuleren die tellen bij deze rankings, in dit geval zijn dat nog voornamelijk het aantal wetenschappelijke publicaties. Deze stimulans kan bijvoorbeeld door beleidsveranderingen gegeven worden. Ook kunnen Sociologie-afdelingen op nationaal niveau samenwerken om zo te zorgen dat zij als land goed scoren. De middelen en toestroom van studenten kan dan onderling weer verdeeld worden. Dit is een soort coalitievorming. Tevens kunnen zij via de media proberen aandacht te krijgen voor de tekortkomingen van de prestatiemetingen en zo proberen veranderingen door te voeren.

Strijd op nationaal niveau:

Ook binnen Nederland is strijd gaande tussen de verschillende afdelingen onderling. Deze strijd is ook weer deels terug te voeren op de verschillende visies op de rol die Sociologie als wetenschap zou moeten spelen. Tegelijkertijd is er ook strijd om zo goed mogelijk te presteren op de prestatiemetingen. Een goede score betekent meer geld en meer zekerheid dat de afdeling ook in tijd van bezuinigingen blijft bestaan. Een goede score kan men bereiken

door veel producerende wetenschappers aan te trekken, zorgen voor een toestroom van goede studenten, die als co-auteur mee produceren en zo de totale score verhogen. Tevens kan er aandacht gevraagd worden via de media en overheid voor de tekortkomingen van de gebruikte prestatiemetingen. Men kan gebruik maken van relatienetwerken met bijvoorbeeld bevriende politici. Ook kunnen de afdelingen die dezelfde visie delen, samen een coalitie vormen om zo hun standpunten meer kracht bij te zetten.

Strijd tussen de wetenschappers.

Op een lager niveau zien we ook strijd ontstaan tussen de wetenschappers onderling. Zowel binnen de eigen vakgroep, als met wetenschappers uit sociologische vakgroepen van andere universiteiten. Wanneer een wetenschapper goed scoort op de prestatiemetingen, kan dat resulteren in een beloning in de vorm van bijvoorbeeld een vaste aanstelling of een promotie. Wetenschappers willen dus een voor hen zo gunstig mogelijke configuratie van de prestatiemetingen. Wetenschappers zullen dus hun best doen om goed te scoren op de prestatiemetingen. Wanneer hun prestaties niet goed uit de verf komen bij de huidige inrichting van de prestatiemetingen, zullen zij dit graag aangepast zien worden. Dit kunnen zij proberen te doen door samen te werken met collega-wetenschappers die hetzelfde doel willen bereiken. Tevens kunnen ze zich gaan focussen op het produceren van die output die geteld wordt. Ook kunnen zij aandacht vragen in de media, bijvoorbeeld door een column in een dagblad te schrijven en daar de tekortkomingen aan de kaak te stellen. Tevens kunnen ze binnen hun netwerk van relaties zien of zij via via meer aandacht kunnen krijgen voor hun strijd.

Strijd om afschaffing van prestatiemetingen.

Binnen de Sociologie zijn er ook wetenschappers die vinden dat de Sociologie als wetenschap beter af is wanneer de prestatiemetingen verdwijnen. Zij vinden dat de prestatiemetingen de kwaliteit van de Sociologie als wetenschap niet ten goede komt en houden zich liever bezig met het produceren van wetenschappelijk interessante onderzoeksoutput, dan dat zij zich bezighouden met hun scores op prestatiemetingen die voor beleidsmatige doeleinden worden gebruikt. Zij zullen hun doel trachten te bereiken door aan te tonen hoe de kwaliteit van de wetenschap niet bevorderd wordt, wanneer er enkel gekeken wordt naar aantallen. Dit kunnen zij weer doen door steun bij opiniegenoten te zoeken, door media aandacht te vragen voor hun punt en door gebruik te maken van hun relaties.

4.2.3 Stakeholders.

Ook binnen de Sociologie kunnen we diverse groepen onderscheiden die belang hebben bij de wijze waarop prestatieingen uitgevoerd worden. Voor een groot gedeelte zijn dit dezelfde partijen als die in paragraaf 4.1.3 genoemd worden. Ook hier hebben de overheid, universiteiten, wetenschappers, maatschappij en studenten belang bij wat er wordt opgenomen in de prestatieingen. Grotendeels om dezelfde redenen als omschreven in paragraaf 4.1.3. Er zijn echter ook een aantal partijen voor de Sociologie specifiek te noemen, zie tabel 5.

Tabel 5: Stakeholders binnen de Sociologie.

<u>Partijen</u>	<u>Belangen</u>	<u>Dwangmiddelen</u>
Faculteiten/vakgroepen	<ul style="list-style-type: none"> - Concurrentiepositie - Subsidie - Inkomsten uit onderzoeksfondsen - Aanzien 	<ul style="list-style-type: none"> - Intern beleid - Manipulatie prestatieingen - Alternatieve prestatieing - Boycotten prestatieingen
Publieke Sociologen	<ul style="list-style-type: none"> - Concurrentiepositie - Maatschappelijke verspreiding wetenschap - Maatschappelijke indicatoren in prestatieing 	<ul style="list-style-type: none"> - Media - Alternatieve prestatieing
Vaksociologen	<ul style="list-style-type: none"> - Concurrentiepositie - Peer-to-peer judgement - Wetenschappelijke indicatoren in prestatieing 	<ul style="list-style-type: none"> - Media - Alternatieve prestatieing

Faculteiten/Vakgroepen

Binnen de Sociologie zien we concurrentie tussen de verschillende sociale faculteiten en de vakgroepen. Deze concurrentie is zowel nationaal als internationaal. Wie scoort het hoogst op de prestatieingen en behaalt de hoogste plaats binnen de (inter)nationale rankings? Een hoge score levert niet alleen meer subsidie op vanuit de overheid, maar ook een grotere toestroom van studenten en een beter aanzien van de opleiding/vakgroep. Tevens kan een hogere score, geld opleveren vanuit externe onderzoeksfondsen. Ook hier is het zo dat de faculteiten en vakgroepen er belang bij hebben dat die indicatoren worden opgenomen in de prestatieingen waar zij hoog op scoren. Verderop in deze scriptie is te zien dat dit kan wisselen per vakgroep en voor grote verschillen kan zorgen.

Er zijn verschillende manieren waarop de faculteiten/vakgroepen hun belangen kunnen behartigen. Allereerst kunnen zij hun medewerkers sturen met behulp van het interne beleid. Aan de hand van dit beleid kunnen zij aangeven welke prestaties er prioriteit hebben.

Aangezien het voornamelijk gaat om de hoogste score op de (inter)nationale rankings, zullen ze bij de huidige stand van zaken, vooral sturen op het produceren van zoveel mogelijk wetenschappelijke publicaties. Tevens kunnen zij als vakgroep de uitkomst van de prestatiemetingen manipuleren, door bijvoorbeeld onderzoeksresultaten te verspreiden over meerdere publicaties. Een andere manier om de belangen van de faculteit/vakgroep te behartigen is het ontwikkelen van een alternatieve telling, zoals dat ook bij de Erasmus Universiteit is gedaan aan de hand van PROP. Op deze manier kan de faculteit/vakgroep laten zien wat er gebeurt wanneer er geschoven wordt met indicatoren en weging van indicatoren. Verderop in deze scriptie zal ik laten zien dat dit grote verschillen kan maken. Een andere optie is het boycotten van de prestatiemetingen. Probleem is echter dat het gerationaliseerde onderzoeksbeleid, de middelen heeft gekoppeld aan de prestaties op de prestatiemetingen. Boycotten kan dus enkel wanneer een faculteit/vakgroep genoeg geld binnenkrijgt door de toestroom van studenten en uit externe potten.

Publieke Sociologen

Publieke Sociologen investeren in het maatschappelijk verspreiden van hun onderzoeksresultaten. Zoals beschreven in paragraaf 4.1.3. is maatschappelijke verspreiding van de wetenschap iets wat in de ogen van de publieke sociologen nog niet voldoende gebeurt. Voor publieke Sociologen is het dan ook van belang dat maatschappelijke indicatoren worden opgenomen in de prestatiemetingen. Denk hierbij o.a. aan het aantal vermeldingen in nationale en internationale kranten. Publieke Sociologen investeren in de maatschappelijke verspreiding van hun werk en zullen ook willen dat dit wordt meegenomen in de beoordeling van hun prestaties. De wijze waarop zij dit voor elkaar kunnen krijgen is voornamelijk voor veel in de media te verschijnen. Zowel binnen als buiten de wetenschappelijke wereld. Zij zullen hun argumenten zichtbaar moeten maken en aan moeten tonen waarom het zo belangrijk is dat er binnen de wetenschap ook gekeken wordt naar de maatschappelijke verspreiding van het werk en er rekening wordt gehouden met het maatschappelijke belang. Een ander middel is het ontwikkelen van een alternatieve telling. Deze kan bestaan uit enkel maatschappelijke indicatoren en op deze wijze dienst doen naast de gebruikelijke methode van prestatiemeting. Ook zouden zij een telling kunnen ontwikkelen, net als PROP, die de wetenschappelijke en maatschappelijke prestaties combineert.

Vaksociologen

Vaksociologen zien wetenschap als iets tussen wetenschappers onderling. Zij publiceren het meest voor vakgenoten en zullen dus ook beoordeeld willen worden aan de hand van hun hoeveelheid wetenschappelijke publicaties en de manier waarop hun vakgenoten hun werk waarderen. De meeste vaksociologen hechten waarde aan de kwaliteit van de wetenschap. Velen staan niet achter de prestatiemetingen waarin enkel naar kwantiteit wordt gekeken. Zij vinden dat dit afbreuk doet aan de intellectuele vrijheid van de wetenschappers en aan de kwaliteit van de wetenschap. Op dit moment hebben de vaksociologen het voordeel dat de gebruikelijke methode van prestatiemeting zich momenteel vooral richt op het aantal wetenschappelijke publicaties. Dit is precies de output waarop de vaksociologen normaliter het beste scoren. Punt is echter dat er binnen deze methode geen waardering is voor de kwaliteit van het werk. Dit is iets wat zij zouden kunnen bereiken door net als de publieke sociologen media aandacht te zoeken. Ook hier weer zowel binnen als buiten de wetenschappelijke wereld. Zij moeten beargumenteren waarom de huidige prestatiemetingen niet compleet zijn zonder waardering voor de kwaliteit van het werk. Dit kunnen zij doen door onderling de discussie aan te gaan op congressen of in wetenschappelijke bladen. Tegelijkertijd kan dit door een opiniërend stuk in een dagblad te schrijven, waarna de reacties snel zat binnen zullen stromen en waarbij zij een breder publiek trekken. Tevens kunnen ook de vaksociologen hun best doen om een alternatieve prestatiemeting te ontwikkelen waarin wel oog is voor de kwaliteit van het werk.

4.3 De risico's van prestatiemetingen.

De invoering van prestatiemetingen heeft gezorgd voor een afname van de intellectuele vrijheid. Deze vrijheid is voor alle zichzelf respecterende wetenschappers een belangrijk goed. De focus op de prestatiemetingen en de daarin opgenomen indicatoren zorgt volgens sommige wetenschappers voor een degradatie in de kwaliteit van de wetenschap. Men houdt zich niet meer bezig met goed wetenschappelijk onderzoek, men richt zich vooral op hoe zij het beste zo hoog mogelijk kunnen scoren op de prestatiemeting. Dit zou gezien kunnen worden als een onbedoeld gevolg van beleid, waar Engbersen (2009) over spreekt. Er moet minder gekeken worden naar de hoeveelheid publicaties van wetenschappers, maar naar de kwaliteit van de publicaties. Tevens kan het doen van een goed onderzoek en vervolgens het schrijven van een waardevol wetenschappelijk boek aardig wat tijd in beslag nemen. Als er enkel gekeken wordt naar de scores op de prestatiemetingen, zal het lijken alsof de wetenschapper niets uitvoert, iets wat in een dergelijk geval absoluut niet waar is.

De focus op kwantiteit en de afname van de intellectuele vrijheid die hiermee gepaard gaat, kan ook de wetenschappelijke concurrentiepositie in gevaar brengen. Wetenschappers zijn net als ieder ander mens afhankelijk van de inkomsten die zij genereren met hun onderzoek. Een groot deel hiervan komt voort uit subsidies van de overheid. Wanneer de overheid vooral investeert in kwantiteit, zal het voor universiteiten niet meer aantrekkelijk zijn om een kwalitatief goed, maar tijdrovend onderzoek van één van de bij hun aangesloten onderzoekers te ondersteunen. Het gevolg hiervan is dat de kwaliteit van de wetenschap afneemt. Hoewel Nederland dan wellicht hoog in de rankings staat op het gebied van aantal publicaties, zal ons land wegvallen op deze lijst wanneer de kwaliteit wordt bekeken. Daarnaast zullen de goede onderzoekers hun heil zoeken in andere landen, landen waar zij meer intellectuele vrijheid hebben en niet op hun vingers worden getikt wanneer zij eens een minder hoog aantal publicaties hebben, maar wel bezig zijn met een vernieuwend of tijdrovend onderzoek.

De afname van de wetenschappelijke kwaliteit heeft niet enkel gevolgen voor de universiteiten en de notering in de rankings, ook de arbeidsmarkt kan hier last van hebben. Een land waarin ruimte is voor innovatie trekt ook bedrijven aan die hier voor open staan. Bedrijven die bereid zijn te investeren in dit onderzoek, onderzoek wat ook voor de overheid interessant kan zijn (bijvoorbeeld onderzoek over het terugdringen van milieuverontreiniging etc.). Wanneer deze bedrijven zich in andere landen vestigen, betekent dit ook een afname van het aantal arbeidsplaatsen.

De Bruin (2006) vult de lijst met nadelen van prestatiemetingen nog aan (zie ook paragraaf 2.3).

- Prestatiemeting is een stimulans voor strategisch gedrag
- Prestatiemeting blokkeert innovaties
- Prestatiemeting blokkeert ambities
- Prestatiemeting verhult de daadwerkelijke prestaties
- Prestatiemeting verdrijft de professionele habitus: geen kwaliteit, geen bestelverantwoordelijkheid, meer bureaucratie
- Prestatiemeting leidt tot kopiëren, niet tot leren
- Prestatiemeting leidt tot een straf op prestaties

Het is dus maar de vraag of de invoering van prestatiemetingen wel een goed idee is geweest. Is het niet één van de vele beleidsveranderingen waarbij de onbedoelde gevolgen vervelender zijn als de voordelen die de verandering oplevert? Dit neemt echter niet weg dat de prestaties van wetenschappers in het oog gehouden moeten worden. En de verdeling van de middelen op basis van traditie is ook niet ideaal.

5. Een nieuwe meetmethode.

Lange tijd werden onderzoeksprestaties binnen de FSW niet geteld. Ieder jaar werd een lijstje publicaties gepubliceerd, hierin werd echter nog geen onderscheid gemaakt in de aard van de publicaties. In de jaren 80 veranderde dit. Er werd onderscheid gemaakt tussen wetenschappelijke publicaties en "vakpublicaties". Later werd hier het onderscheid tussen nationale en internationale publicaties aan toegevoegd. Vanaf de jaren 90 werd er gestart met de explicitering van de minimale prestatie-eisen. Het ging hier echter enkel om de wetenschappelijke publicaties, vakpublicaties werden wel vermeld in de jaarverslagen, maar niet geteld.

Sinds 2000 zien we een aanscherping van de publicatie-eisen. Wetenschappelijke publicaties worden gewogen naar publicatie medium en er wordt een bonus toegekend voor publicaties welke staan in veel geciteerde Engelstalige tijdschriften. De wetenschappelijke citaties worden tot op heden echter nog niet geteld in de wetenschappelijke jaarverslagen. Incidenteel worden deze wel geteld tijdens visitaties en beoordeling, dan gebeurt dit met behulp van ISI. Door de komst van "Publish or Perish", staat deze methode via ISI echter wel onder druk.

Opvallend is dat er nog steeds geen telling plaatsvindt van de maatschappelijke impact. Dit gebeurt zelfs niet in de wetenschappelijke verslagen van de meest belanghebbende afdeling Sociologie.

5.1 Methode Veenhoven.

In 2003 heeft Veenhoven in opdracht van de afdeling Sociologie van de Erasmus Universiteit een methode ontwikkeld om de onderzoeksprestaties breder in beeld te brengen. Er werd een alternatieve meetmethode ontwikkeld waarbij naast de wetenschappelijke publicaties o.a. ook de maatschappelijke impact van het onderzoek in kaart werd gebracht. De afdeling Sociologie van de Erasmus Universiteit bleek namelijk niet zo best te scoren wanneer gekeken werd naar de uitkomsten van de standaard meetmethoden. Door meerdere indicatoren op te nemen in deze alternatieve telling, kon een completer beeld gevormd worden wat wellicht wel tot een andere uitkomst zou leiden.

Een eerste beschrijving van deze methode is te vinden bij Veenhoven, Van Meeteren en De Koster (2003). In deze benadering wordt onderscheid gemaakt tussen twee soorten prestaties, namelijk "*productie*" in de vorm van wetenschappelijke publicaties en "*impact*", zowel de wetenschappelijke impact als maatschappelijke impact. Samen vormen deze

indicatoren de totale *output*. Op deze wijze ontstaat een completer beeld van de prestaties van afdelingen en universiteiten en zelfs van individuele onderzoekers.

Sinds 2006 heb ik als student-assistent meegewerkt aan de diverse outputmetingen die aan de hand van deze methode zijn gedaan. In deze paragraaf zal ik de indicatoren en de opbouw daarvan bespreken en laten zien hoe uiteindelijk de productiviteit berekend wordt.

5.2 Indicatoren.

Bij de Methode Veenhoven worden zowel productiviteit als impact gekwantificeerd. Dit gaat als volgt:

5.2.1 Productiviteit.

De productiviteit wordt gemeten aan de hand van het aantal wetenschappelijke publicaties. Bij het meten van deze publicaties wordt gebruik gemaakt van de wetenschappelijke jaarverslagen. Uit deze jaarverslagen worden enkel de wetenschappelijke publicaties geteld. Vervolgens worden de publicaties verdeeld over het aantal auteurs. Als een artikel bijvoorbeeld drie auteurs heeft, krijgt ieder 0,33 punt toegekend. Daarna worden de uitkomsten per jaar opgeteld en opgenomen in de persoonstabel van de onderzoeker. Hierna kunnen de onderzoekers hun wapenfeiten controleren.

5.2.2 Wetenschappelijke impact.

De wetenschappelijke Impact wordt gemeten aan de hand van het aantal citaties in de Social Sciences Citation Index. "Bij de wetenschappelijke impact gaat het om de mate waarin resultaten van onderzoek worden opgepikt door collega wetenschappers. Dit wordt meestal gemeten aan de hand van het aantal verwijzingen naar die publicaties in erkende wetenschappelijke tijdschriften. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van de Social Sciences Citation Index (SSCI)" (Veenhoven, De Koster en Van Meeteren, 2003, pp 1).

Het aantal citaties wordt in de vorm van een lijst per jaar ingevoerd in PROP, waarna deze lijst ter controle wordt aangeboden bij de betreffende onderzoeker. Deze kan vervolgens kijken of de telling klopt aan de hand van de SSCI.

5.2.3 Maatschappelijke impact.

De maatschappelijke impact is een verhaal apart. Het aantal citaties in de SSCI geeft geen beeld van het maatschappelijke belang van het onderzoek. Hiervoor moet men verder kijken, men moet zich buiten de wetenschappelijke wereld begeven. Lange tijd was het meten van de

maatschappelijke impact slechts een schatting, echter er zijn inmiddels twee databanken ontstaan die goed gebruikt kunnen worden om de maatschappelijke impact te kwantificeren: de krantenbank en overheidspublicaties.nl. "Een goede indicator voor de maatschappelijke impact van onderzoek is de mate waarin resultaten doorklinken in de publieke meningsvorming over maatschappelijke vraagstukken. De meningsvorming vindt voor een belangrijk deel in de media plaats en in het bijzonder in kwaliteitskranten" (Veenhoven, De Koster en Van Meeteren, 2003, pp 2). Door middel van de Krantenbank van Lexis Nexis kan men vinden in welke nationale en internationale kranten een onderzoeker is genoemd. Op deze manier kan men dus kijken of een onderzoek ook doorklinkt in de maatschappij. De gegevens van de krantenbank zijn opgenomen in PROP vanaf 1992.

Echter ook de politieke instituties moeten niet vergeten worden bij het meten van de maatschappelijke impact. "Het maatschappelijk debat voltrekt zich voor een deel ook in de politieke instituties van ons land en in het bijzonder in het parlement" (Veenhoven, De Koster en Van Meeteren, 2003). Dat is de reden waarom ook de overheidspublicaties mee worden geteld bij het berekenen van de maatschappelijke impact in PROP. Via de website <https://zoek.officiëlebekeendmakingen.nl/zoeken> van de overheid kan men zoeken in alle officiële beleidsdocumenten sinds 1995. Het betreft alle kamerstukken, maar ook alle publicaties in het Staatsblad.

Vervolgens worden van zowel de krantenbank als van de overheidspublicaties de vermeldingen opgenomen in de persoonstabel van PROP, hier kunnen de onderzoekers wederom controleren of hun gegevens juist zijn.

5.2.4 Berekening outputindex.

Als alle gegevens zijn ingevoerd in de persoonstabellen wordt de outputindex berekend. Er wordt evenveel gewicht toegekend aan de wetenschappelijke publicaties als aan de impact. Hierdoor komt men tot de volgende formule: Aan de productie in wetenschappelijke publicaties wordt één punt toegekend. Vervolgens komen we dan bij de impact, hierbij wordt evenveel gewicht toegekend aan wetenschappelijke en maatschappelijke impact. Dit houdt in dat de wetenschappelijke impact in citaties SSCI 0,5 punt krijgt toegekend. Vervolgens krijgen de vermeldingen in nationale en internationale kranten 0,25 punt toegekend, evenals de vermeldingen in overheidspublicaties. Door de vermeldingen in kranten en in overheidspublicaties vervolgens op te tellen, komt men tot de totale maatschappelijke impact, van 0,5 punt. Vervolgens worden al deze scores bij elkaar opgeteld en gedeeld door de omvang van de aanstelling van de onderzoeker. Door vervolgens alle prestaties van de

onderzoekers op te tellen komt men tot de gemiddelde output per persoon per jaar voor de vakgroep of universiteit als geheel.

5.2.5 Output naar input.

Hetzelfde kan gedaan worden wanneer men de hoogte van het salaris mee wil laten wegen. De punten worden op dezelfde wijze verdeeld, echter de totale scores worden dan niet alleen gedeeld door de onderzoeksaanstelling. Deze onderzoeksaanstelling wordt namelijk eerst vermenigvuldigd met het loon van de onderzoeker. Voor de salariëring wordt de volgende normering aangehouden:

- Hoogleraar: 204.923 euro per jaar.
- Universitair Hoofddocent: 146.513 euro per jaar.
- Universitair Docent: 126.713 euro per jaar.

Als de totale scores nu zijn gedeeld door de onderzoeksaanstelling * salaris, dan vermenigvuldigen we dit getal nogmaals met 10.000 euro om zo tot de output per 10.000 euro te komen. Ook hier geldt weer dat de resultaten per individuele onderzoeker vervolgens worden opgeteld om tot de gemiddelde output per 10.000 euro, per jaar, per universiteit te komen. Uiteindelijk krijgen wij op deze wijze de productiviteit goed in beeld.

5.3 Techniek: Programma Registratie OnderzoeksPrestaties (PROP).

De registratiemethode die toentertijd werd gehanteerd binnen de FSW had de nodige tekortkomingen. Ieder jaar worden de prestaties in de vorm van wetenschappelijke publicaties apart geteld. Als gevolg hiervan is er geen zicht op prestaties door de tijd. Tevens zijn de gegevens moeilijk te controleren, zeker voor een buitenstaander. Doordat enkel de wetenschappelijke publicaties worden geteld is er totaal geen zicht op de totale prestaties van de wetenschappers. Ook zien we dat de prestaties niet worden afgezet tegen de omvang van de onderzoeksaanstelling of de hoogte van het salaris. Programma Registratie Onderzoeksprestaties speelt in op deze manco's in het huidige telsysteem.

5.3.1 Registratie.

Zoals beschreven, biedt PROP de mogelijkheid om de onderzoeksprestaties van individuele onderzoekers en van universiteiten in hun geheel te registreren. Hierbij hanteert PROP een combinatie van *output* en *impact*, waarbij zowel de wetenschappelijke en maatschappelijke impact worden meegenomen. Door de gehanteerde techniek, biedt PROP onderzoekers de kans om hun prestaties te controleren. Voor iedere onderzoeker wordt een persoonstabel

aangemaakt waarin de gegevens worden ingevoerd en deze ook gemakkelijk te controleren zijn. Niet enkel de wetenschappelijke publicaties worden geteld, ook de wetenschappelijke impact in de vorm van wetenschappelijke citaties en de maatschappelijke impact in de vorm van vermeldingen in kranten en overheidspublicaties worden geteld. Voor het tellen van de productie wordt gebruikt gemaakt van de lijst met publicaties in de goedgekeurde wetenschappelijke jaarverslagen. De wetenschappelijke citaties worden gehaald uit de SSCI, de vermeldingen in kranten worden gehaald uit de krantenbank van LexisNexis en de vermeldingen in overheidspublicaties komen van de website van de overheid. Door het gebruik van openbare bronnen zijn de ingevoerde gegevens erg gemakkelijk te controleren. De uitkomsten van deze tellingen worden vervolgens afgezet tegen de onderzoeksaanstelling en het salaris van de onderzoeker. Deze gegevens worden vervolgens geplot in diverse grafieken waardoor een overzichtelijk geheel ontstaat. Prestaties zijn goed zichtbaar en gemakkelijk te controleren. PROP ondervangt dus de meeste nadelen van de reguliere tellingen. Door het aantal wetenschappelijke publicaties aan te vullen met wetenschappelijke en maatschappelijke impact van de publicaties, ontstaat een uitgebreider geheel. De controleerbaarheid van de gegevens is goed en er wordt rekening gehouden met de omvang van de onderzoeksaanstelling en de hoogte van het salaris.

5.3.2 Presentatie.

In PROP wordt per persoon wordt er een tabel aangemaakt in Excel waarin alle gegevens worden ingevoerd en dus voor de onderzoeker gemakkelijk te controleren zijn.

Microsoft Excel - medewerker A

Programma Registratie Onderzoeks Prestaties (PROP)

Medewerker A

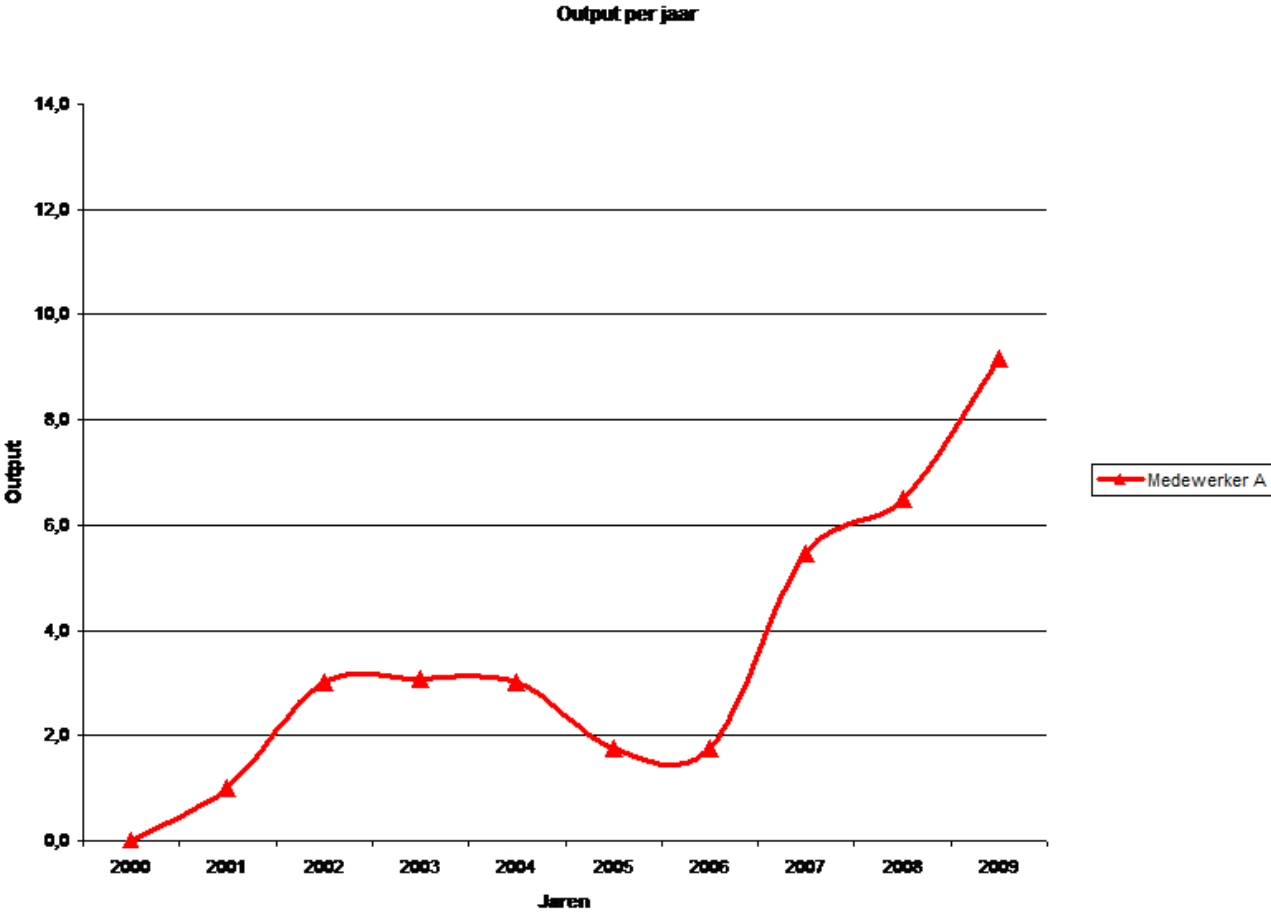
Jaar	Totaal	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Rang			Prof	Prof	Prof	Prof	Prof	Prof	Prof	Prof	Prof
Fte onderzoek			0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,33	0,2	0,2
Wetenschappelijk											
Publicaties	3,66	-	0	1,5	0,33	0	0	0	0	0	1,83
- nationaal	1,83	-	0	0,5	0,33	0	0	0	0	0	1
- internationaal	1,83	-	0	1	0	0	0	0	0	0	0,83
Citaties (SSCI)	30	-	2	1	4	6	1	3	6	4	5
Maatschappelijk											
Vermeldingen in:	25	-	0	4	3	0	5	1	6	5	1
- Kranten nationaal	10	-	0	0	2	0	3	0	0	5	0
- Kranten internationaal	14	-	0	3	1	0	2	1	6	0	1
- Overheidspublicaties	1	-	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Outputindex	-	1,0	3,0	3,1	3,0	1,8	1,8	5,6	6,5	9,2	
Output per Tienduizend Euro	-	0,2	0,5	0,5	0,5	0,3	0,3	0,9	1,1	1,6	

Inputgegevens en outputgrafieken op de tabbladen onderaan dit scherm.

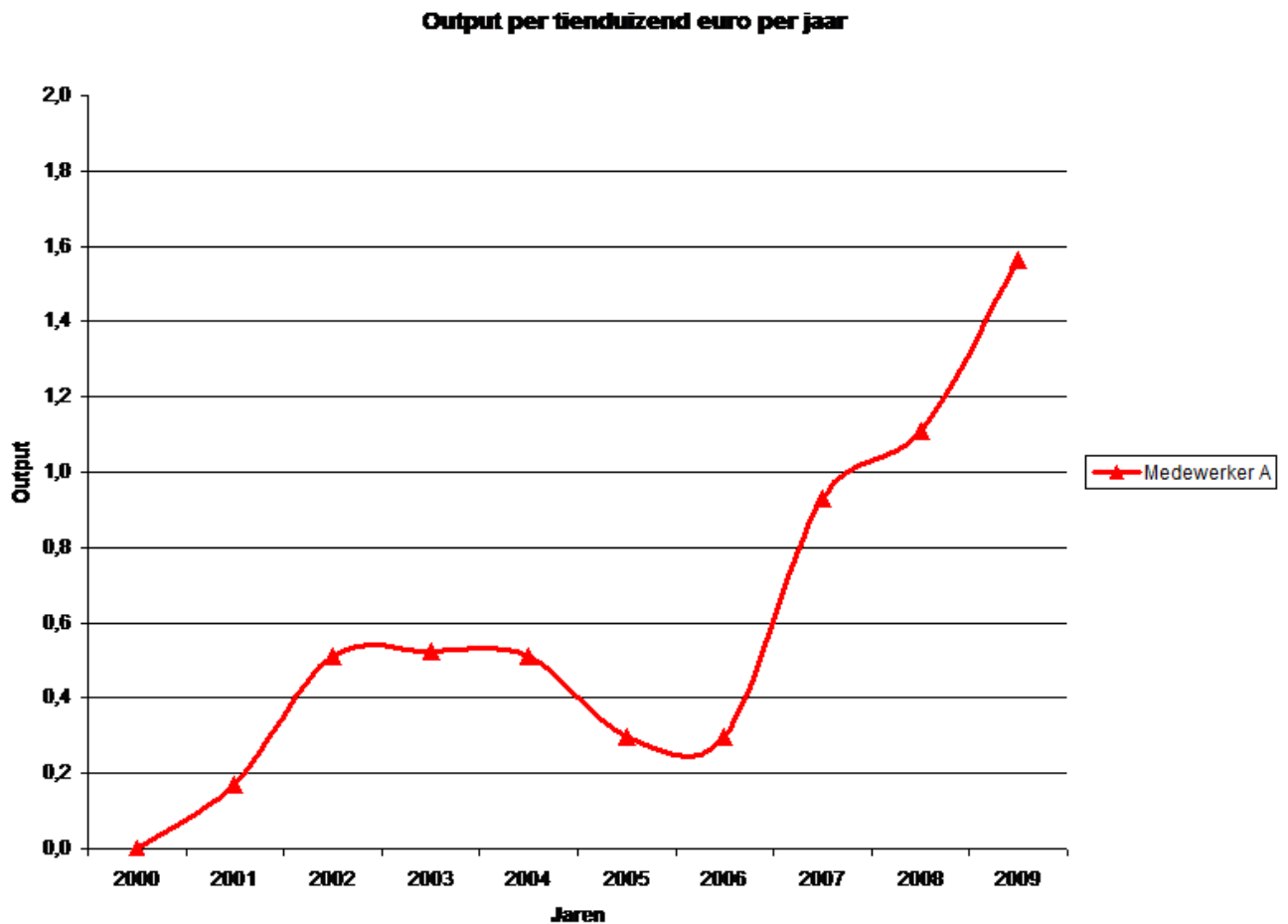
Programma Registratie Onderzoeks Prestaties (PROP)

start Microsoft Excel - med... 12:51

Vervolgens worden de resultaten afgezet tegen de omvang van de onderzoeksaanstelling, waarna een grafiek wordt geplott waardoor de resultaten in één oogopslag zichtbaar.

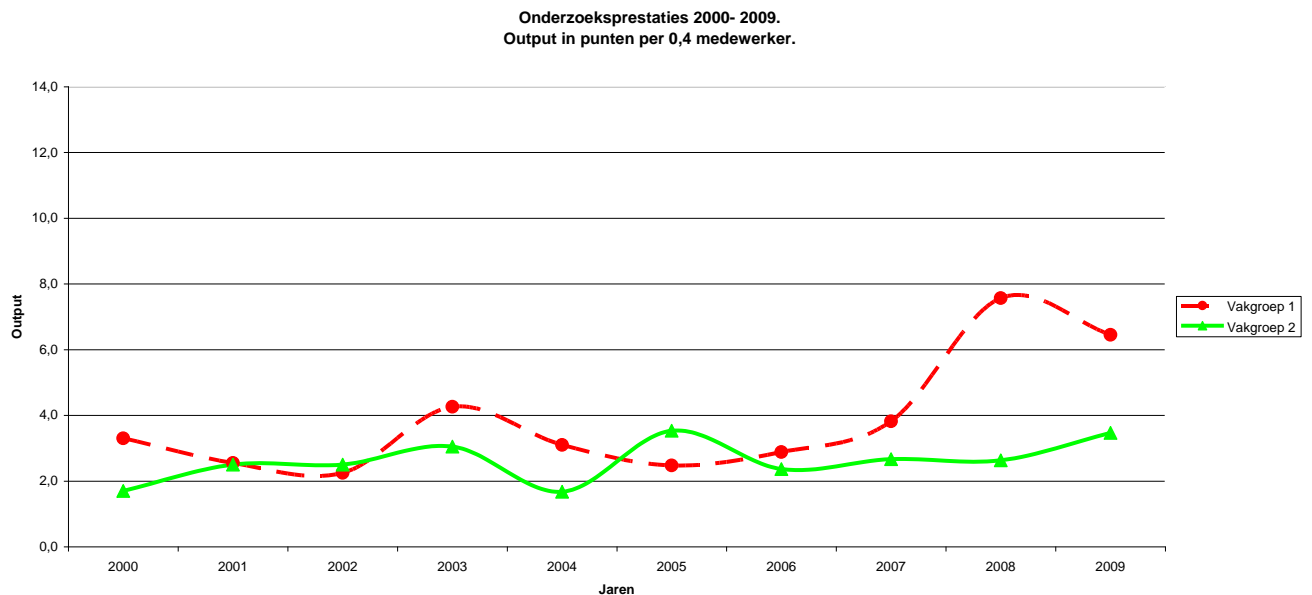

Ook wordt er een aparte grafiek geplot waarbij de hoogte van het salaris in acht wordt genomen. Hierdoor krijgt men niet alleen een beeld van de prestaties van de universiteiten en individuele onderzoekers, maar ook van de kosten van het onderzoek en of de prestaties dan nog steeds goed zijn. Door de grafiek zijn ook hier de resultaten en het verloop daarvan in één oogopslag zichtbaar.

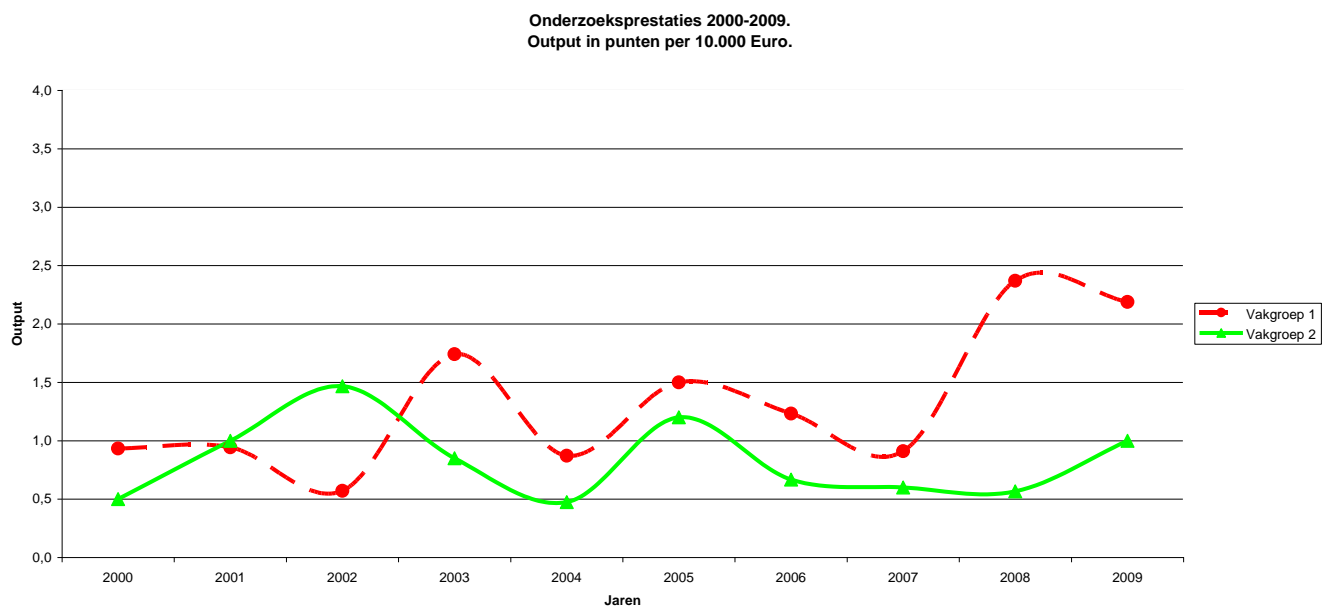

Er mag verwacht worden dat iemand die meer betaald krijgt, ook meer produceert. Dit is tenslotte wat men voor ogen had met de veranderingen in het onderzoeksbeleid, de middelen zouden toegekend worden aan degene die het meeste produceren.

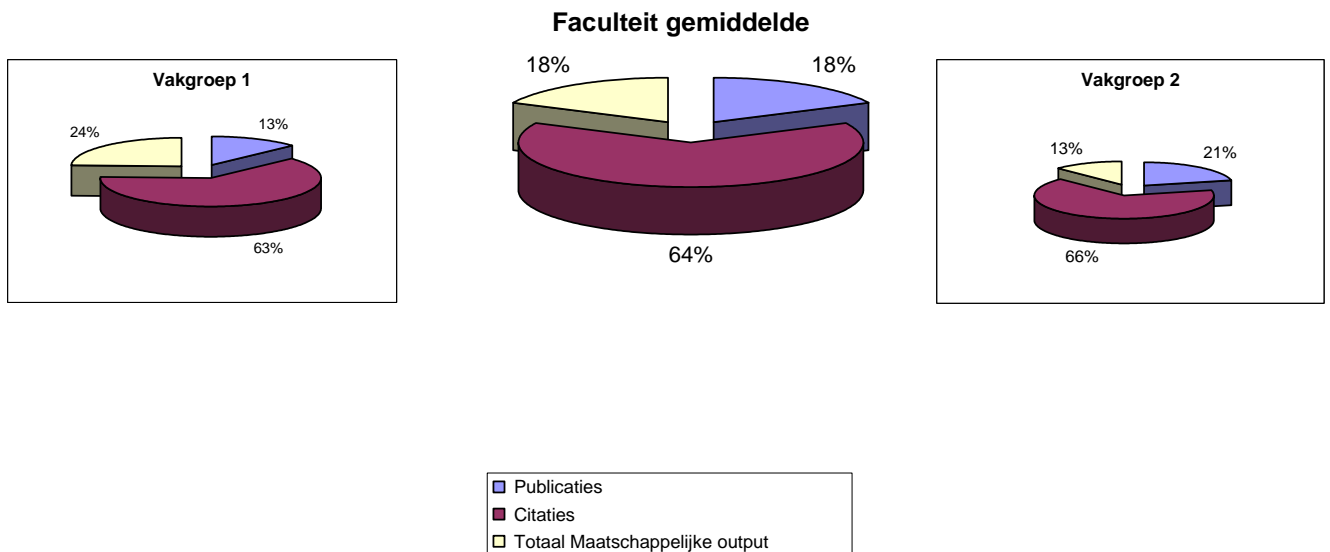
Door vervolgens alle prestaties van de onderzoekers op te tellen komt met tot de gemiddelde output per persoon per jaar voor de afdeling of universiteit als geheel, deze wordt dan uiteraard weer gedeeld door de onderzoeksaanstelling wat resulteert in een grafiek met onderzoeksprestaties per FTE voor de gehele afdeling of faculteit

Ditzelfde kan gedaan worden wanneer men de hoogte van het salaris in ogenschouw neemt. Wanneer de resultaten per 10.000 euro voor iedere onderzoeker worden opgeteld, resulteert dit in de output per 10.000 euro voor de gehele afdeling of universiteit. Ook hier zijn de resultaten in de grafiek weer in één oogopslag zichtbaar.

Doordat de scores op de verschillende indicatoren afzonderlijk bij worden gehouden, geeft dit ook goed inzicht in de opbouw van de totale output. Men kan precies nagaan welke onderzoeker, vakgroep of universiteit het beste scoort op de verschillende indicatoren. Door middel van cirkeldiagrammen wordt ook dit gemakkelijk inzichtelijk gemaakt.

Door de gehanteerde techniek geeft PROP dus een vrij uitgebreid beeld van de prestaties van onderzoekers en biedt het tevens de mogelijkheid om deze prestaties gemakkelijk inzichtelijk te maken. Waarbij de mogelijkheid voor de onderzoekers om hun gegevens gemakkelijk te controleren ook een groot voordeel is.

6. Toepassing van deze nieuwe meetmethode.

In dit hoofdstuk laat ik de uitkomsten zien van diverse prestatiemetingen welke zijn uitgevoerd met behulp van deze methode. Aan de hand van reacties op publicaties daarover geef ik vervolgens een beeld van de strijd die gaande is binnen de wetenschappelijke wereld.

6.1 Op de afdelingen Sociologie aan Nederlandse Universiteiten.

Op verzoek van de vakgroep Sociologie van de Erasmus Universiteit zijn de gegevens van alle Sociologie-afdelingen in Nederland ingevoerd in PROP⁴.

6.1.1 Resultaten.

In figuur 1 (zie bijlage) zien we de totale output per 0,4 FTE binnen de verschillende sociologische afdelingen in ons land. De resultaten zijn van 2000-2005. We zien dat er in deze periode weinig veranderingen op zijn getreden wat betreft de positionering van de diverse universiteiten. De Vrije Universiteit steekt met kop en schouders boven de rest uit.

Deze totale output geeft echter weinig inzicht in de samenstelling van de output. We kunnen op deze manier niet zien of de positie van de VU voortkomt uit een hoge productiviteit, of een hoge impact. In figuur 2 krijgen we hier een beter beeld van. Hierin zien we dat de hoge output van de Vrije Universiteit voornamelijk toe te schrijven valt aan hun wetenschappelijke citaties, 89% van de totale output van de VU bestaat uit wetenschappelijke citaties. Als we dit vergelijken met de overige universiteiten, zien we dat dit beeld niet ongewoon is. Afwijkend is echter het beeld bij de EUR, waar het grootste deel van de totale output wordt verkregen door de maatschappelijke citaties in kranten en overheidspublicaties. Dit is iets wat we bij de overige universiteiten niet terug zien. Met een percentage van 54% aan maatschappelijke citaties en "slechts" 34% aan wetenschappelijke citaties, is de samenstelling van de impact van de Erasmus Universiteit afwijkend te noemen. De UvA heeft na de EUR de meeste maatschappelijke citaties, toch is dit slechts 20% van de totale output tegenover 56% aan wetenschappelijke citaties. De VU die met de totale output ver bovenaan staat, heeft slechts 5% aan maatschappelijke citaties, de RuG heeft helemaal geen maatschappelijke citaties.

⁴ Enkel de gegevens van de Hoogleraren en Universitaire Hoofddocenten zijn ingevoerd. Niet alle gegevens zijn geverifieerd door de betreffende universiteiten.

Hoewel figuur 2 een beeld geeft over de verhoudingen, kunnen we hier de ontwikkelingen in de tijd niet goed waarnemen. Hiervoor hebben wij figuur 3. In figuur 3 is de maatschappelijke impact per universiteit weergegeven. Hierin zien we dat de Erasmus Universiteit inderdaad hoger scoort dan de overige universiteiten en dat dit al sinds 2000 het geval is. Het niet meerekenen van de maatschappelijke impact in de meeste prestatie metingen doet dus tekort aan de daadwerkelijke prestaties van de EUR en in mindere mate van de UvA. We zien echter ook dat er sinds 2003 sprake is van een daling in de maatschappelijke impact van de Erasmus, deze daling zet in de jaren 2004 en 2005 door. Dit terwijl de maatschappelijke impact van de universiteit van Amsterdam sinds 2004 juist een flinke stijging doormaakt. In 2005 zien we dan ook dat de Erasmus Universiteit en de Universiteit van Amsterdam steeds dichterbij elkaar toe zijn gegroeid, met nog slechts een verschil van 0,7 punt. Dit terwijl het verschil in 2004 nog 3,5 punt bedroeg. Bij de VU zien we hetzelfde patroon als bij de EUR, een stijging in 2002, gevolgd door een flinke daling vanaf 2003 welke doorzet in 2004 en 2005. De overige vier universiteiten blijven praktisch gelijk tussen 2000 en 2005.

De ontwikkeling in de wetenschappelijke impact van de Sociologie-afdelingen in ons land zien we in figuur 4. Hierin zien we dat de VU sinds 2002 een aardige groei door heeft gemaakt, om sinds 2004 weer flink te dalen. Toch blijft de VU ver boven de overige universiteiten als we kijken naar de wetenschappelijke impact. De VU zal zich in die zin dus prima kunnen vinden in het enkel tellen van de wetenschappelijke prestaties. Dit is namelijk hetgeen waar zij goed op scoren. Als we vervolgens kijken naar de andere universiteiten zien we buiten het gegeven dat de RuG sinds 2000 toch wel een flinke groei door heeft gemaakt, weinig opvallende zaken.

Tot nu toe hebben we dus gezien dat als we het totaal overzicht nemen van de productiviteit en de impact, de VU ver bovenaan staat, gevolgd door de RuG waarna de overige vijf universiteiten niet veel van elkaar verschillen. Ook zien we dat de productiviteit vanaf 2003 is gestegen om vervolgens in 2005 weer (licht) te dalen. Ditzelfde patroon zien we als we kijken naar de wetenschappelijke impact. Bij de maatschappelijke impact zien we juist vanaf 2003 een constante daling.

Tevens is het opvallend te zien dat de posities van de universiteiten nauwelijks verschillen als we de totale productiviteit (figuur 1) vergelijken met de wetenschappelijke impact (figuur 4). We zien een sterk overeenkomend beeld met wat kleine verschillen tussen de vijf minst scorende universiteiten. Opvallend is het als we de maatschappelijke impact

afzonderlijk bekijken. De EUR staat dan ineens bovenaan het lijstje, terwijl deze in het totaal overzicht, evenals bij de wetenschappelijke impact, de vijfde plek inneemt. De VU die in de overige gevallen zo goed scoorde haalt bij de maatschappelijke impact in 2005 slechts een gedeelde derde plek.

In figuur 2 zien we echter dat de verhoudingen binnen alle universiteiten praktisch gelijk zijn. De output bestaat hoofdzakelijk uit wetenschappelijke impact en wetenschappelijke publicaties, de maatschappelijke impact blijft ver achter. Uitzondering is echter de Erasmus Universiteit, hier zullen we dan ook nader naar gaan kijken in paragraaf 6.3.

Duidelijk moge inmiddels zijn dat het voor de rangorde van de universiteiten onderling veel uitmaakt welke indicatoren worden gebruikt bij de prestatiemetingen. Dit extreme verschil blijkt wel wanneer we de figuren 3 en 4 met elkaar vergelijken.

6.1.2 Receptie.

De telling van de output via de methode Veenhoven bij de Sociologie afdelingen van heel Nederland is momenteel nog niet gepubliceerd. Publicatie is uitgesteld aangezien de gegevens van Tilburg over inzet van personeel, ondanks meerdere verzoeken, tot op heden nog niet zijn aangeleverd. In deze telling hebben wij dan ook gebruikt gemaakt van de personeelsgegevens zoals aangegeven op de website, in oudere jaarverslagen en informatie van vakgenoten. Wel zijn de gegevens van de telling ter controle aangeboden aan de verschillende afdelingen. Hierbij werd dit wisselend ontvangen. Zo werd er van Tilburg wederom geen enkele reactie ontvangen en weigerde Utrecht de gegevens te verifiëren.

Dat er weerstand is bleek al eerder uit reacties op een telling van maatschappelijke impact van sociologisch onderzoek die in *Facta* gepubliceerd werd (Veenhoven, De Koster & Van Meeteren 2003). Volgens Monden en Gesthuizen (2003) kan maatschappelijke impact niet enkel gemeten worden via het aantal vermeldingen in kranten en overheidspublicaties. Volgens hen worden de artikelen in kranten nauwelijks gelezen door de "gewone burger" en achten zij de kans klein dat de opinie van de burgers zal veranderen door het lezen van deze artikelen. Volgens hen moet de maatschappelijke impact gemeten worden in de mate waarin de resultaten doorklinken in (overheids)beleid. Vervolgens zeggen zij dat de samenleving wordt vormgegeven door veel meer dan alleen de overheid. Om verder te gaan met de opmerking dat zij er vanuit gaan dat Veenhoven enkel de positieve invloed van sociologisch onderzoek op de maatschappij wil meten. Niet een verkeerde vertaalslag naar het (overheids)beleid, waardoor het onderzoek enkel een negatieve bijdrage levert. Hierna

bepreiten zij een ruimer begrip van maatschappelijke impact. Tevens benoemen zij het probleem dat maatschappelijke impact pas achteraf te bepalen valt en dat dit problemen kan geven bij de meting van de prestaties die gebruikt worden voor het verdelen van het geld.

De vraag is echter of het door Veenhoven, De Koster en Van Meeteren gehanteerde begrip "maatschappelijke impact" nu wel zo onduidelijk is. Het kan uiteraard dat Monden en Gesthuizen(2003) de door Veenhoven gehanteerde definitie niet uitgebreid genoeg vinden. Dit houdt echter niet in dat het geen goede indicatie voor de maatschappelijke impact van het wetenschappelijke onderzoek geeft. Het hanteren van een uitgebreide definitie zoals zij bepleiten zou eerder meer onduidelijkheid creëren. Ondanks dat de door Veenhoven gehanteerde methode niet alles dekkend is, wil dit niet zeggen dat er geen gedegen indicatie gegeven kan worden over de daadwerkelijke maatschappelijke impact.

Het is opvallend dat de kritieken op de alternatieve telling van Veenhoven voornamelijk komen uit de hoek van Tilburg en Utrecht, precies die universiteiten die ook weigeren de benodigde gegevens voor deze uitgebreidere telling volgens de methode Veenhoven aan te leveren en/of te verifiëren. Het vermoeden is dan ook dat er binnen diverse universiteiten creatieve oplossingen worden bedacht om de uitkomst van prestatiemetingen te beïnvloeden. Zo zien wij erg kleine onderzoeksinstellingen bij wetenschappers die veel produceren en nog niet met emeritaat zijn en onderzoekers die goed produceren en bij verschillende universiteiten opgevoerd worden. Bij het opvragen van de zelfstudies van de laatste onderzoeksvisitaties, werden deze niet afgegeven door het VSNU (Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten). Als gevolg hiervan moest er aangeklopt worden bij de gevisiteerde afdelingen Sociologie. Tilburg heeft deze gegevens tot op heden nog niet afgegeven. Bij Utrecht blijkt dat de opgevoerde prestaties niet enkel van de afdeling Sociologie zijn, maar ook van productieve onderzoekers uit andere afdelingen van de UU. Tevens lijken er minder productieve sociologen te zijn weggelaten.

Het probleem lijkt te zitten in de definiëring van het object van visitatie. Is dat een afdeling met mensen die daar een aanstelling hebben, of een onderzoeksprogramma? Utrecht heeft voor dat laatste gekozen en de VSNU heeft dit blijkbaar goedgekeurd. De vraag is hoe de uitkomst van de prestatiemetingen en dus de verdeling van de subsidies eruit gezien zouden hebben wanneer dit niet gebeurd was. Hieruit blijkt ook weer hoe actueel de strijd om de prestatiemetingen is, er worden diverse trucs uitgehaald om een hoge score te bemachtigen en hierdoor meer geld binnen te halen.

6.2 Op de disciplines Sociologie en Psychologie in Nederland.

Binnen de Sociologie zien we dat er over de periode 2000-2005 de productiviteit voornamelijk bestaat uit wetenschappelijke impact (figuur 2). Die roept de vraag op of dit een ontwikkeling is die typisch is voor de (Nederlandse) Sociologie, of dat deze trend ook waar te nemen is binnen andere wetenschappelijke disciplines. Om hier achter te komen maken we een vergelijking met de productiviteit van de Psychologie-opleidingen⁵ tussen 2001 en 2004 in ons land. De telling van onderzoeksprestaties van afdelingen Psychologie in Nederland werd gedaan in opdracht van de jonge afdeling Psychologie EUR die wilde weten hoe ze het deed in vergelijking met de gevestigde afdelingen.

In figuur 5 zien we de procentuele verhouding tussen de verschillende soorten prestaties binnen alle universiteiten met een vakgroep Psychologie. Hierin zien we nog duidelijker dan bij Sociologie dat de wetenschappelijke impact de overhand neemt in de totale output. Tevens zien we dat nauwelijks maatschappelijke impact is. Alleen in Nijmegen (KuN) en Tilburg (KuB) zien we een maatschappelijk impact van respectievelijk 8 en 9 procent. De overige universiteiten komen niet verder 2 procent.

In figuur 6 zien we een overzicht van de totale output van alle universiteiten. Hierin valt vooral de explosieve stijging van de Vrije Universiteit op. Dit komt dus overeen met de classificering bij Sociologie, waar de VU ook de koppositie inneemt. Verder zien we weinig opvallende veranderingen bij de andere universiteiten tussen 2001 en 2004. Hetzelfde beeld zien we in figuur 7 als we kijken naar de wetenschappelijke impact van de diverse universiteiten. Ook hier zien we weer de groei van de VU, echter we zien ook dat de EUR als enige universiteit een groei heeft doorgemaakt vanaf 2003.

In figuur 8 zien we wel een opvallende verandering als we kijken naar de maatschappelijke impact. Ook hier zien we weer dat de Erasmus Universiteit met kop en schouders boven de rest uitsteken. Dit is dus een opvallende overeenkomst tussen zowel de vakgroep Sociologie als Psychologie van de EUR, nog meer reden om de EUR apart onder de loep te nemen. Dit zou juist een reden zijn voor de vakgroep Psychologie van de EUR om een meetmethode te waarderen waarbij ook de maatschappelijke impact wordt geteld. In vergelijking met Sociologie zou het voor de Psychologen juist positief zijn om enkel te kijken naar wetenschappelijke publicaties en citaties. Echter als ze hun positie binnen de Nederlandse Psychologie willen versterken zou het voor hen juist positief zijn wanneer er ook

⁵ Deze telling betreft alleen de Hoogleraren en Universitaire Hoofddocenten.

gekeken wordt naar maatschappelijke impact van hun werk. We kunnen dus stellen dat er een soort tweestrijd is binnen de EUR.

Ook zien we in figuur 8 dat de universiteit van Tilburg (KuB) een tweede plek inneemt als we kijken naar de maatschappelijke impact. Dit terwijl de KuB evenals de EUR niet goed scoort op de totale output of de wetenschappelijke impact. De VU die ver bovenaan stond bij de wetenschappelijke impact en de totale output verdwijnt onderaan in de massa als we de maatschappelijke impact in ogenschouw nemen. Ook hier zien we weer een overeenkomst met de Sociologie, waar de VU ook hoog scoorde dankzij de wetenschappelijke publicaties en citaties. Zij zullen dus ook niet blij zijn met een alternatieve meetmethode waarbij ook de maatschappelijke prestaties geteld worden.

Al met al zien toch ook bij Psychologie dat de wetenschappelijke kant in de vorm van publicaties en wetenschappelijke citaties de overhand neemt. Nog meer dan bij Sociologie blijkt uit figuur 5 dat de maatschappelijke impact achterblijft. Ook hier zouden we dus kunnen spreken van een vakspecialistische wetenschap.

Zowel bij het vergelijken van de Nederlandse Sociologie-opleidingen als de Psychologie-opleidingen zien we dat de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) een aparte positie inneemt. In beide gevallen blijkt al uit de verhoudingen die wij zien in de figuren 2 en 5, dat de Erasmus meer maatschappelijke impact heeft dan de andere universiteiten. Als we dan vervolgens figuur 3 en figuur 8 bekijken zien we dat deze trend zich ook hier vertoont. De EUR steekt met kop en schouders boven de andere universiteiten uit wat betreft de maatschappelijke impact. Dit geldt voor zowel Sociologie als Psychologie. We zien echter ook dat bij de VU zowel de vakgroep Sociologie als Psychologie het beste scoort wanneer er gekeken wordt naar de wetenschappelijke publicaties en citaties. Wanneer er gekeken wordt naar de maatschappelijke impact verdwijnt de VU in beide gevallen naar de achtergrond. Algemeen gekeken zien we wel als overeenkomst dat procentueel gezien bij zowel Sociologie (figuur 2) als Psychologie (figuur 5) de wetenschappelijke citaties de grootste outputbron is. Terwijl de maatschappelijke publicaties nauwelijks een rol van betekenis spelen.

Een uitzondering blijft de afdeling Sociologie van de EUR, waarbij 57% van de totale output wordt gehaald uit de maatschappelijke citaties in de vorm van vermeldingen in kranten en overheidspublicaties. Voor hen is het problematisch als deze vorm van impact niet geteld wordt.

6.3 Binnen FSW-EUR.

In 1995 is binnen de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de Erasmus Universiteit, een start gemaakt met een bredere manier van het meten van prestaties. Dit werd gedaan aan de hand van de eerder omschreven methode Veenhoven en met gebruikmaking van het Programma Registratie OnderzoeksPrestaties (PROP). In deze telling zijn wetenschappelijke publicaties gecombineerd met wetenschappelijke en maatschappelijke output en vervolgens afgezet tegen de rang en de grote van de aanstelling van de onderzoeker.

Deze methode heeft als groot voordeel dat er een tijdreeks wordt bijgehouden, iets wat bij andere telmethoden niet gebeurt. Het niet bijhouden van een tijdsreeks komt mede door de continue verandering in het puntenstelsel, hier heeft PROP geen last van. De gegevens zijn ingevoerd vanaf 1995, helaas waren van veel afdelingen de wetenschappelijke jaarverslagen van voor die tijd niet meer te traceren. Iets wat op zich al merkwaardig te noemen valt en een manco is van de gangbare telmethode. Het kan immers zeer handig zijn om inzichtelijk te maken hoe de prestatie in de loop der tijd zijn veranderd, zoveel de toename of afname van de prestaties, als de samenstelling hiervan.

6.3.1 Resultaten.

In PROP zijn de resultaten van de vakgroepen Sociologie, Bestuurskunde, Psychologie (vanaf 2001), Milieukunde (tot 2007), Politicologie (tot 2005) en Drift (vanaf 2006) ingevoerd. De uitkomst van deze tellingen zijn te vinden op de algemene schijf (N:\Algemeen-FSW\OutputOnderzoekFSW_1995-2007\Totalen 1995-2007.htm) van het netwerk van de Erasmus Universiteit, hieronder zal ik de uitkomsten verder bespreken.

In figuur 9 worden de verhoudingen van de gehele sociale faculteit van de Erasmus Universiteit over de jaren 1995-2008 weergegeven. Hierin zien we dat de faculteit als geheel gemiddeld 64% van de output haalt uit wetenschappelijke citaties, 23% uit maatschappelijke citaties en dan blijft er 13% over aan wetenschappelijke publicaties. Hoewel ook hier weer blijkt dat er vooral veel wetenschappelijke citaties zijn, is het aandeel maatschappelijke citaties ook niet slecht. Als we het vergelijken met de figuren 2 en 5, die weliswaar over een ander tijdvak gaan, zien we dat er buiten de Erasmus geen Psychologie of Sociologie-opleiding is die een hoger percentage maatschappelijke impact heeft. Dit zou dus reden te meer zijn voor de EUR om te strijden voor een meetmethode waarbij ook gekeken wordt naar de maatschappelijke impact van wetenschappelijk onderzoek.

Hoe zit het dan met de verhoudingen binnen de FSW zelf? Hierin zien we dat Politicologie het hoogste percentage maatschappelijke impact heeft, namelijk 68%. Zij

worden gevolgd door Sociologie met 48%, Milieukunde met 29%, Bestuurskunde met 21%, DRIFT met 9% en Psychologie als hekkensluiter heeft slechts 2% van de totale output gehaald uit maatschappelijke citaties. Dit verklaart de tegenstand die de methode Veenhoven opriep binnen Psychologie. Ondanks dat bleek dat van alle Psychologische vakgroepen in ons land, de vakgroep Psychologie van de EUR het beste scoorde wat betreft de maatschappelijke impact, maakt de telling ook zichtbaar dat binnen de FSW, Psychologie ver achter blijft. Tevens verklaart het ook de investering van de vakgroep Sociologie om juist te pleiten voor het opnemen van maatschappelijke indicatoren in de prestatiemetingen. Zowel binnen eigen huis als in vergelijking met andere afdelingen Sociologie in het land, blijkt dat Sociologie-EUR hoog scoort op het gebied van maatschappelijke impact.

Voor we verder gaan moet opgemerkt worden dat Politicologie sinds 2005 is opgeheven, sinds 2007 geldt hetzelfde voor Milieukunde. DRIFT daarentegen bestaat pas sinds 2006. Aangezien de andere universiteiten sinds 1995 worden geteld, geeft het een beter beeld om alleen Sociologie, Psychologie en Bestuurskunde met elkaar te vergelijken. Dit doe ik in figuur 10 als we kijken naar de wetenschappelijke impact per fte per jaar. Hierin zien we hetzelfde beeld dat we ook in figuur 9 konden zien toen we keken naar de wetenschappelijke impact. We zien dat de vakgroep Psychologie veruit het beste scoort. Ondanks dat Sociologie en Bestuurskunde vanaf 2007 een flinke groei hebben doorgemaakt, blijven zij toch een heel eind achter op Psychologie.

In figuur 11 zien we vervolgens de resultaten van de drie Rotterdamse vakgroepen op het gebied van de maatschappelijke impact. Hier zien we een omgekeerd beeld. Hier is het de vakgroep Psychologie die ver achterblijft, terwijl Sociologie erg hoog scoort. Zeker tussen 2007 en 2008 groeit de maatschappelijke impact van Sociologie explosief. Bestuurskunde blijft ook achter en neemt net als bij de wetenschappelijke impact, de middelste positie in.

6.3.2 Receptie.

Deze prestatie tellingen werden ook binnen de FSW-EUR niet altijd even positief ontvangen. Het is te doen gebruikelijk om de verzamelde gegevens ter controle aan te bieden aan de onderzoekers. Op deze manier kunnen zij hun wapenfeiten controleren, alvorens deze gepubliceerd worden. Het rondsturen van deze persoonstabellen zorgde al voor een flinke discussie en een volle inbox. Zo waren er onderzoekers die aangaven niet lastig gevallen te willen worden met dit soort zaken. Een aantal was zeer verbolgen over hun scores, waarbij een deel weigerde om dit te controleren terwijl een ander deel wel de gegevens controleerde

en daar waar mogelijk aanvulden. Een andere groep reageerde niet, waardoor het onmogelijk is te zeggen of deze nu positief of negatief stonden tegenover de telling.

Er was ook een flinke groep die de telling positief ontving en hun gegevens daar waar nodig aanvulden. Een aantal onderzoekers gaf ook tips mee over hoe de telling nog verder uitgebreid kon worden, of welke gegevens zij ook graag gezien hadden. Zo waren er onderzoekers die nauwelijks scoorden in deze prestatietelling, maar wel een hele lijst vakpublicaties op hun naam hadden staan. Vakpublicaties zijn niet meegenomen in deze telling, omdat ze ook niet systematisch geregistreerd worden in de wetenschappelijke verslagen. Dit is iets om in de toekomst over na te denken hoe deze eventueel opgenomen kunnen worden in een toekomstige telmethode.

Opvallend was ook dat vooral de Psychologen nauwelijks reageerden, of veelal negatief. Er blijkt een bericht uit te zijn gegaan waarin de medewerkers van de afdeling werd verteld zich niets aan te trekken van deze meting en er niet aan mee te werken. Ook kwamen er berichten binnen waarin werd geponereerd dat Veenhoven de meting dusdanig had ingericht zodat hij zelf goed zou scoren. Iets wat merkwaardig te noemen is. Er is gebruik gemaakt van openbare bronnen, waarbij Veenhoven niet zelf kan bepalen of collega's hem citeren en hoe vaak zijn onderzoeken of zijn naam in de krant komt. Tevens zijn de overheidspublicaties opgenomen als indicator voor maatschappelijke impact, een indicator waarop Veenhoven met zijn onderzoek niet goed scoort.

6.3.3 Redenen voor discontinuering van brede telling.

De tegenstanders van de alternatieve telling hebben vooralsnog gewonnen, want de afdeling Sociologie heeft besloten deze alternatieve telling niet te continueren. De vraag is waarom deze alternatieve telling gestopt is. Het lijkt een gevolg van wisseling van bestuur binnen de faculteit. Er zijn echter meerdere oorzaken te noemen:

Verzet bij onderzoekers

Veel medewerkers van de FSW waren al niet erg enthousiast over de prestatietelling in het algemeen. Redenen hiervoor zijn al uiteengezet in hoofdstuk 4. Veel onderzoekers zijn überhaupt al niet gediend van prestatietelling, en deze brede variant valt voor veel onderzoekers ook nadelig uit, namelijk voor onderzoekers die wel publiceren, maar waarvan de publicaties weinig impact hebben.

Daarnaast wordt de weerstand bij de onderzoekers vergroot doordat PROP de prestaties afzet tegen de gemiddelde prestatie van de faculteit. Dit gemiddelde wordt sterk

bepaald door een klein groepje veel publiceerdere. Gevolg hiervan is dat de meerderheid van de onderzoekers zichzelf onder het gemiddeld zag presteren en hier dus niet blij mee waren.

Weerstand bij bestuurders

Voor een deel is de weerstand onder de bestuurders hetzelfde als de weerstand bij de onderzoekers. Bestuurders staan immers zelf ook als onderzoeker op de lijst, waardoor ook hun prestaties worden geteld en afgezet tegen het gemiddelde. Iets wat niet iedere bestuurder zal kunnen waarderen, hoe gaat men de productiviteit van anderen omhoog brengen, als blijkt dat de eigen productiviteit nog wat te wensen over laat? De bestuurders bepalen uiteindelijk het interne beleid en hebben dus de mogelijkheden om de telling ook stop te zetten.

Daarnaast is een brede meting meer in het belang van de afdeling Sociologie, dan van Psychologie en Bestuurskunde (figuur 9 en 11). Sociologie scoort duidelijk beter op de maatschappelijke impact, waardoor er voor hen ook meer winst te behalen valt uit het inzichtelijk maken van de maatschappelijke prestaties.

Een ander punt is dat bestuurders trachten te voldoen aan de gangbare eisen bij visitaties. Hierbij gaat het vooralsnog enkel om de publicaties in toptijdschriften. Een bredere telmethode is dus niet gewenst. Daarnaast wordt een alternatieve telling ook wel gezien als ondergraving van het eigen beleid.

Tevens is het tellen van alle productie (publicaties gewogen naar medium) handiger voor bestuurders. Zij hebben dan direct het prestatiecijfer per jaar beschikbaar. De meting van impact vergt langere adem en kan niet aan één bepaald jaar worden toegeschreven.

Situationele factoren

Het stopzetten van de brede prestatiemeting in de FSW heeft ook te maken gehad met enkele situationele factoren. Zo gedoogde de decaan Schmidt de alternatieve telling volgens de methode Veenhoven en werd de methode binnen de afdeling Sociologie gesteund door het bestuur Engbersen. De nieuwe decaan, van der Molen vroeg Veenhoven expliciet om te stoppen met de alternatieve telling. Veenhoven weigerde dit met beroep op vrije nieuwsgaring. Als gevolg hiervan werd de afdeling Sociologie onder druk gezet op de betaling van het onderzoek stop te zetten. De nieuwe voorzitter van de afdeling, van der Veen, heeft aan die eis gevolg gegeven. In het licht van de hierboven gesignaleerde mogelijke bronnen van weerstand bij bestuurders rijst de vraag of die voor de oude bestuurders anders lagen dan voor de nieuwe. Een opmerkelijk verschil is dan dat beide nieuwe bestuurders slechter scoren in de telling.

Andere ontwikkelingen die hebben bijgedragen tot stopzetting van meting van onderzoeksprestaties volgens de methode Veenhoven in de FSW zijn de invoering van Metis en de opkomst van Publish or Perish. Door invoering van Metis in de FSW is de registratie van wetenschappelijke publicaties sterk verbeterd, en zijn tellingen daarvan nu ook controleerbaar geworden. Met de komst van Publish or Perish kunnen daarnaast ook wetenschappelijke citaties gemakkelijk geteld worden en ontstaat er zicht op het totale oeuvre van onderzoekers.

Dat de brede telling van onderzoeksprestaties in de FSW sinds 2008 niet meer gecontinueerd is betekent niet dat die draad nooit meer zal worden opgepakt. Een van de onderdelen van de methode Veenhoven is wel voortgezet in de afdeling Sociologie. Bij de aankomende midtermvisitatie (2012) wordt gebruik gemaakt van de door Veenhoven ontwikkelde methode om maatschappelijke output in beeld te brengen.

7. Discussie: nut van meting onderzoeksprestaties.

In deze scriptie heb ik vooral laten zien op welke wijze prestaties gemeten worden, welke belangen er zijn en welke strijdpunten. Wat echter nog ontbreekt is de discussie over het nut van prestatiemetingen.

7.1 Nut van meting onderzoeksprestaties als zodanig.

De prestatiemetingen zijn ingevoerd om de onderzoeksmiddelen op rationele wijze te kunnen verdelen. Zoals bij iedere beleidsverandering kleven er de nodige (onbedoelde) gevolgen aan de invoering van de prestatiemetingen. Hieronder worden deze positieve en negatieve gevolgen verder besproken.

Voordelen

Het meest voor de hand liggende voordeel van de meting van onderzoeksprestaties is dat de wetenschappelijke output is toegenomen.

Ook heeft het invoeren van de prestatiemetingen gezorgd voor een andere wijze van verdeling van onderzoeksmiddelen. Hoewel dit wellicht nog niet ideaal is, was de verdeling op basis van traditie ook niet ideaal te noemen. Hier konden universiteiten die nauwelijks presteerden, wel rekenen op hoge inkomsten, puur en alleen op basis van traditie. Een jongere universiteit die wellicht wel heel goed bezig was, zou nog jaren moeten wachten voordat zij in de buurt kwamen van dit niveau.

Er kan uiteraard volop gediscussieerd worden over welke indicatoren nu opgenomen moeten worden in prestatiemetingen om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen. Deze discussie zal echter nooit ten einde komen, daar er teveel verschillende opvattingen bestaan over wat nu belangrijk is voor de wetenschap. Tevens wisselt dit ook weer per wetenschapsgebied. Daarbij moet nog opgeteld worden dat ook de kwaliteit van het onderwijs niet in het gedrang mag komen en zou er beter gelet moeten worden op de trucjes die uit worden gehaald om de hoeveelheid wetenschappelijke publicaties te vergroten.

Nadelen

De invoering van prestatiemetingen heeft niet alleen voordelen gehad. Zo heeft de focus op de wetenschappelijke publicaties, gezorgd voor een verwaarlozing van de maatschappelijke impact van het werk. Dit is duidelijk zichtbaar wanneer wij figuur 3 en 4 en 6 en 7 in bijlage met elkaar vergelijken. Daarnaast bestaat het risico op verwaarlozing van het

onderwijs. Wanneer enkel de scores op de prestatiemetingen belangrijk gevonden worden, wordt er niet verder geïnvesteerd in het onderwijs. Tevens is er een groep wetenschappers die de prestatiemetingen zien als afbreuk van hun intellectuele vrijheid en vrezen voor de kwaliteit van de wetenschap in zijn geheel, wanneer er enkel nog naar aantallen wordt gekeken. De kwaliteit lijkt minder van belang dan de kwantiteit, dat is iets wat niet ten goede komt van de kwaliteit van de wetenschap. Zoals De Swaan (2005) het stelt is de focus op het cijfer te groot geworden, er wordt niet meer gevraagd naar wat een wetenschapper onlangs ontdekt, bedacht of uitgevonden heeft: "De meeste universitaire onderzoekers zijn habituele zelfuitbuiters. Ze zitten ver buiten de kantooruren nog vergenoegd een boek te lezen of een stuk te schrijven. Alleen al daarom is het niet verstandig ze in te snoeren in roosters of taakschema's. Dat maakt verantwoording en beoordeling niet overbodig, maar dat moet dan wel spaarzaam, effectief en eerlijk gebeuren. Met die beoordeling gaat het steeds vaker en steeds erger mis. (...) Dat komt doordat in de oordeelsvorming een vreemd fetisjisme zich verbreidt, een afgodische aanbidding van het Cijfer. (...) Maar één vraag wordt haast nooit gesteld: "Wat heeft u in de afgelopen tijd ontdekt, bedacht of uitgevonden?" (...)

Meningsvorming en oordeelsvorming verlopen aan de universiteit bijna altijd in collegiaal overleg. Langzamerhand zijn mensen gaan geloven dat zulk redelijk overleg niet genoeg is, dat zij niet op hun gezamenlijk gezag te goeder trouw kunnen oordelen, maar dat er een bijzondere bibliometrische becijfering nodig is. Wat verstandige mensen in goed fatsoen elkaar te vertellen hebben leek opeens zo gewoontjes en zo ouderwets, mensenwerk vol feilen en misgrepen. Dat is het ook. Maar het alternatief is wichelarij."

7.2 Nut brede meting volgens methode Veenhoven.

Het meten van onderzoeksprestaties volgens de methode Veenhoven heeft ook voor- en nadelen.

Voordelen

Een voordeel van de methode Veenhoven is dat het een brede meting betreft. Door de combinatie van productiviteit, wetenschappelijke impact en maatschappelijke impact, kan een breder beeld gegeven worden van de totale output van onderzoekers, afdelingen en universiteiten als geheel. Zowel de opvattingen van de vaksociologen als van de publieke Sociologen worden opgenomen in dit programma.

Dit wil niet zeggen dat beide partijen voorstander zijn van dit programma, daar zij vaak vasthouden aan hun standpunt waarbij zij of enkel de wetenschappelijke publicatie en citaties belangrijk vinden, of juist vooral de maatschappelijke impact van het werk zien als indicator voor goede wetenschap. Desondanks combineert de methode beide opvattingen door de opgenomen indicatoren, waarbij deze ook gemakkelijk van elkaar te scheiden zijn. Hierdoor kan ook het verschil inzichtelijk gemaakt worden, wanneer er enkel wetenschappelijke publicaties en citaties worden geteld, of wanneer de maatschappelijke impact ook wordt opgenomen. De weging van indicatoren vormt echter wel weer een bron van discussie. Welke weging moet worden toegekend aan de indicatoren?

Een ander voordeel van de telling volgens methode Veenhoven is de opname van maatschappelijke impact als een van de indicatoren voor de prestatiemeting. Hierdoor stimuleert deze methode de maatschappelijke functie van onderzoek. Doordat vermeldingen in kranten en overheidspublicaties mee worden genomen bij het beoordelen van de prestaties, loont het de onderzoeker, faculteit of universiteit als geheel, om te investeren in het maatschappelijk bekend maken van de onderzoeksresultaten.

Beperkingen

De selectie van wetenschappelijke publicaties worden in de methode Veenhoven gebaseerd op de wetenschappelijke jaarverslagen. Het nadeel hiervan is dat het onderscheid tussen "wetenschappelijke publicaties" en "vakpublicaties" vaak niet helder is en "grijze" publicaties buiten beeld blijven.

Publish or Perish bestrijkt in dit geval een breder beeld, namelijk alle publicaties die in Google Scholar genoemd worden, waaronder steeds meer "grijze" working papers die in toenemende mate via gespecialiseerde repositories in omloop komen. Dit verschil wordt allengs groter, omdat steeds meer wetenschappelijke publicaties via het internet gaan en niet meer via de tijdschriften.

Een beperking is ook dat bij meting van de maatschappelijke impact nog geen onderscheid wordt gemaakt tussen maatschappelijke 'publicaties' en maatschappelijke 'citaties'

7.3. Registratie met PROP.

In PROP worden naast de wetenschappelijke publicaties ook het aantal wetenschappelijke citaties, het aantal vermeldingen in nationale en internationale kranten en het aantal vermeldingen in overheidspublicaties geregistreerd. Deze gegevens worden afgezet tegen de

rang en de grote van de aanstelling van de onderzoeker en tegen het gemiddelde van de vakgroep of faculteit in zijn geheel. Daarnaast is het uitzonderlijk dat PROP een tijdsreeks bijhoudt van de prestaties, dit is iets wat bij de gangbare methode niet gebeurt. De positie van PROP is door weerstand van onderzoekers en bestuurders in het gedrang gekomen, maar ook door de opkomst van andere methoden om de prestaties te registeren.

De methode die PROP hanteert heeft als voordeel dat de gegevens gemakkelijk te verzamelen zijn en vervolgens dus ook goed controleerbaar zijn. Het opzoeken van de gegevens in de databanken is gemakkelijk, echter deze databanken hebben ook zo hun nadelen. Zo worden niet alle nationale en internationale kranten opgenomen in de krantenbank. Dit zou dus weer inhouden dat vermeldingen in kleine weekbladen binnen gemeenten niet opgenomen worden. Tevens worden niet alle door de overheid gebruikte onderzoeksresultaten opgenomen in de databank met overheidspublicaties. Een andere beperking van PROP, is dat het arbeidsintensief is om alle gegeven op te zoeken, in te voeren en te verwerken in het programma. Hierbij is er ook kans op telfouten. Doordat het invoeren erg gemakkelijk is, blijft het toch een relatief goedkoop onderzoek, aangezien er studenten ingehuurd kunnen worden om deze klus te klaren.

Omdat de genoemde nadelen voor alle universiteiten gelden, zou men kunnen zeggen dat dit de verschillen opheft. Iedere universiteit loopt immers het risico dat er een publicatie of vermelding in kranten of overheidspublicaties van een bij hun aangestelde onderzoeker ontbreekt, dit heft de verschillen weer op. Echter voor individuele onderzoekers kan het ontbreken van een publicatie of vermelding wel nadelig zijn. Deze oneffenheden kunnen overigens wel glad gestreken worden, wanneer onderzoekers daadwerkelijk hun gegevens controleren en er ruimte is voor aanpassingen wanneer zij met bewijzen komen dat zij meer gepubliceerd hebben dan opgenomen in de databanken en/of PROP.

METIS

Wetenschappelijke publicaties worden nu bijgehouden met METIS. In METIS wordt metadata van wetenschappelijke input en output geregistreerd. De Data Entry and Control module vormt de basis van METIS. Via deze module worden gegevens ingevoerd over:

- onderzoekers,
- organisaties,
- onderzoekactiviteiten (input) en
- wetenschappelijke resultaten. (output)

De output wordt bij METIS dus enkel gerekend in het aantal wetenschappelijke resultaten

(publicaties). De impact wordt niet geteld. Ondanks dat METIS een verbetering is, is het nog lang niet zo overzichtelijk en informatief als PROP. Daarnaast is METIS Data Entry and Control alleen toegankelijk voor personen met een gebruikersnaam en wachtwoord. Dit maakt het voor een buitenstaander moeilijk om de gegevens te controleren. PROP maakt daarentegen gebruik van openbare databanken en wetenschappelijke jaarverslagen.

Tevens is het zo dat de registratie in METIS zich slechts beperkt tot wetenschappelijke publicaties. Ook kan het systeem geen tijdreeksen produceren en output afzetten tegen input aan kosten. Een voordeel is wel dat het systeem is gekoppeld aan Repub, dit zou met PROP echter ook kunnen.

Publish or Perish

Publish or Perish biedt een manier om het aantal wetenschappelijke publicaties en citaties van onderzoekers in beeld te brengen. Publish or Perish bevat ook grijze rapporten, wat handig is voor nieuwe onderzoekers, maar vragen oproept over de kwaliteit van deze stukken. Daarnaast heeft PROP ook hier als voordeel dat het een breder beeld geeft door opname van maatschappelijke impact en het bijhouden van een tijdlijn.

Al met al is het zonde dat de registratie van onderzoeksprestaties met PROP stop is gezet en wordt vervangen door programma's die weliswaar beter zijn dan voorheen, maar nog niet in de buurt komen van de functionaliteit van PROP. Daarnaast is PROP ook vele malen goedkoper dan de alternatieven.

8. Conclusie.

In deze scriptie staat de meting van onderzoeksprestaties centraal. Er is veel strijd over de prestatiemetingen, het gebruik en de inrichting hiervan. De vraag is of de gangbare methode niet achterhaald is en wat eventueel de alternatieven zijn. Kunnen wij de beleidsmakers daadwerkelijk beschuldigen van "tellen in de ivoren toren"?

Gangbare methode

Over het algemeen worden prestaties slechts gemeten aan de hand van de hoeveelheid wetenschappelijke publicaties en in mindere mate de wetenschappelijke citaties. Overige indicatoren worden buiten beschouwing gelaten en we hebben gezien dat er veelal ook geen tijdlijn bij wordt gehouden, waardoor prestaties door de tijd heen moeilijk tot niet te volgen zijn. Het voordeel van de invoering van de prestatiemeting in de huidige vorm is dat de prestaties in de vorm van het aantal wetenschappelijke publicaties, daadwerkelijk zijn gestegen. Tevens is de gangbare meetmethode ideaal voor bureaucraten, die gemakkelijk de prestaties kunnen volgen en hierop kunnen anticiperen. Het nadeel is echter dat de focus op het aantal wetenschappelijke prestaties ervoor gezorgd heeft dat indicatoren die buiten deze meting vallen, sneller verwaarloosd worden. De gangbare meetmethode is in die zin wel erg beperkt en eenzijdig.

Alternatieve methode

Omdat de gangbare meetmethode erg beperkt en eenzijdig is, heeft Veenhoven een alternatieve meting ontwikkeld: Programma Registratie OnderzoeksPrestaties (PROP). In zijn brede meting vinden wij niet enkel wetenschappelijke publicaties terug, maar ook de wetenschappelijke en maatschappelijke impact van deze publicaties. Deze impact wordt gemeten aan de hand van het aantal wetenschappelijke citaties, vermeldingen in nationale en internationale kranten en het aantal vermeldingen in overheidspublicaties. Het valt merkwaardig te noemen dat bij de gangbare methode totaal niet wordt gekeken naar de impact van de wetenschappelijke publicaties. Waar in sommige gevallen de wetenschappelijke impact nog wel wordt bekeken, blijft de maatschappelijke impact tot op heden volledig buiten beeld. Iets wat toch erg apart is, daar de maatschappij voor een groot deel betaalt voor de onderzoeken. Het is niet onredelijk dat de maatschappij voor deze kosten ook iets terug mag verwachten.

Gevolgen

Het opnemen van extra of andere indicatoren in de prestatiemetingen heeft soms grote gevolgen. We zien dat de uitslagen van de prestatiemetingen continue wisselen, afhankelijk van de configuratie van de belangen en situaties. Door bepaalde indicatoren juist wel op te nemen en andere achterwege te laten, kunnen de uitkomsten gestuurd worden. Zo is te zien in hoofdstuk 6 dat Sociologie-EUR bijvoorbeeld goed scoort op het gebied van maatschappelijke impact, gemeten in de vorm van het aantal vermeldingen in nationale en internationale kranten en overheidspublicaties. Door deze indicator op te nemen en dit sterk mee te laten wegen, kan Sociologie-EUR haar positie verbeteren.

De invoering van de prestatiemetingen heeft echter ook gezorgd voor een stijging van de productie van onderzoekers. Buiten een handig methode om de middelen te verdelen, was de stijging van de productiviteit een belangrijk doel van de invoering van de prestatiemetingen. Echter is wel gebleken dat verschillende disciplines onvergelijkbaar zijn, dit maakt het verdelen van de middelen op basis van een prestatiemeting wel erg lastig. Bepaalde disciplines zullen onverdiend slecht beoordeeld worden, simpelweg omdat indicatoren die voor hun wetenschapsgebied belangrijk en gebruikelijk zijn, niet op zijn genomen in de prestatiemeting.

Strijd

Doordat de prestaties nu gemeten worden en o.a. de hoogte van de subsidie vanuit de overheid afhankelijk is van de prestaties, zien we dat er strijd ontstaat over wat er nu wel en niet gemeten wordt. Zoals beschreven, kan het wisselen van indicatoren zorgen voor een geheel ander beeld en dus een andere verdeling van de beschikbare gelden. Tevens is er strijd over de prestatiemetingen in het algemeen. Er is een groep wetenschappers die vinden dat de invoering van de prestatiemetingen afbreuk doet aan de intellectuele vrijheid en de kwaliteit van de wetenschap. Wetenschappers houden zich meer bezig met de kwantiteit als met de kwaliteit, dit kan niet de bedoeling zijn.

Toekomst

Het is de vraag hoe de prestatiemetingen er in de toekomst uit komen te zien. Er zijn nog geen tekenen voor het stopzetten van de prestatiemetingen, wel zien wij steeds meer instrumenten opkomen die op een gemakkelijke manier ook scores op andere indicatoren dan het aantal wetenschappelijke publicaties laten zien. Denk hierbij niet enkel aan PROP, maar ook aan de

opkomst van Google Scholar en Publish or Perish. Er worden dus wel degelijk ontwikkelingen waargenomen op het gebied van de inrichting van prestatiemetingen, het is echter de vraag wat de toekomst gaat brengen. Prestatiemetingen zijn nu nog voornamelijk het middel van bureaucraten om op een rationele wijze de middelen te verdelen en universiteiten te beoordelen. De vraag is echter of de invoering van de prestatiemeting een van zijn voornaamste doelen niet voorbij streeft. Het verhogen van de productiviteit is een heel mooi streven, gebleken is echter dat de kwaliteit niet goed in het oog wordt gehouden. Wanneer de kwaliteit van het onderzoek, van de wetenschap in het algemeen in Nederland verslechtert, zal de internationale concurrentie positie verslechteren. De overheid wil de prestaties verbeteren, maar verliest hierbij uit het oog dat de kwaliteit van het Nederlandse wetenschappelijke onderzoek weleens kan verslechteren onder druk van het op kwantiteit gerichte prestatiesysteem. Wetenschappers worden verwacht veel te produceren, waardoor zij in sommige gevallen de kans niet krijgen om de kwaliteit van hun onderzoek zo hoog mogelijk te houden. Wetenschappers die veel hechten aan hun intellectuele vrijheid en de kwaliteit van hun onderzoek, zullen hun heil zoeken bij buitenlandse universiteiten waar zij hun werk goed uit kunnen voeren. Wanneer het prestatiesysteem te ver doorslaat onder dwang van de bureaucraten, kan het weleens zorgen voor een verslechtering van de onderzoekskwaliteit binnen Nederlandse universiteiten.

9. Samenvatting.

In deze scriptie staan wetenschappelijke prestatiemetingen centraal. De rationalisering van het onderzoeksbeleid heeft gezorgd voor de invoering van prestatiemetingen, om de prestaties van universiteiten in beeld te brengen. Aan de hand van deze prestatiemetingen worden vervolgens de beschikbare middelen verdeeld. De invoering van deze metingen is echter niet zonder slag of stoot gegaan. Momenteel wordt er nog vooral gekeken naar het aantal wetenschappelijke publicaties, dit maakt het voor de bureaucraten gemakkelijk om de resultaten bij te houden. De vraag is echter of deze gangbare methode nog wel voldoet? En welke gevolgen heeft de opkomst van de prestatiemetingen gehad?

Rationalisering en prestatiemetingen

Rationalisering is ver doorgedrongen in onze maatschappij, zo ook in het onderzoeksbeleid. Dit gerationaliseerde onderzoeksbeleid is de voornaamste reden, waarom prestatiemetingen zijn ingevoerd. Aan de hand van deze metingen is het voor de overheid makkelijker om een rationeel gefundeerde verdeling van de beschikbare onderzoeksmiddelen te maken. Het doel van deze prestatiemetingen was naast het in beeld brengen van de prestaties om de middelen bij de best presterende universiteiten te krijgen, ook het verhogen van de onderzoeksprestaties.

Hoe te meten?

Er zijn verschillende wetenschappelijke prestaties die gemeten kunnen worden. In deze scriptie hanteer ik de volgende definities voor de meest voorkomende prestaties:

- Productie: het aantal wetenschappelijk publicaties, het product.
- Impact: Outcome/effect van het product. In deze scriptie maak ik dan weer onderscheid tussen:
 - Wetenschappelijke impact: bijvoorbeeld het aantal wetenschappelijke citaties
 - Maatschappelijke impact: bijvoorbeeld het aantal vermeldingen in kranten en overheid
- Output: productie + impact
- Prestatie: Productie per eenheid, bijvoorbeeld per FTE of 10.000 euro.

Gangbare wijze van prestatie meting

De gangbare prestatie metingen richten zich momenteel voornamelijk op het aantal wetenschappelijke publicaties en in mindere mate op het aantal wetenschappelijke citaties. Er wordt nauwelijks gebruik gemaakt van prestatie metingen waarbij ook de maatschappelijke rol die wetenschap zou kunnen/moeten spelen in beeld wordt gebracht.

De indicatoren die worden opgenomen in de prestatie metingen kunnen zorgen voor verschillende uitkomsten. Iets wat duidelijk zichtbaar is wanneer men figuur 3 en 4 uit de bijlagen naast elkaar legt. Wat wordt geteld, bepaald uiteindelijk de uitkomst, bepaald uiteindelijk de verdeling van de middelen. Er ontstaat dan ook een heuse strijd om de indicatoren, iets wat lijkt op een strijd om de beste techniek, maar toch gecompliceerder blijkt te zijn.

De vraag is nu of het meten van prestaties zal blijven bij het tellen van het aantal wetenschappelijke publicaties. Dit is een zeer beperkte manier van meten, aangezien er nog tal van andere indicatoren opgenomen kunnen worden in de prestatie metingen. Indicatoren die ook iets zeggen over de kwaliteit van de wetenschap, indicatoren die wanneer zij opgenomen zouden worden, kunnen zorgen voor een verschuiving van de focus in de wetenschappelijke wereld. Als we kijken naar de strijd die momenteel gaande is rondom de prestatie metingen en de alternatieve meetmethoden die ontwikkeld worden lijkt het onwaarschijnlijk dat de prestatie meting beperkt zal blijven tot het tellen van de wetenschappelijke publicaties. Toch blijft het de vraag welke prestatie metingen uiteindelijk gebruikt worden bij het beoordelen van de prestaties en het verdelen van de middelen. Dit zal o.a. afhangen van de technologische mogelijkheden. Indicatoren moeten meetbaar zijn, anders kunnen zij niet gebruikt worden. Waarbij er naast de strijd om de indicatoren ook strijd is om de invulling van deze indicatoren. Neem bijvoorbeeld maatschappelijke impact als indicator. In PROP wordt de maatschappelijke impact gemeten aan de hand van vermeldingen in kranten en overheidspublicaties. De vraag is echter of er geen andere bronnen zijn die invulling kunnen geven aan de indicator maatschappelijke impact. Waarbij ook de weging van de verschillende factoren nog discutabel is.

Methode Veenhoven

In opdracht van de afdeling Sociologie van de Erasmus Universiteit Rotterdam, heeft Veenhoven een alternatieve, brede methode ontwikkeld voor het in beeld brengen van de prestaties: Programma Registratie OnderzoeksPrestaties (PROP). In deze methode wordt de productiviteit en de impact samengenomen om zo tot een totaalplaatje te komen. Hierbij wordt zowel de wetenschappelijke impact gemeten aan de hand van het aantal citaties SSCI, als de maatschappelijke impact aan de hand van het aantal vermeldingen in nationale en internationale kranten en in nationale overheidspublicaties. Op deze manier wordt een breder beeld gegeven van de prestaties van universiteiten. In hoofdstuk 6 heb ik aan de hand van PROP, laten zien hoe de configuratie van de indicatoren kan zorgen voor een totaal andere score. We zien bijvoorbeeld dat de Erasmus Universiteit op het gebied van wetenschappelijke publicaties en citaties niet heel goed scoort in vergelijking met de overige Sociologie afdelingen in ons land. Als we echter kijken naar de maatschappelijke impact in de vorm van vermeldingen in nationale en internationale kranten en vermeldingen in nationale overheidspublicaties, zien wij dat de EUR ineens met kop en schouders boven de overige afdelingen uitsteekt. Het blijkt dus dat wanneer prestaties op een andere wijze gemeten worden, dit grote verschillen op kan leveren. Logisch dat er strijd ontstaat over welke indicatoren opgenomen moeten worden en hoe de weging van de indicatoren moeten worden ingevuld.

Belangen en strijd

De uitkomst van prestatiemetingen zijn vaak niet vrijblijvend, dit maakt dat universiteiten en wetenschappers er belang bij hebben om goed uit de bus te komen bij deze metingen. Tegelijkertijd zorgt dit ook voor een onderlinge strijd. Een strijd om goed te presteren t.o.v. andere nationale en internationale universiteiten en collega-wetenschappers. Een strijd over de invulling van de prestatiemetingen, want zoals aangegeven kan een wisselende configuratie grote verschillen opleveren. Daarnaast is er nog een groep wetenschappers die strijden voor de intellectuele vrijheid, voor de afschaffing van prestatiemetingen. Prestatiemetingen zijn tot op heden enkel kwantitatieve metingen, zonder oog voor kwaliteit. Er is soort afgodische aanbidding van het Cijfer (De Swaan, 2005) ontstaan, iets wat de kwaliteit van de wetenschap niet direct goed hoeft te doen. Tegelijkertijd zou ook gezegd kunnen worden dat kwalitatief hoogwaardig onderzoek, eerder gepubliceerd wordt en op deze manier ook kwantitatief gezien beter zou moeten presteren (Massey, 2007). Ook kunnen verschillende wetenschapsgebieden niet altijd even gemakkelijk met elkaar vergeleken worden.

Onbedoelde effecten van prestatiemeting

Een ander punt wat besproken moet worden zijn de onbedoelde effecten van de rationalisering van het onderzoeksbeleid. Welke prestaties er gemeten worden bepaald op welke aspecten van de wetenschap de focus komt te liggen. Wanneer universiteiten enkel worden beoordeeld op hun wetenschappelijke publicaties, dan zullen zij het onderwijs en de maatschappelijke verspreiding van hun werk verwaarlozen. Dit kan uiteraard niet de bedoeling. Wanneer er gewerkt wordt met prestatiemetingen zal dit wel zodanig moeten gebeuren dat de onbedoelde gevolgen zoveel mogelijk beperkt worden. Waarbij Engbersen(2009) in zijn boek "Fatale Remedies" wel heeft laten zien dat al het overheidsingrijpen automatisch onbedoelde gevolgen met zich mee zal brengen. Dit is iets wat overwogen moet worden, iets wat meegenomen moet worden door de beleidsmakers voordat zij beslissingen nemen. De invoering van de prestatiemeting waarin enkel wordt gelet op kwantiteit, zou op den duur de wetenschappelijke internationale concurrentiepositie van Nederland kunnen verslechteren. Het zegt namelijk weinig over de kwaliteit van de wetenschap aan Nederlandse universiteiten. Wanneer er in andere landen juist wel voornamelijk aandacht is voor de kwaliteit van de wetenschap, zullen de goede studenten, wetenschappers en op innovatie gerichte bedrijven wegtrekken uit Nederland en hun heil zoeken bij de concurrent. In dit geval zou de invoering van prestatiemetingen niet zorgen voor betere prestaties en de wetenschap naar een hoger niveau tillen, het zou zijn doel voorbij schieten en de kwaliteit van de Nederlandse wetenschap doen degraderen.

10. Literatuurlijst.

Abbott, A. (2007). For Humanist Sociology. In: Public Sociology. University of California Press, pp. 195-209, 2007.

Agger, B. (2000). Public Sociology: From Social Facts to Literary Acts. Rowman & Littlefield Publishers, Oxford, 2000.

Ballard, C. (2007). An Epistle on the Origin and Early History of the Association for Humanist Sociology. In: Public Sociology. The Contemporary Debate. Transaction Publishers, New Brunswick, pp. 41-71, 2007.

Behrooz Ghamari-Tabrizi. (2005). Can Burawoy make everybody happy? Comments on Public Sociology. Critical Sociology, Volume 31, Issue 3

Bonacich, E. (2007). Working with the Labor Movement: A Personal Journey in Organic Public Sociology. In: Public Sociology. The Contemporary Debate. Transaction Publishers, New Brunswick, pp. 73- 94, 2007.

Boyns, D. en Fletcher, J. (2007). Reflections on Public Sociology: Public Relations, Disciplinary Identity, and the Strong Program in Professional Sociology. In: Public Sociology. The Contemporary Debate. Transaction Publishers, New Brunswick, pp. 119-147 2007.

Brint, S. (2007). Guide for the Perplexed: On Michael Burawoy's "Public Sociology". In: Public Sociology. The Contemporary Debate. Transaction Publishers, New Brunswick, pp. 237-262, 2007.

Bruijn de, H. (2006). Prestatiemeting in de publieke sector. Tussen professie en verantwoording. Lemma, Den Haag, 2006.

Burawoy, M. (2005). Presidential Adress: For Public Sociology. American Sociological Review, 70(I), pp. 4-28.

Burawoy, M. (2007a). For Public Sociology. In: Public Sociology. University of California Press, pp. 23-64, 2007.

Burawoy, M. (2007b). The Field of Sociology. Its Power and Its Promise. In: Public Sociology. University of California Press, pp. 241-258, 2007.

Burawoy, M. (2007c). Third-Wave Sociology and the End of Pure Science. In: Public Sociology. The Contemporary Debate. Transaction Publishers, New Brunswick, 317-335, 2007.

Chase-Dunn, C. (2007). Global Public Social Science. In: Public Sociology. The Contemporary Debate. Transaction Publishers, New Brunswick, pp. 179-194, 2007.

Collins, R. (1990). Weberian Sociological Theory. Cambridge University Press.

Commissie Blockmans (2005). "Judging Research on its merits", KNAW, Amsterdam mei 2005.

Deflem, M. (2008). Public Sociology, Hot Dogs, Apple Pie, and Chevrolet. Journal of Public and professional Sociology.

Ehrenreich, B. (2007). A Journalist's Plea. In: Public Sociology. University of California Press, pp. 231-238, 2007.

Engbersen, G. (2009). Fatale Remedies. Over onbedoelde gevolgen van beleid en kennis. Pallas Publications- Amsterdam University Press, 2009.

Glenn, E.N. (2007). Whose Public Sociology? The Subaltern Speaks, but Who is Listening? In: Public Sociology. University of California Press, pp. 213-230, 2007.

Grit, K. (2000). Economisering als problem. Een studie naar de bedrijfsmatige stad en de ondernemende universiteit. Van Gorcum, Assen.

Hays, S. (2007). Stalled at the Altar? Conflict, Hierarchy, and Compartmentalization in Burawoy's Public Sociology. In: Public Sociology. University of California Press, pp. 79-90, 2007.

Hill Collins, P. (2007). Going Public. Doing the Sociology That Had No Name. In: Public Sociology. University of California Press, pp. 101-113, 2007.

Jansen, J.V.A. (2005). Sturen met de balanced scorecard. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten, 2005.

Jeffries, V. (2007). Pitirim A. Sorokin's Integralism and Public Sociology. In: Public Sociology. The Contemporary Debate. Transaction Publishers, New Brunswick, pp. 149-177, 2007.

Jong de, M.J. (1999). Grootmeesters van de sociologie. Boom, Amsterdam, 1999.

Jongbloed, B., Salerno, C., Huisman, J. en Vossensteyn, H. (2005). Research Prestatiemeting: Een Internationale Vergelijking. Center for Higher Education Policy Studies. Universiteit Twente.

Kalleberg, R. (2005). What is "public sociology"? Why and how should it be made stronger? The British Journal of sociology 2005 Volume 56 Issue 3.

Lengerman, P.M. en Niebrugge-Brantley, J. (2007). Back to the Future: Settlement Sociology, 1885-1930. In: Public Sociology. The Contemporary Debate. Transaction Publishers, New Brunswick, pp. 7-28, 2007.

Massey, D.S. (2007). The Strength of Weak Politics. In: Public Sociology. University of California Press, pp. 145-157, 2007.

McLaughlin, N., Kowalchuk and Turcotte, K. (2007). Why Sociology Does not Need to Be Saved: Analytic Reflections on Public Sociologies. In: Public Sociology. The Contemporary Debate. Transaction Publishers, New Brunswick, 289-315, 2007.

McMahon, S. (2007). "From the Platform": Public Sociology in the Speeches of Edward A. Ross. In: *Public Sociology. The Contemporary Debate*. Transaction Publishers, New Brunswick, pp. 29-39, 2007.

Monden, C. en Gesthuizen, M. (2003). Een ondeugdelijke meting van een onduidelijk product. *Facta*, Jaargang 11, december 2003, nummer 8.

Nichols, L.T. (2007). Introduction. In: *Public Sociology. The Contemporary Debate*. Transaction Publishers, New Brunswick, pp. 1-6, 2007.

Oswald, A.J. (2007). An examination of the reliability of prestigious scholarly journals: Evidence and implications for decision-makers. *Economica* 2007, 74: 21-31.

Patterson, O. (2007). About Public Sociology. In: *Public Sociology*. University of California Press, pp. 176-194, 2007.

Pen, M. (2009). *Prestatiemeting van Wetenschappelijk onderzoek. Een empirische studie naar de doorwerking van universitaire prestatie-meetsystemen*. Uitgeverij Lemma.

Piven, F.F. (2007). From Public Sociology to Politicized Sociologist. In: *Public Sociology*. University of California Press, pp. 158-166, 2007.

Prus, R. (2007). The Intellectual Canons of a Public Sociology: Pragmatist Foundations, Historical Extensions, and Humanly Engaged Realities. In: *Public Sociology. The Contemporary Debate*. Transaction Publishers, New Brunswick, pp. 195-235, 2007.

Putney, N.M., Alley, D.E. en Bengston, V. (2007). Social Gerontology as Public Sociology in Action. In: *Public Sociology. The Contemporary Debate*. Transaction Publishers, New Brunswick, pp. 95- 117, 2007.

Rinalducci, N. (2008). Sociological Accessibility and the Institutionalizing of Professional "Public Sociology". *Journal of Public and professional Sociology*.

Scott & Davis (2007). *Organizations and Organizing: Rational, Natural and Open System Perspectives*. New Jersey: Pearson Education.

Smith-Lovin, L. (2007). Do We Need a Public Sociology? It Depends on What You Mean by Sociology. In: *Public Sociology*. University of California Press, pp. 124-134, 2007.

Stacey, J. (2007). If I Were the Goddess of Sociological Things. In: *Public Sociology*. University of California Press, pp. 91-100, 2007.

Stinchcombe, A.L. (2007). Speaking Truth to the Public, and Indirectly to Power. In: *Public Sociology*. University of California Press, pp. 135-144, 2007.

Swaan de, A. (2005) Niet meten, maar praten. *De Volkskrant / Het Betoog*, 20 augustus 2005

Touraine, A. (2007). Public Sociology and the End of Society. In: *Public Sociology*. University of California Press, pp. 67-78, 2007.

Turner, J.H. (2007). "Is Public Sociology Such a Good Idea?". In: *Public Sociology. The Contemporary Debate*. Transaction Publishers, New Brunswick, pp. 263-288, 2007.

Veenhoven, R en Haagsma, E (2009). Meting onderzoeks-output FSW 1995-2007. Opmerkingen bij de resultaten. <http://www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven/Pub2000s/2009f-fulln.pdf>

Veenhoven, R en Haagsma, E (2010). Meting onderzoeks-output FSW 1995-2008. Opmerkingen bij de resultaten. <http://www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven/>

Veenhoven, R en Topcu, F (2004). Maatschappelijke citaties van universiteiten. Vermeldingen in overheidspublicaties en kranten. <http://www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven/Pub2000s/2004e-fulln.pdf>

Veenhoven, R en Topcu, F (2005). Maatschappelijke citaties van Hogescholen. Vermeldingen in Landelijke en Regionale kranten. <http://www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven/Pub2000s/2005l.fulln.pdf>

Veenhoven, R., Koster de, W., Meeteren van, M., (2003). Meting Output Onderzoek FSW/EUR. Productiviteit en Impact.

<http://www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven/Pub2000s/2003g-fulln.pdf>

Veenhoven, R., Koster de, W., Meeteren, M., (2003). Meting maatschappelijke impact van onderzoek. Vermelding van sociologen in de krant en overheidspublicaties. Facta, jaargang 11, oktober 2003, 6.

Wallerstein, I. (2007). The Sociologist and the Public Sphere. In: Public Sociology. University of California Press, pp. 169-175, 2007.

Weber, M. (2000). Wirtschaft & Gesellschaft. Mohr Siebeck GmbH & Co. K, 2000

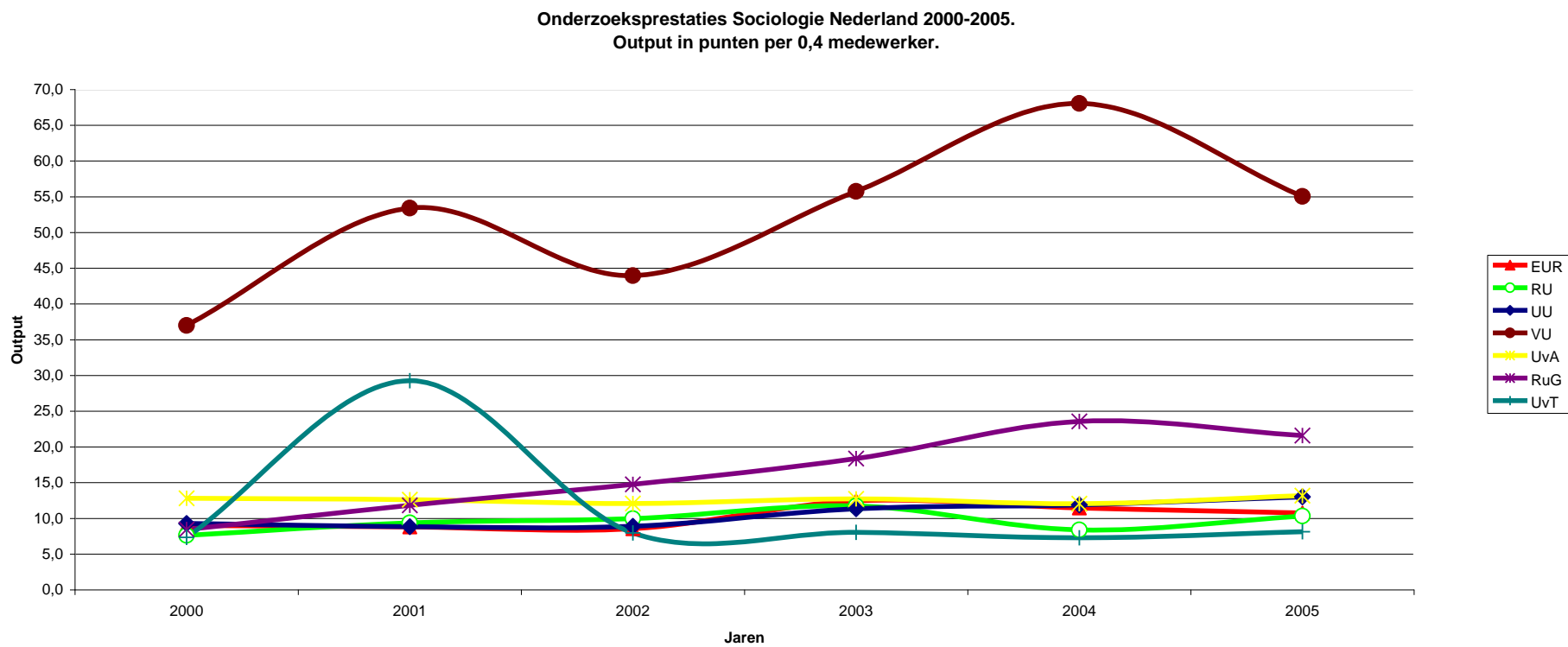
Wilson, W.J. (2007). Speaking to Publics. In: Public Sociology. University of California Press, pp. 117-123, 2007.

Zitt, M. en Bassecoulard, E. (2008). Challenges for scientometric indicators: data demining, knowledge-flow measurements and diversity issues. In: Ethics in science and environmental politics. Vol. 8: 49-60, 2008.

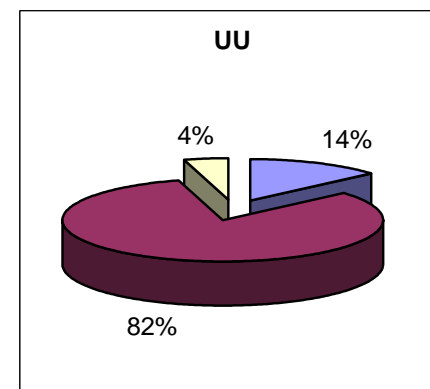
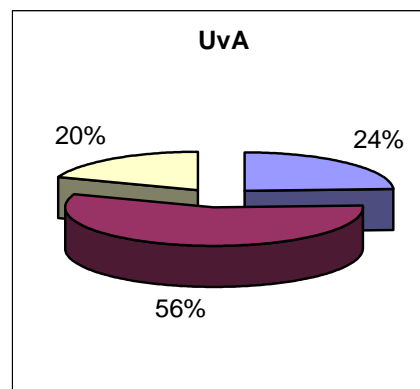
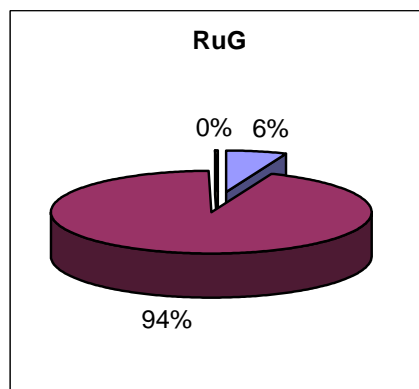
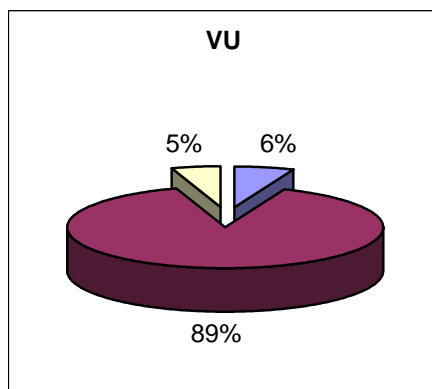
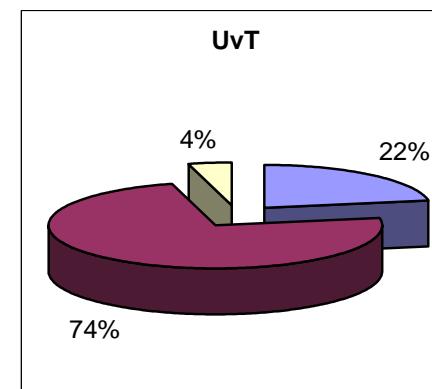
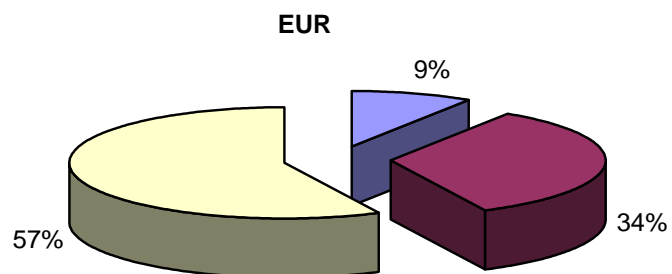
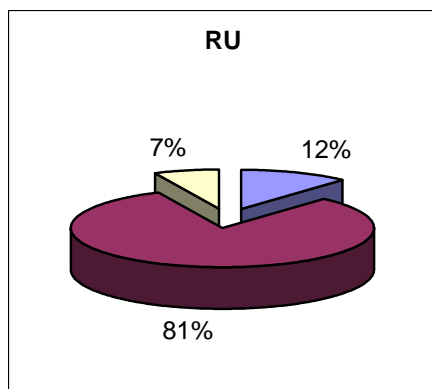
Zussman, R. en Misra, J. (2007). Introduction. In: Public Sociology. University of California Press, pp. 3-22, 2007.

11. Bijlagen.

Figuur 1:

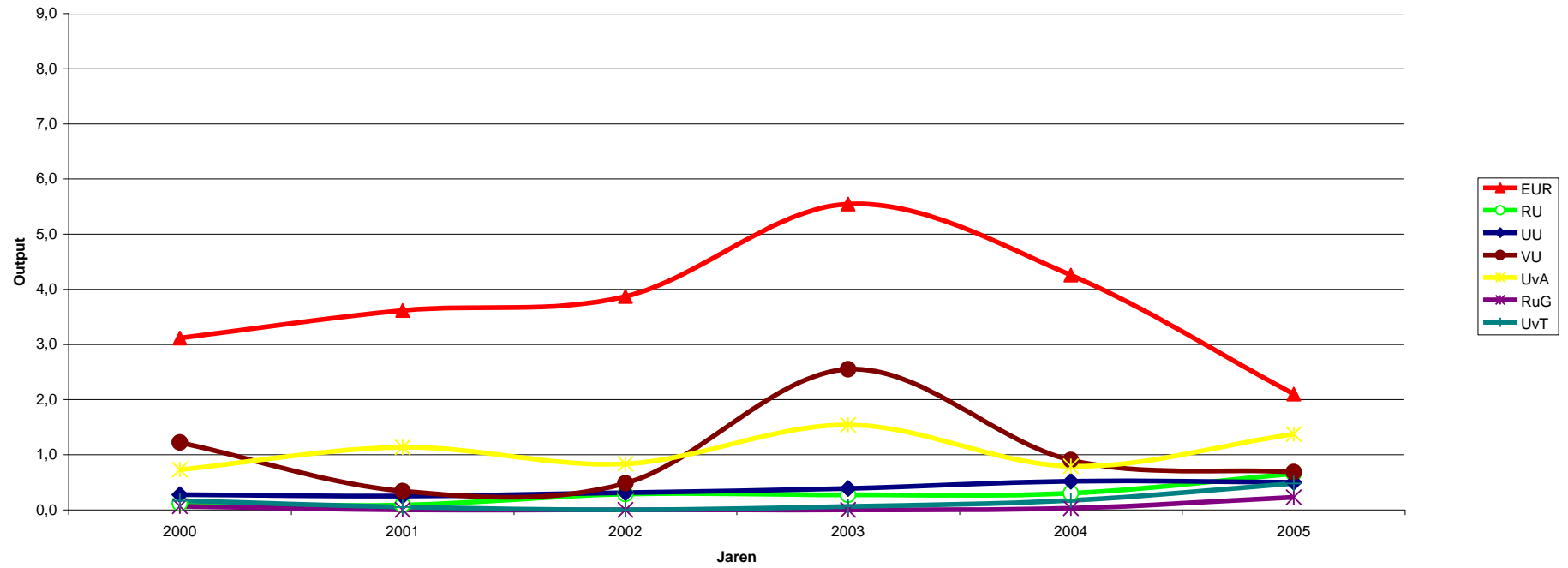

Figuur 2:

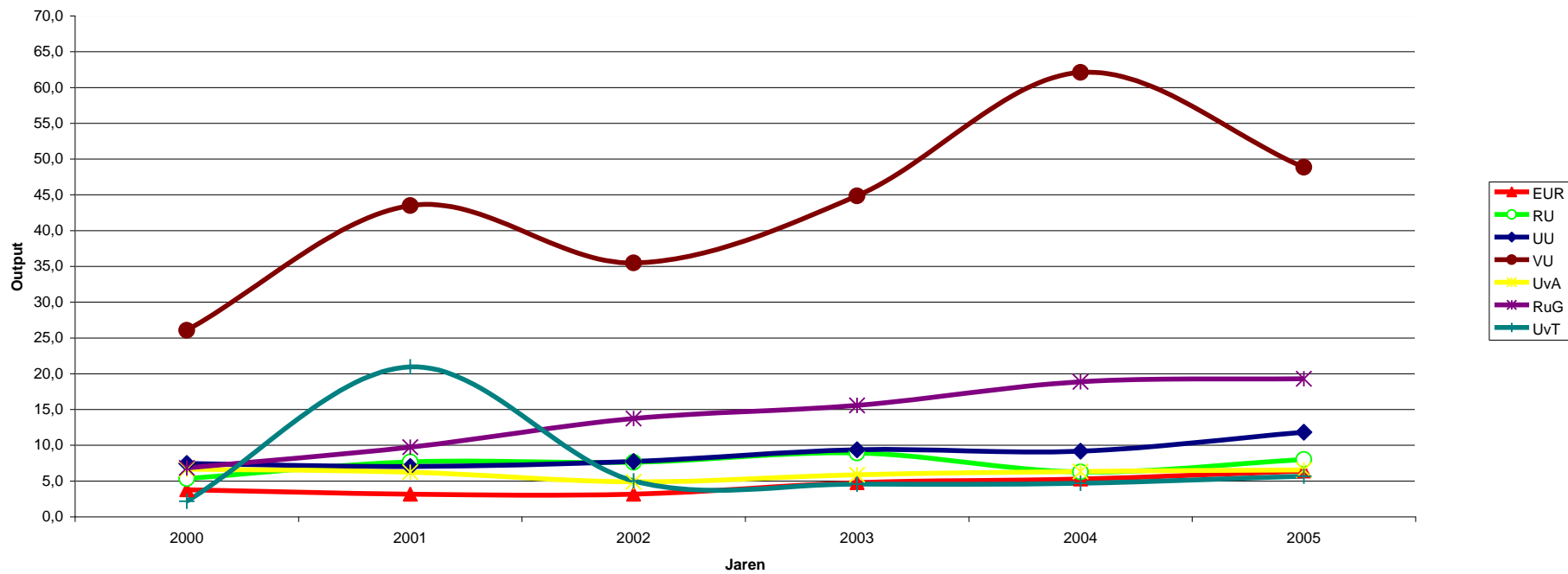
Figuur 3:

**Onderzoeksprestaties Sociologie Nederland 2000-2005.
Maatschappelijke Impact in punten per 0,4 medewerker.**

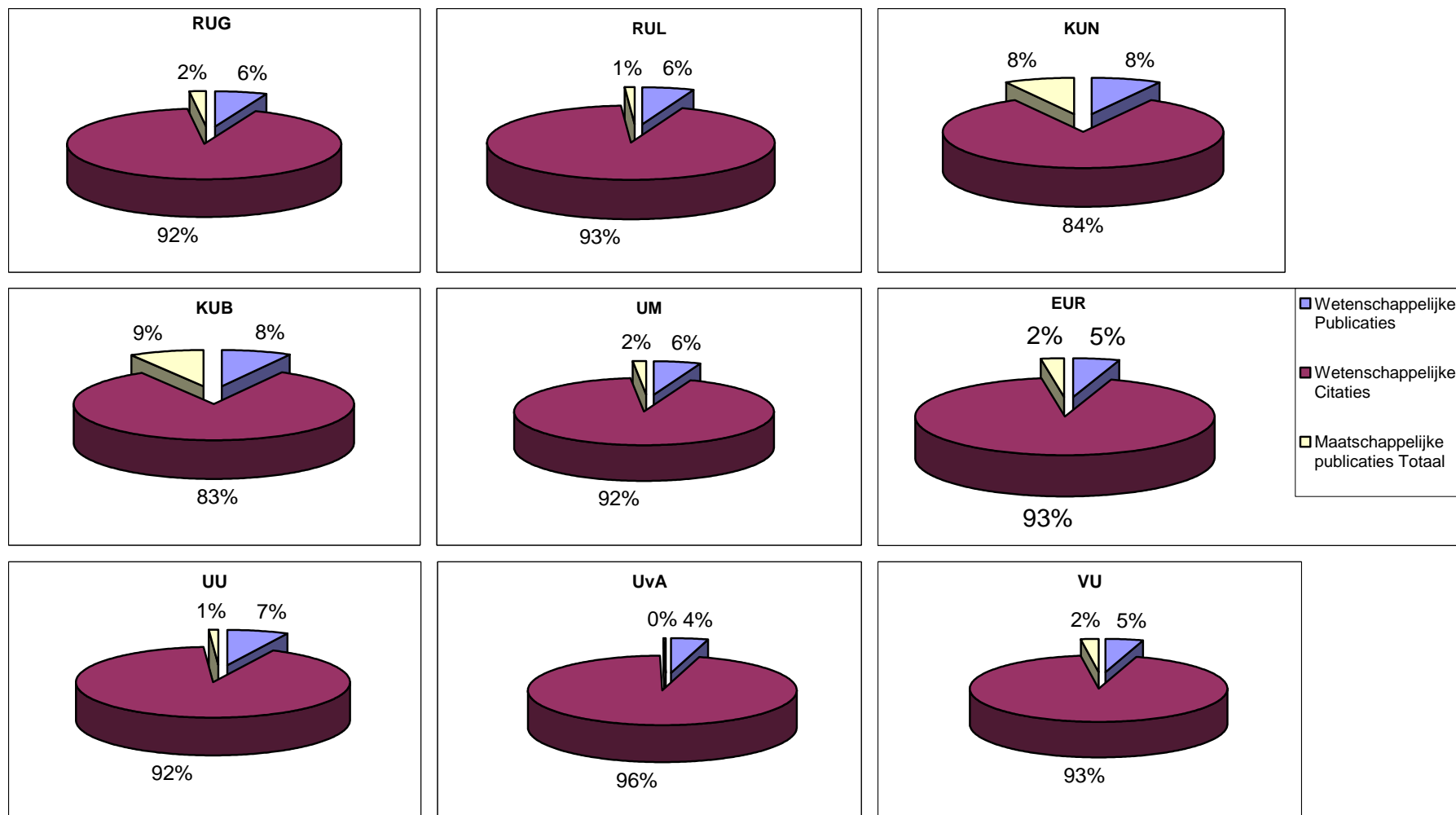

Figuur 4:

**Onderzoeksprestaties Sociologie Nederland 2000-2005.
Wetenschappelijke Impact in punten per 0,4 medewerker.**

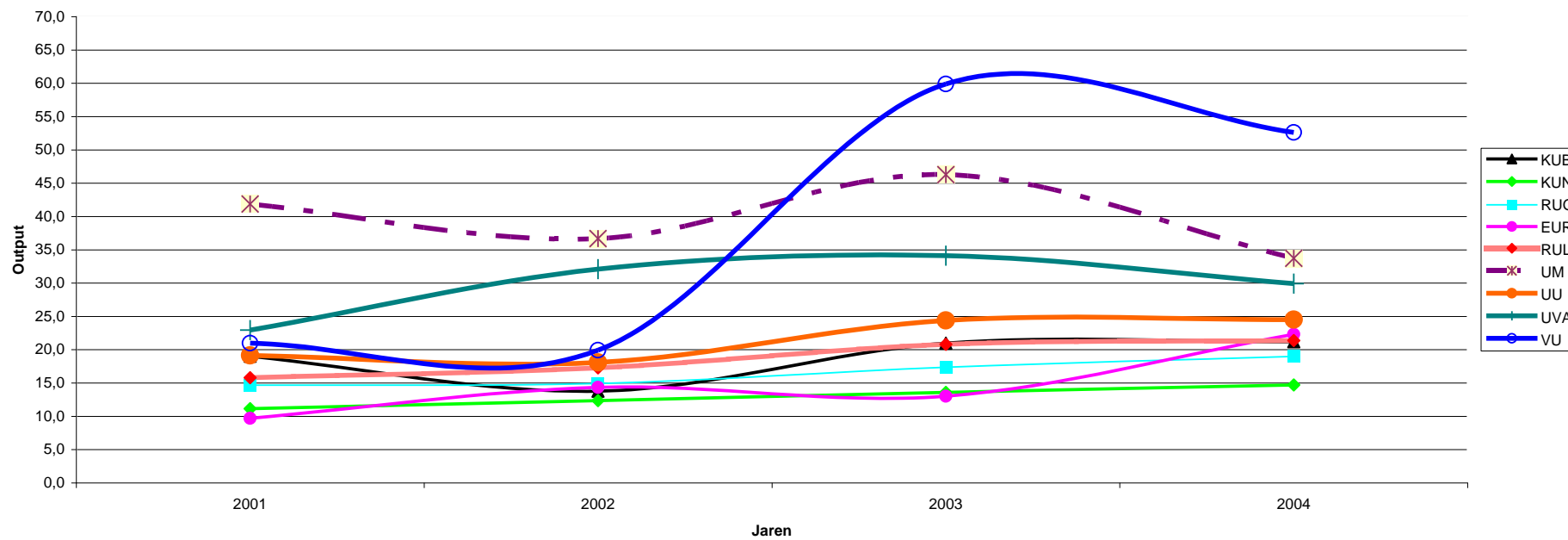

Figuur 5:

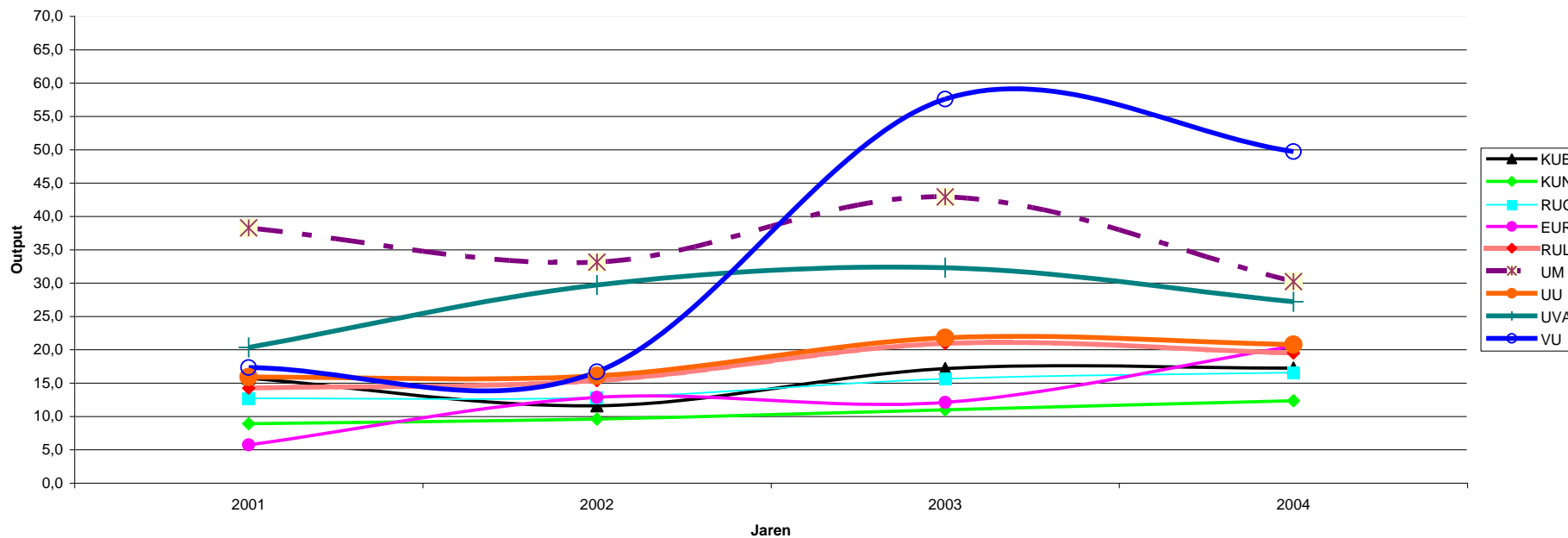
Figuur 6:

**Output per persoon per jaar
Psychologie Nederland 2001-2004**

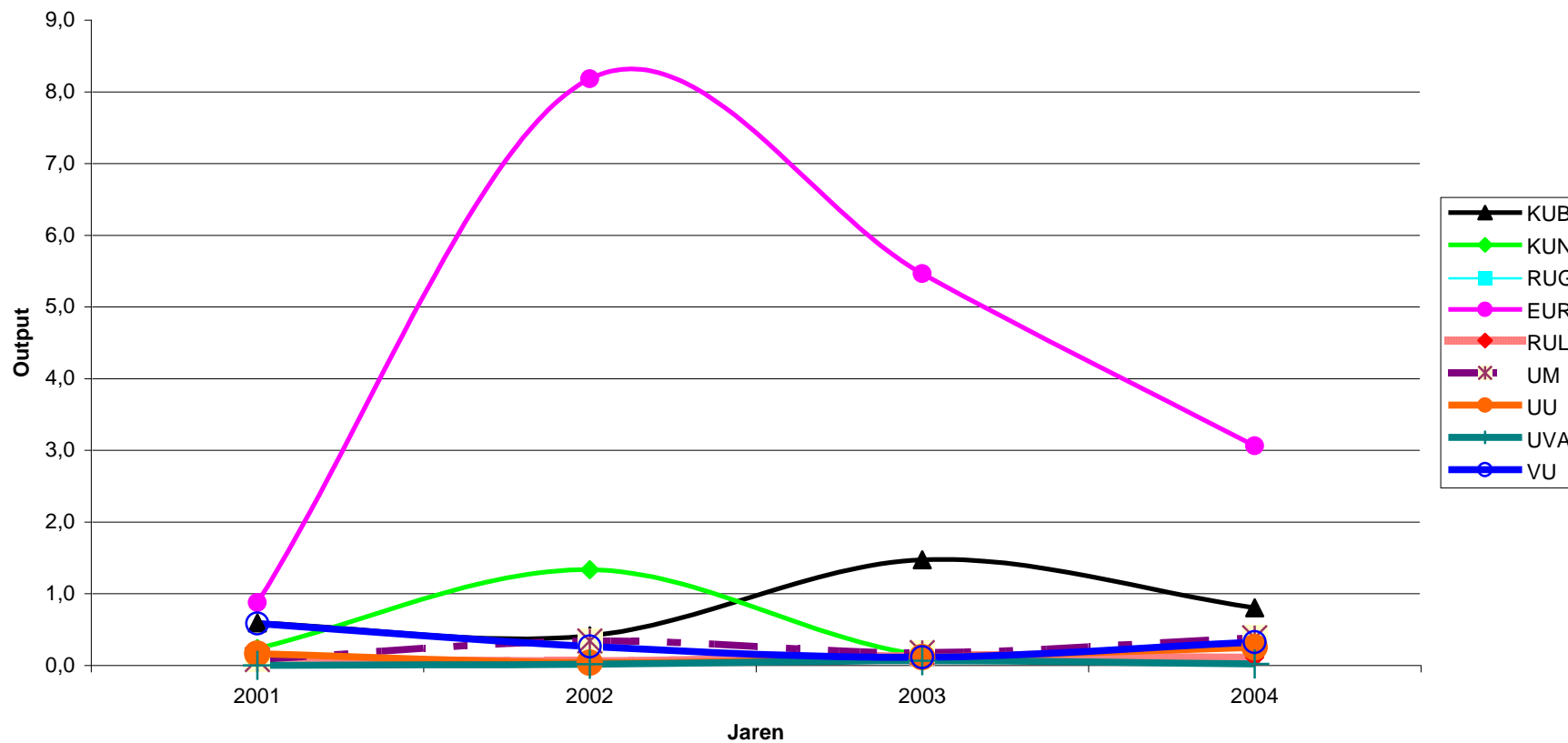
Figuur 7:

**Wetenschappelijke Impact per persoon per jaar
Psychologie Nederland 2001-2004**

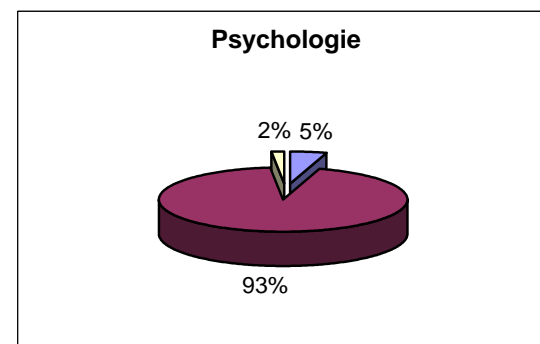
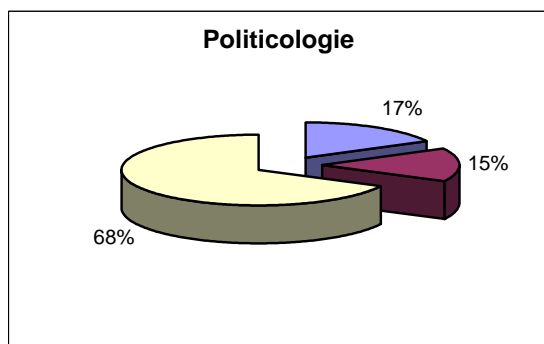
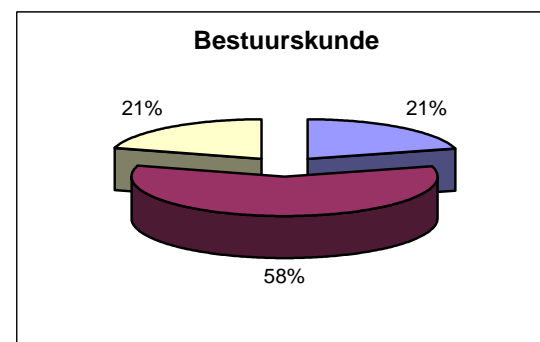
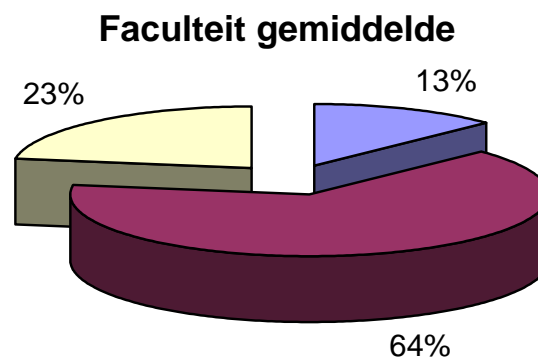
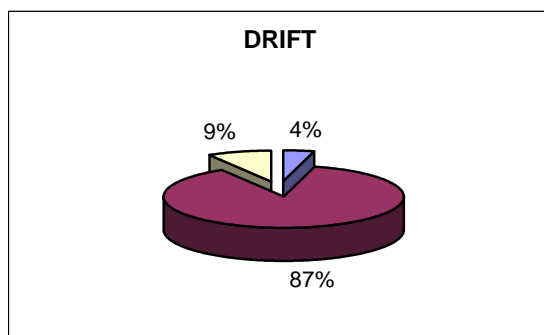
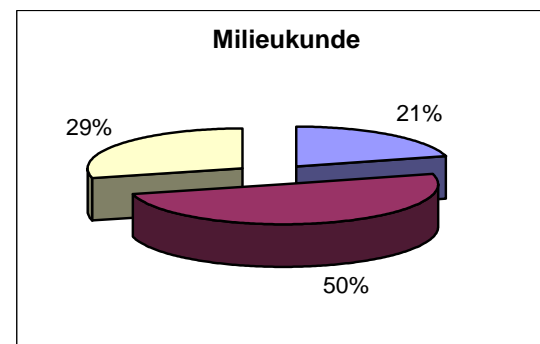
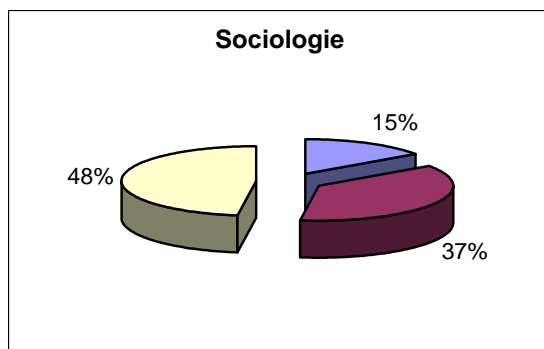

Figuur 8:

**Maatschappelijke Impact per persoon per jaar
Psychologie Nederland 2001-2004**

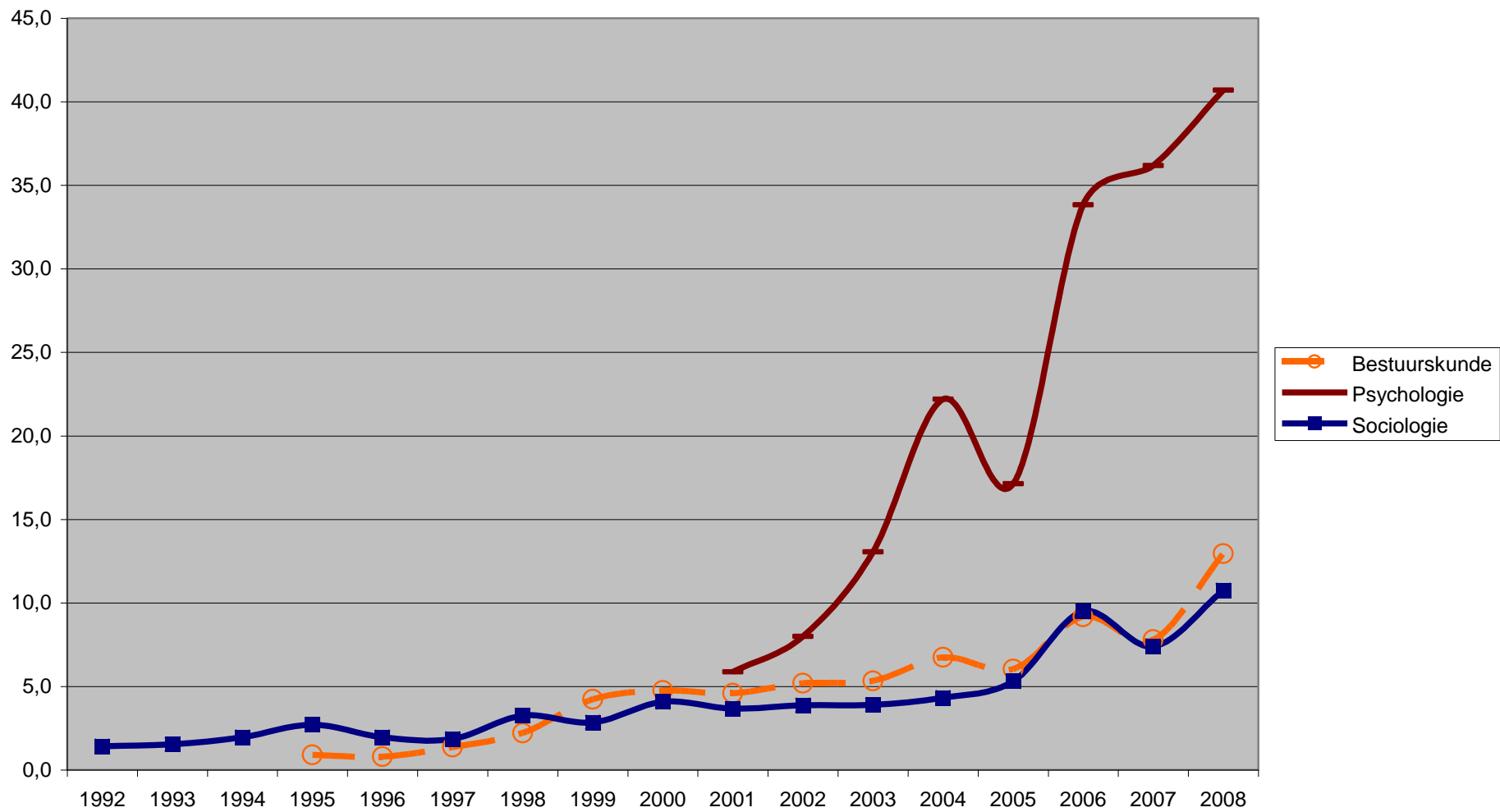

Figuur 9:

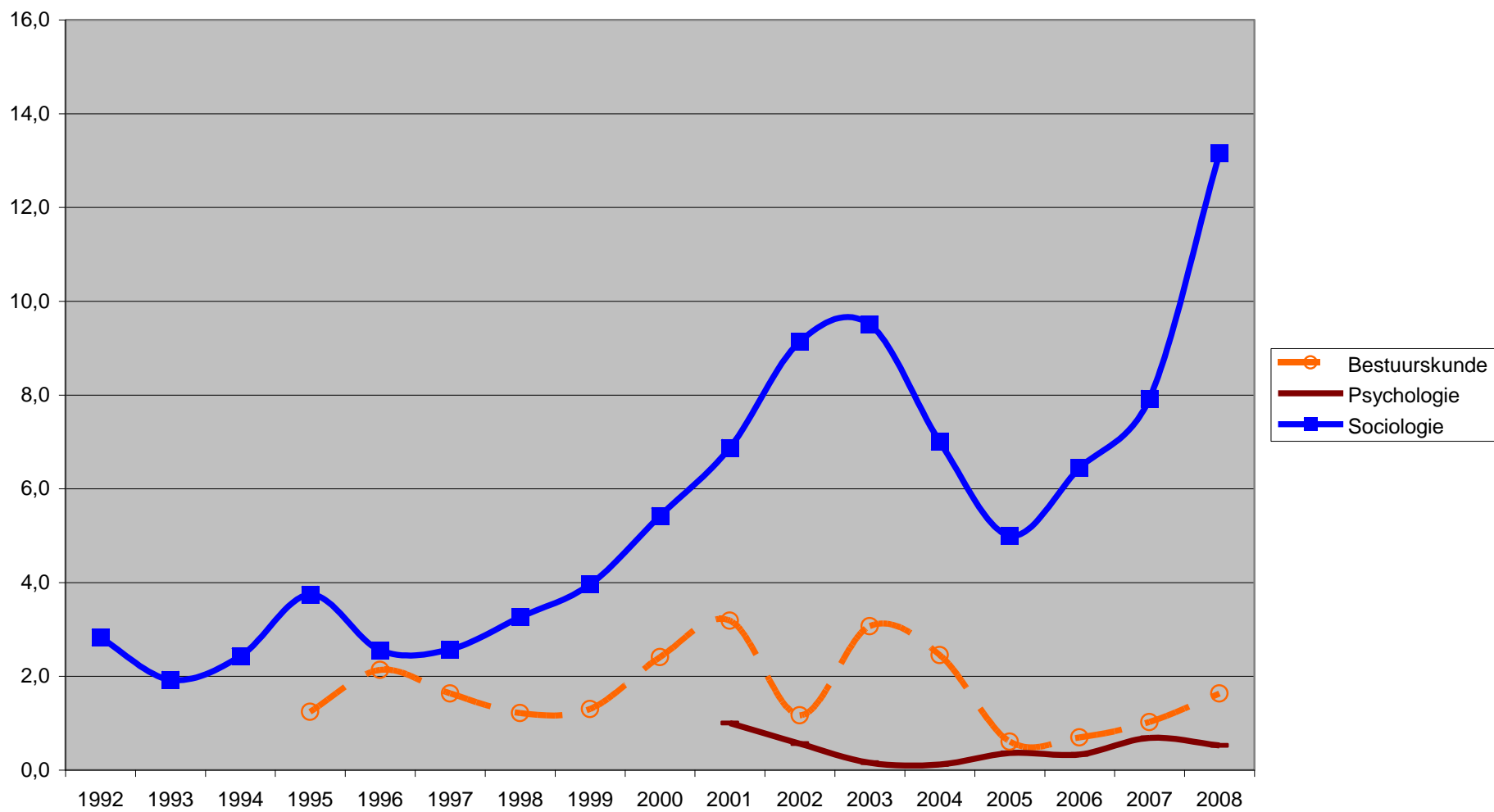
Figuur 10:

Wetenschappelijke Impact per fte per jaar

Figuur 11:

Maatschappelijke Impact per fte per jaar

12. Digitale bijlage

Als bijlage van de elektronische versie van deze scriptie vindt u extra mappen met daarin de uitkomsten van de tellingen volgens PROP. U kunt hierin de volgende bestanden vinden:

- Outputmeting FSW-EUR 1995-2008
- Outputmeting Sociologie Nederland 2000-2005 (niet geverifieerd)
- Meting output Psychologie 2001-2004

Wanneer u deze bestanden wilt bekijken, kunt u het beste gebruik maken van het totalenbestand dat bij iedere meting is toegevoegd.

Deze bestanden zijn tevens terug te vinden op de website van Prof. Dr. Ruut Veenhoven:
<http://www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven/>.